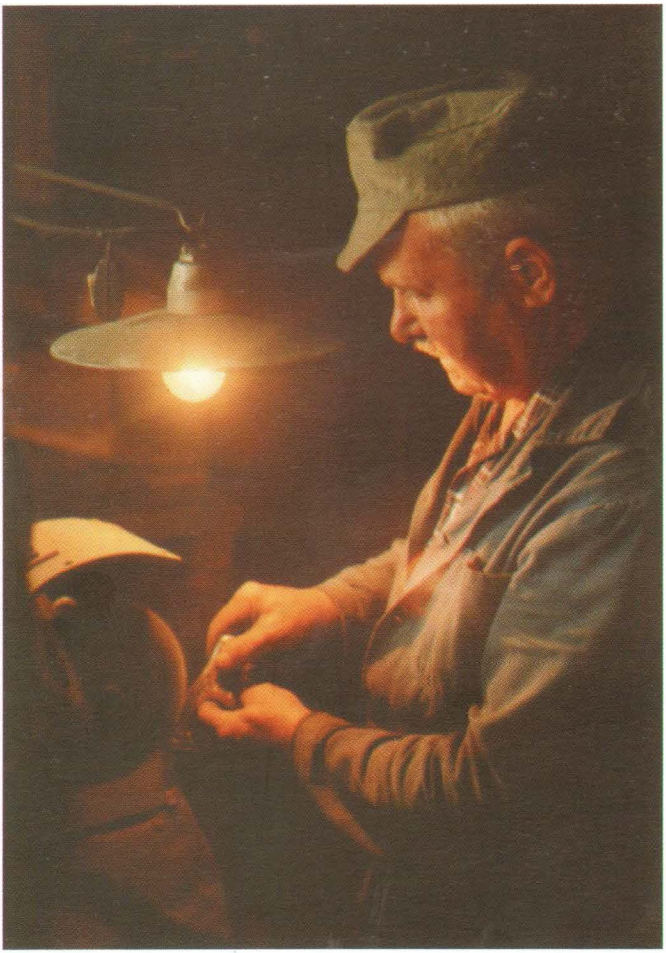

A HODOSSYAK

Edelény
2001

A HODOSSYAK
Egy edelényi kovácsdinasztia történetéből

„ önt belőle nagyszavú csengőt,
szép hangjával tájakért esengőt,
mi vaksorsáért elgondolkoztatja
a pásztort, a merengőt.
Tán csinál belőle rézcsatot,
hogy legyen, ami
rossz szűrön is ragyog.
Lehet az is: fokost míveskedik,
tollas baltát. És majd azt verik
csattogva a csillagokra
azok, akik meg meglelik
az ösvényt a forróbb fokra."

Sinka István

„A csengettyűcsinálást
felfedezni csak az tudta,
aki kedvese kék szemét
elfeledni sohasem tudta."

József Attila

A HODOSSYAK

Egy edelényi kovácsdinasztia történetéből

Megjelenik
Hodossy Gyula
a Népművészet Mestere
75. születésnapja tiszteletére

EDELÉNY
2001

EDELÉNYI FÜZETEK 24.

Összeállította, szerkesztette:
LAKI-LUKÁCS LÁSZLÓ

Technikai munkatárs:
Asztalosné Pirkó Anita

Borítón: Hodossy-féle csillagos juhászkampó
A borító belső oldalán: Hodossy Gyula kampómester (1996)

HU ISSN 0238-1842
ISBN 963 00 6039 6

Felelős kiadó: HADOBÁS PÁL, az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója

Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum számítógépes szövegszerkesztőjén 2001-ben

© MKKM, Edelény

Nyomdai munkák: K-B Aktív Kft. Gyorsnyomda és másolószolgálat, Miskolc. Felelős vezető: Kása Béla

Előszó

Nagyon ősi mesterség a kovácsmesterség. Jelentőségét az is mutatja, hogy majd minden nép mítoszában megtalálható. A Bibliában Thubulkain, a görög mitológiában Hephaistos, a rómaiban Vulcanus szerepe jelentős. Megtaláljuk a vasművesség nyomait a svédek, germánok, perzsák, törökök hitregéiben. S megtaláljuk a magyarral rokon népek mítoszaiban. A honfoglaló magyar társadalomban is meglehetett.

A vasművesség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is régi múltra tekint vissza. Az Óhuta - Nagysáncon előkerült leletek a kelták vasművességéről, az Imolán előkerült XI-XII. századi vasolvasztó kemence az itt lakó magyarság korai vasművességéről tanúskodik.

Az Abaúj vármegyei Mecenzéfbe már a XIV. század folyamán a Szepességből mánta német vasművesek telepednek le. A Bódvához ömlő patakok is vashámort működtettek. Készítményeik közül legismertebbek a kapák, melyekből a XIX. század közepén több mint kétszáz fajtát készítettek. A Bükk hegységben a XVIII. század elején, a Fazola fivérek kutatásai nyomán nyílnak vasbányák, hámorok s ezekből fejlődnek ki a XIX. század utolsó harmadában a modern nagyüzemek.

Kisebb falvakban a kovácsok a parasztság szükségletére szolgáló eszközöket készítettek. A mezőgazdaság kapitalizálódásával közülük kerülnek ki az újító, a gépeket javító és meghonosító kismesterek.

A mesterség kutatásával - jelentős volta ellenére - Magyarországon mégis keveset foglalkoztak, foglalkoznak. A régészek, történészek tevékenykedtek e területen, hozzájuk az 1930-as évektől néprajzosok csatlakoztak. Megyénkben **Bodgál Ferenc** (1932-1972) néprajzkutató, a miskolci Herman Ottó múzeum akkori munkatársa, akinek elévülhetetlen érdemei vannak nemcsak a megyében de országosan is e szakterület kutatásainak újraindításában, végzésében. Élete delén azonban távozik az élők sorából, saját munkái, tervei is torzóban maradtak és sajnálatosan követői, utódai sem lettek az elmúlt 30 évben a vasművesség kutatásában. A szervező élharcos kutatóról , az igazán terepen élő és gyűjtő etnográfusról, - bár más területeken is jelentőset alkotott - szinte elfeledkezett a szakma. Számos tanulmánya mai napig sem jelent meg, nem dolgozták fel munkásságát. Egy nekrológ (1973) és a megyei múzeumi pantheonban egy tábla emlékeztet rá csupán.

Edelény városa, mely a történelmi megyéink területén a népi fémművesség egyik központja, - a kolompkészítő Jolsva mellett a rézkampó és csengőkészítés felföldi központja volt és jelenleg is az, - nagy mestereire emlékezik ebben az esztendőben. A Hodossy kovácsdinasztia élő és alkotó tagja, **Hodossy Gyula**, a Népművészet Mestere, kovács és csengő-, kolomp- és kampókészítő mester születésének 75. évfordulóját ünnepeljük 2001 áprilisában.

Ezt az évfordulót használjuk fel arra, hogy a megye jelentős fémművességéről, kovácsmestereiről és kutatóiról megemlékezzünk. Az **Edelényi füzetek** sorozat új darabjában összefoglaljuk s képet adunk a kovácsmesterség főként megyénk béli múltjáról, jelenéről, jeles képviselőiről.

Négy fejezetre osztottuk az anyagot. **Bodgál Ferencre** emlékezve írásai fogják keretbe a kötetet. Az első fejezetben Bodgál Ferenc publikálatlan és publikált írásait adjuk közre a kovácsmesterségről, rézművességről. A miskolci Hermann Ottó Múzeum Néprajzi Adattára (HOM NA) őrzi Bodgál Ferenc szinte minden dolgozatát, gyűjtését. Ezúton is köszönjük a múzeum munkatársainak segítőkészségét, támogatását. Itt közöljük a szakterület irodalmát, két részben: általános történeti, majd szakterületekről szóló írások bibliográfiai adatait adjuk.

A második rész **Hodossy Lajosról** szóló írásokat, a harmadik rész **Hodossy Gyuláról** szóló írásokat tartalmaz. Itt hozzuk a Hodossy család levelesládájából és vendégkönyvéből válogatott érdekes írásokat. Itt adjuk a családról szóló, sajtóban megjelent írások bibliográfiáját.

A negyedik rész Bodgál Ferenc *A kovács Borsod megye népköltészetében* című írásának bővített változata.

A képeket, az illusztrációkat, a Hodossy család fényképalbumából és a Borsodi Tájház adattárából (BThÁ) válogattuk.

Edelény város és a Bódva mente múzeumában, a **Borsodi Tájházban** 1998 májusában kovácsműhely nyílott. A térség volt kovácsmesterei tiszteletérére, emlékére több töredék kovácsműhely anyaga Hodossy Gyula segítségével leltározva, kiegészítve, a család cégtáblájával jelölve látogatható. A műhely működőképes, számos bemutató színhelye. Hodossy mester jóvoltából élő műhely.

A következő év májusában nyílt a múzeum együttesen belül, külön szobában a Hodossy család csengő-, kolomp-, és kampógyűjteménye. A Hodossy család és a régi pásztorcsaládok révén évről-évre gyarapodik a múzeum e része. Itt látható a Hodossyakkal összedolgozó fafaragók anyaga is, (pásztorbotok, ostornyelek, sétabotok... stb.). Megjegyzésre méltó a fafaragók közül a helyi Szabó János neve.

A Városi Könyvtárnak és a Borsodi Tájháznak a kovácsmesterség, a Hodossyak kutatása, megismertetése terén végzett több évtizedes munkájának újabb állomása a jelen kötet. Összegzés, számbavétel. Jó szívvel ajánljuk a népművészet, a kézművesség iránt érdeklődő minden Edelényinek, az „édes- Kis Haza", megyénk lakosságának. Bízunk megtalálja e kötet is az olvasóját, s múzeumunk e réven is látogatóját.

Edelény, 2001. március 9.

L.L.L.

Bodgál Ferenc

A falu kovácsa

A feudális jobbágyfaluban a közigazgatás szervei részt vettek a paraszti szervezésben, irányításban is, megszabták a határhasználat legeltetés, szüret, aratás, stb. rendjét, meghatározták kötelességeiket, stb.

Nagyobb falvakban, mezővárosokban gondoskodtak a gazdasági eszközöket készítő, javító, karbantartó iparos, a kovács felfogadásáról is. XVIII-XIX. századi adataink arról tanúskodnak, hogy a községi kovács fogadása ezidőtájt Magyarországon általános lehetett, de megvolt a németeknél, észteknél, lengyeleknél, oroszoknál, bulgároknál, stb.[1] Néhány kisebb közléstől eltekintve a kovács szerepét a paraszti közösségben nem vizsgálták. A kovács munkájának nagy része ebben az időben nem került piacra, csak a paraszti gazdaságok számára dolgozik[2].

Levéltári források, községi iratok, régi kovács famíliáknál megőrzött feljegyzések, visszaemlékezések, az élő gyakorlat nemcsak a község által alkalmazott kovácsok munkájára, hanem társadalmi szerepükre is értékes adatokat nyújtanak. Forrásaink szerint komenciós kovácsa volt Kismarjának a XVIII. században[3]. Tisza-Büdről (Szabolcs m.) 1793, 1796-ből, Nyír-Turáról (Szabolcs m.) 1836., 1842., 1844-45-ből vannak adataink.[4] Adatunk van a Dunántúlról; Borgáta (Vas m.) 1844-46-ból.[5] Borsod megyéből Kesznyétenből 1835-ből, Besenyőről 1837-ből, Viszlóról és Sajóvámosról 1848-ból vannak adataink.[6] A községi kovács tartása megvolt Bogács községben a fennmaradt írásos források szerint az 1846-47., és 1861-1931. években.[7] Természetesen a községi kovács tartása meg lehetett más falvakban is, recens néprajzi gyűjtések, visszaemlékezések arról tanúskodnak, hogy a községi kovács tartása az első világháború előtt Magyarországon általános volt, de megmaradt sok faluban a két háború közötti időben is. Voltak községek, ahol a komenciós kovács tartása csak a termelőszövetkezetek létrejöttével szűnt meg.

A jobbágyfelszabadítás után a közigazgatás elsősorban állami feladattá vált, s a korábbi gazdasági közösség bizonyos formáinak fennmaradása folytán továbbra is fennálló közösségi gazdasági feladatokat (pásztor- és kovácsfogadás, legelő- és erdőgazdálkodás, stb.) egyes helyeken továbbra is a községi elöljáróság, legtöbb helyen azonban az autonóm hatalommal rendelkező s a közigazgatástól teljesen elváló testületek (úrbéres közbirtokosságok, illetve később erdő- és legelőtársulatok, stb.) látták el. Sok esetben működésükben mintának a helyi közigazgatási szervezetet tekintették, tevékenységüket jegyzőkönyvekben, számadáskönyvekben rögzítették. Feljegyzéseikben, valamint a társulatok működésére vonatkozó visszaemlékezésekben sok adatot találunk a kovácsok tartására is, melyeket forrásanyagként felhasználhatunk.[8]

A kovácsot a közösség által igényelt fontosabb munkaeszközök készítésére, illetve javítási feladatainak ellátására kezdetben a község elöljárósága, illetve a közösség (legelőtársulat, erdő közbirtokosság, stb.) képviseletével megbízott egyének fogadták fel. A fogadás legtöbbször a községházán, vagy az elnök lakásán történt. Időpontja egyes esetekben egybeesett a hagyományos cseléd, pásztorfogadási nappal, azaz Szt. György napján, április 24-én volt, (Borgáta, 1844-45, Ózd, 1856, Kesznyéten 1835, Bogács 1867) illetve ebben a hónapban. Előfordult a kovácsoknak decemberben (Nyír-Tura, 1842, februárban) u. ott 1836 (Tisza-Büd 1795), márciusban (Bogács 1861) illetve századunk eleje óta az októberben való fogadás, illetve munkábaállás is. A kovácsfogadás a munkábaállást egyes helyeken egy hónappal megelőzte. A kovácsoknak az októberi, vagy Szt. György napi munkábaállás volt a legmegfelelőbb, mert a költözködésüket ekkor tudták a legkönnyebben lebonyolítani.

A kovácsállást a XIX. dobszó útján, a XX. eleje óta újságban is hirdették, legtöbbször azonban a környező falvakban élő mesterek tudakozódtak állás után. Sem a szerződések, sem pedig az emlékezet nem őrizte meg, hogy a kovácsfogadáskor valamilyen munkát kellett volna bemutatni, vagy a képesítés igazolását kérték volna. Borsodban az 1820-as években megszaporodnak a kovácsok s kevesen tudnak a városokban elhelyezkedni, így a miskolci céhekben tanult kovácsok a falvakban mint komenciósok helyezkednek el. A miskolci cég azonban mint „landmeisztereket" bevonja a céh szervezésébe őket. Ugyanekkor több faluban cigánykovácsok dolgoznak községi kovácsként.[9]

Felvételkor a kovácsnak felolvasták a szerződést és a „tarifát", majd ezt vele, illetve a bíróval, esküdtekkel, később a társulati elnökkel, vagy a közösség képviseletével megbízott egyéb személlyel (kovácsbíró, műhelygazda), illetve a gazdákkal is aláíratták.

A szerződés tartalmazta

1. **a szerződés érvényességének idejét**
2. **a kovács természetbeni és pénzbeni fizetését**
3. **az egyéb juttatásokat (tüzelő, kender, állattartás stb.)**
4. **a lakás, műhely, kovácsföld használatának módját**
5. **a kovács kötelezettségeit; a munkaidőt, helyettesítést, távozást, a munka sorrendjét a komencióért elvégzendő munkákat, stb.**
6. **a külön bérért (tarifáért) készítendő munkák árát**
7. **az adó, illeték fizetésének módját**
8. **a szerződéskötés időpontját**
9. **a felmondás módját**
10. **az aláírásokat, pecsétet**

1. Természetesen a szerződések legjava alig néhány pontot tartalmaz. A XVIII-XIX. századi szerződések inkább csak az 1., 2., 3., 4., pontokat tartalmazták s ezek bővültek ki később, főleg a XIX. közepétől. Míg a XIX. végéig a kovácsot a legtöbb helyen egy évre fogadták, századunk elejétől egyre inkább általánossá válik a mesterek 3 évre való fogadása, bár egyes helyeken az egy évre való fogadás továbbra is fennmaradt.[10] A kovács három évre való felfogadása a közösség és a mesterek szempontjából is hasznos volt, amennyiben hosszabb időre biztosította mindkét felet a megélhetési lehetőségekről, illetve arról, hogy a munka végzésében fennakadás ne legyen. Előfordult, hogy egyes kovácsok évtizedekig is megmaradtak egy helyen, ilyenkor már csak szóban jelentették be évenként a megmaradási szándékukat.

2. A kovács természetbeni jövedelme községenként, időszakonként változó volt. Tisza-Büdön 1793-ban *„A komentziós Kovátsok Simon Istvánnak és Gajner Józsefnek Konventziója egy fél véka rozs, Vasak élezéséért, forrasztásokért, és egy Sing vas fel tételéért fél kenyér és egy garas hozzája."*[11] Ugyanitt 1795-ben *„egy negyedrész Kenyér és egy Garas ára Naturálék, vagy Sirozó hozá akár mi fele légyen,... Melé adatik azon Conditió hogy ha történne 4. Vagy 5. Márjásra az életnek az árra akora az Conventió feljebb emelésén feljebb emeltessen az életbeli."*[12]

Nyír-Turán 1842-ben *„minden Gazda ad egy véka Gabona egy Kenyér és egy font szalonna-..."*[13] S ugyanez a kovács bére 1844-45-ben is.[14] Borgátán 1844-ben: *„Minden Három fertályhelyes Gazda fizetett Rozs 1/4 köböly, Kisebb Helyesek felit fizetik Rozs 1/8 köböly"*, 1845-ben pedig

„Minden Három fertály helyes Gazda fizet 1 fertály buzát 1 fertály Rozsot a kisebb helyessek felét az az 1/2 fertály buzát 1/2 fertály Rozsot."[15] Ózdon az 1857-58-as évben kapott a kovács 24 véka zabot, 100 forintot és 40 véka buzát.[16] Bogácson 1861-ben a község kovácsának évi fizetése *„minden fertály föld birtokostól 1/2 véka búza 1/2 helyestől 1 véka s. a. t."*[17]

3. A Tisza-Büd-i szerződések, valamint a Nyír-Tura-i szerződések egy részében egyéb juttatás nem szerepel. Nyír-Turán 1836-ban *„Ha pedig volna ki az egy sing vason felül dolgoztatna, minden sing vastól fizet harmintzhat - 36 xr Szénpénzt Szarvadi Andrásnak 12 Menyhárt Péternek."*[18] Borgátán 1844-ben *„1: Adunk neki kétt Napra favágott, és a faját a szén égetőre hordjuk, s a szenyére elegendő Szalmát adunk és a szenyét haza hordjuk 2: Az Gabonatermő földgyét annak üdejébe kétszer meg szántyuk 3: A káposzta földgyétt és kaszál- réttyét maga tartozik munkálni."* Ugyanitt 1845-ben *„2: A Gabona Termő földgyét annak idejében háromszor meg szántjuk melyet maga tartozik vetetni arattatni és szinte a káposzta földgyét és kaszál- réttyét maga Tartozik munkálni 3: Adunk neki kétt Napra szénfa vágókat, ő pedig tartozik a fát ölbevágatni mellyet mi a szén égetőre hordjuk, és a szenére elegendő szalmát adunk és a szenét haza hordjuk."*[19] Bogácson 1861-*ben „Szén hozatal a község terhe."*[20] Ózdon 1857-58-ban a szenet a kovács a maga költségén szerzi *„a melyet a helység köteles a szénnek való fát akár szénül akár fául haza fuvarozni, nem különben minden gazda ad egy kéve kendert."*[21]

4. A kovácsműhelyre, a kovács lakás használatára, illetve a kovácsnak juttatott földre vonatkozóan az említett kovácsszerződések nem tartalmaznak adatokat. Adataink a helység kovácsáról beszélnek, azonban nem világosítanak fel arról, hogy saját lakásban laknak, illetve műhely a község tulajdonában van-e. Mályinkán 1788-ban épít a helység kovács házat.[22] Nyomáron az uraság kommenciós kovácsa a paraszt községnek is dolgozik 1820-ban.[23] A legtöbb helyen a kovácsműhely és kovácslakás használatát ebben az időben magától értetődőnek tartották, s valószínűleg ezért nem kerülnek bele a szerződésbe. Ez egyébként még az utóbbi évtizedekben is megfigyelhető volt, csak a szerződések kisebb részében említették a műhelyt ill. a lakást.

5. A kovács kötelességét, különösen a kommencióért végzendő fontosabb munkákat minden szerződés tartalmazza. Tizsa-Büdön 1793-ban a két kovács kommencióját *„Vasak élezéséért, forrasztásokért és egy Sing vas fel tételéért"* kapja. 1795-ben pedig *„ tartozik esztendeig Vásott Csoroszlát*

mindenkor minden várakozás nélkül élesíteni Szegénynek Boldognak egyaránt és a Vasra egy Sing vasat fel tenni a Szántó vasra azon fizetésben, melyhez adatik még fél véka rozs és ahoz isztikét lántzokat Kersz vast Nyaklót és ahoz tartozandót mást mindent összeforrasztani."[24] Nyír-Turán 1836-ban *„minden vashoz tartozik egy Sing vasat fel tenni, Isztikét, Csikótot, Keresztes czimer szeget forrasztani"* 1842-ben *„tartozik egy Sing vasat fel dolgozni, - s Csikótót. Czimbert - Keresztest ha törik - fizetés nélkül tartozik meg csinálni"*. 1844-45-ben az itteni kovács fizetéséért köteles *„egy sing vasat fel tenni egy szántó vasra, a többire pedig, vagy többit ugy amint vevödik - egy fejsze... Csikotót, Czimbert, Keresztest, isztikót a más illyest ha törik fizetés nélkül meg forrasztani tartozik."*[25] A borgátai kovácsok részére 1844-45-ben egy tarifát álítanak össze s az abban feltüntettett árakon kötelesek dolgozni.[26] Az ózdi kovács 1856-ban kötelezi magát, hogy az egész községben lévő telkes gazdáknak mindenféle kovácsmunkát becsületesen megcsinál.[27] Bogácson 1861-ben a kovács köteles a megszabott árért dolgozni.[28] A munkaidőre, a munkák sorrendjére stb. a szerződések ebben az időben nem tartalmaznak adatokat, csupán Tisza-Büdön 1795-ben írják elő; *„Nem különben kemény büntetés alat a Vas élezése és forasztás vagy mindenkor számára készen... (olvashatatlan? Valószinüleg: légyen)."*[29]

6. A komenciós kovács fogadása egyrészt arra irányult, hogy a fontosabb munkákat, mint az ekevasélezés a kovács kommencióért elvégezze, másrészt az egyéb juttatások fejében a kovács egyéb munkkat is, a közösség által meghatározott áron végezzen. Ez a törekvés már elég korán megmutatkozik. Nyír-Turán 1844-45-ben *„egy Fejsze , vagy balta atzéllás 15 xr. Az ujj szántó s vasat pedig tartozik annyiért meg csinálni mint ahogy egy ujj Sing vasat vesznek- egy ujj ráf fel huzás 1 vft öltska ráf fel huzás forrasztással 30 xr. Szén pénz m,inden gazda kinek hány szántó vasa van annyi 6 xr- egy pár foglaló alá való karikás marokvas 1 frt. 15 xr."*[30] A borgátai kovácsok szerződései jóval több fontos kovácsmunkát, illetve ezek árait mutatják. 1844-ben a kovács a következő árakon volt köteles dolgozni:[31]

Nro	*Munkák Nevei*	*for x*
1:	*Uj Tengel vasalás ujvasra*	*1 15*
2:	*„ Avét Tengel alá hatsak egyedül uj marok vasat*	*6*
3:	*„ taliga Tengot vasazás*	*1 36*
4:	*„ Lapos vass és Csoroszlya lenádlás*	*1 33*
5:	*„ Egy kerék vasalás Uj vasra*	*1 45*
6:	*„ Sin szakasztás*	*1 15*
7:	*„ Egy öreg fejsze aczélzás*	*1 13*

8:	„ Lapos Vass nádolás pele vasbul fely vágással együt	1 24
9:	„ Egy ferhétz vasalás Uj vasra	1 24
10:	„ Avett Vasra	1 12
11:	Uj Vonyogó és eszteke tsinálás	6
12:	„ Lőts káva csinálás Ujj Vasbul	9
13:	„ Berens Vasalás ujj Vasra pántal együtt minden fog	6
14:	„ Ujj csizma patkolás ujj patkóra	6
15:	„ Avétt patkóra	3
16:	„ A fely kőtött patkotul pedig fizetünk	12
17:	„ Ló patkó csilnálás	3
18:	„ Jól üttése	4
19:	„ Egy kopa Nádalás	24
20:	„ Egy kasza rudalás	6
21:	„ Egy kasza fely igazitás	3

1845-ben a fenti munkákon kívül még a következőket kellett elvégezni:[32]

Ujj vas Tengölös szekértül melly nem esztergálos kétt Tengölre érte	17
Ujj Esztergálos Tengőltül szinte két tengölöket értve	15
Vass Tengölös szekérhez valló egy kerék vasalástul	2
Oldal vasalás Ujj vasraha száll vas is lészen belé eresztve	1 15
Szalvas nélkül minden hozája tartozandóval az oldal vasalás	1
Avét vasra pedig lészen	30

Bogácson 1861-ben a kovácsnak a következő munkákat kellett a meghatározott áron elvégezni:[33]

Teendő munkák leirása	uj ktz
egy szántó vas nádolás egész náddal	20 36
Nagy fejsze s ortókapa csinálás	20 60
1. uj ráfvas fehuzás	20 40
1. ócska ráfvas felhuzás	10 16
Kerekre való karika készítés ujvasból	2 6
Kerekre való karika készítés ócska vasból	4 8
Kerekre való karika forrasztás	1 3
1. pár marokvas csinálás uj vasból	20 40
1. pár csinszög vas készítés sróffal	12 30
1. pár karikás marokvas csinálás uj vasból	12 30
ocska felütése	2 6
1. pár foglaló uj vasból	4 8
1. metsző kés készítés	10 30
vasvilla készítés	20 30
1. láncszem csinálás	2 4
1. üsztőke csinálás	6 7
1. hámfa karika csinálás pánttal	4 8
1. Pár horogvas csinálás a fürhészre	12
fürhész vas alá	30
1. lőcs kávs csinálás karikával	6 15

1. ócska lőcskáva felsütése	*2*	*4*
1. nagy fejsze aczéllás	*10*	*20*
1. kis fejsze aczéllás	*6*	*12*
1. srófos cimer csinálás	*16*	*40*
1. csákány készítés	*20*	*60*
1. pár oldal megvasalás	*50*	*80*
1. vasmacska csinálás	*12*	*30*
1. pár csatlás vas csinálás ujból	*8*	*30*
1. pár csatlás vas csinálás darabokból	*16*	*40*
1. kasza kalapács készítés	*4*	*8*
1. kasza ülő készítés	*6*	*8*
1. kasza pántolás		*4*
1. kömüves kalapács készítés	*16*	*25*
Csizma patkolás uj vassal	*4*	*6*
Csizma patkolás ócska patkóval	*2*	*3*
Csákány aczélzás (és ortó k.)	*6*	*20*
1. uj szántóvas kiigazitása a rajta megkivántató lyuk kivágással	*8*	*16*
1. uj lópatkó csinálás	*4*	*8*
1. ócska patkó felütés	*8*	*4*
1. kasza kalapács aczélzás	*2*	*5*
1. tengelyvégszög készítés	*2*	*4*
1. pengőkarika készítés	*4*	*6*
1. derék szög készítés		*12*
1. pár heveder sarkvassa	*16*	*30*
1. veder vasalás vasfüllel	*12*	*18*
1. uj abroncs felütése szöggel	*3*	*4*
1. kétnyelükés készítés	*16*	*25*
1. véső készítés	*6*	*10*
1. füles véső csinálás		*35*
rud vége vasalás tartó szöggel	*14*	*20*
1. pár oldal ócska vasból		*25*
ekefarsróf		*40*
vas eke nádlás egésznád		*20*
Vaseke talpára sróf		*6*
vas derékkulcs		*12*
vasekére panying (?) ujból		*10*
vasekére panying (?) ócskából		*16*

7. A kovácsok adózására vonatkozóan a szerződések nem tartalmaznak adatokat. Előfordult, hogy a helység kovácsa a földesúrnak adózott, de a legtöbb helyen mesterségével szolgál.[34]

8. A legtöbb esetben pontosan feltüntették a szerződéskötés pontos dátumát, egyes esetekben azonban csak azt, hogy melyik esztendőre fogadták a kovácsot. A felfogadás, mint az 1. pontban említettük egyes esetekben egybeesett a hagyományos pásztor-, cselédfogadási időpontokkal, de előfordultak főleg az őszi-tavaszi hónapokra eső kovácsfogadások is.

9. Hogy a két fél miként mondhat fel egymásnak, arra az idézett szerződések még nem tartalmaznak konkrét adatokat. A szerződésekben kikötik, hogy a kovács köteles magát jól viselni s az előírt munkát elvégezni. A Nyír-Turán 1844-ben kötött kovácsszerződésbe tűnik fel a bánatpénz, melyet a két fél közül a kötelességét be nem tartó tartozik fizetni. *„Vinculummal ezennel fel vévén 5 pgó frt melyetis csak a Helybeli birkák által a meg nem álló felen a meg álló fél bár mely vagyonbul meg vehesse."*[35]

Borgátán 1845-ben a szerződést *„mind a két részrül 24 forint vinculummal"* erősítik meg.[36]

10. A kovácsszerződéseket a községi iratokban *„falukönyvekben"*, jegyzőkönyvekben találjuk. Aláírói a kovács, a jegyző, a helység bírója, ritkábban az esküdtek, vagy a törvénybíró. A szerződéseket külön pecséttel nem erősítették meg s nem tudjuk, hogy azok minden esetben párban készültek-e. Csupán a borgátai 1845-ös szerződést *„két egyenlő párban le iratván... és Nevük után saját kezeink kereszt vonyásával meg erősítettük és egyiket magunknál meg tartottuk a másikat az fogadot kovátsunknak által adtuk."*[37]

A paraszti közösség által felfogadott kovácsokra vonatkozóan a szerződések értékes adatokat tartalmaznak. Belőlük egyrészt a közösség számára nélkülözhetetlen fontossággal bíró mester alakja emelkedik ki, aki a múltszázad közepéig a fontosabb munkaeszközöket javítja, karbantartja, sőt egyes eszközöket készít is. Adatainkból az tűnik ki, hogy a községi kovács tartása megvolt már a XVIII. század előtt is, de ekkortól kezdve válik a kovács munkája egyre fontosabbá s alakul ki a kovácstartásnak olyan megkötött formája mely azután bizonyos változásokkal továbbél a termelőszövetkezetek létrejöttéig. A népi visszaemlékezések eddig az időpontig már nem nyúlnak vissza, az írásos források így összekötő kapocs a recens néprajzi gyűjtésekből megfigyelhető jelenségek összefüggéséhez.

Jegyzetek:

1. Die Dorfschmiede. Deutsche Gaue XXVII (1926), 34-40. Zbigniew Jasiewicz: Studia historyczno-etnograficzne nad kowalstwen wiejskim w Wielkopolsce. Poznan, 1963. Janusz Bohdanovicz: Materialy de kowalswa ludowego poludniowej Kielecczyzny. Wroclaw, 1963. Al Bozsinov Hr. Vakarelszki-D. Drumev: Kovano zseljazo. Szófija, 1957.
2. Lenin szerint: *„A kézművességnek és a parasztok naturális gazdaságának szoros kapcsolata olykor azt a kisérletet váltja ki a parasztok részéről, hogy megszervezzék a kézműves munkát az egész község részére: a parasztok gondoskodnak a kézművesek eltartásáról s ennek fejében arra kötelezik őket, hogy a község minden lakosa számára dolgozzanak. Jelenleg az ipar ilyenféle szervezetével csak mint kivétellel vagy egészen eldugott határmenti vidéken*

találkozhatunk (például több kaukázusontúli községben a kovácsmesterség van ilyenmódon megszervezve)". A kapitalizmus fejlődése Oroszországban.

3. Varga Gyula: Kismarja. Egy szabad paraszt község a feudalizmus bomlásának időszakában. Agrártörténeti tanulmányok. Bp. 1960. 71-137.
4. Bodgál Ferenc: Kovácsszerződések Szabolcs- és Borsod megyékből a XVIII-XIX. századból. Kézirat. HOM Ad:
5. Takács Lajos: A borgátai községi alkalmazottak (kovácsok, éjjeliőrök) szerződése (1840-1846). Népr. Közl. III. (1958), 1-2. Sz. 329-334.
6. Bodgál Ferenc: Kovácsszerződések Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből (1835-1963). Kézirat. HOM Ad: 1671. ltsz., Bodgál Ferenc: gr. Keglevich János Sajóvámos, Debréte, Viszló, Pálfalva-i birtokainak összeírása 1848-ból. HOM Ad: 1675. ltsz.
7. Bodgál Ferenc: Községi (kommenciós) kovács szerződések Bogács, (Borsod m.) 1861-1931. Évre. HOM Ad: 1025. ltsz.
8. Bodgál Ferenc: Közösségi kovács a mezőkövesdi matyóknál. Népr. Ért. XLIV (1962), 81-96., Bodgál Ferenc: A verpeléti műemlék kovácsműhely. Ethnográphia LXXVI (1965), 245-248.
9. Bodgál Ferenc: A miskolci kovács-kerékgyártó céh. Herman Ottó Múzeum Évkönyve V (1965), 299-316. A miskolci kovácscéheknek 1818-1844 között 82 faluban, illetve mezővárosban voltak landmeiszerei akiknek egyrésze feltehetőleg kommenciós lehetett.
   A cigánykovácsokra lásd: Bodgál Ferenc: A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányok fémművessége. Ethn. LXXVI (1965), 521-546.
10. Ld: a 4. és 6. sz. jegyzet adatait.
11. Ld: 4. sz. jegyzet
12. u.o.
13. u.o.
14. u.o.
15. Ld: 5. sz. jegyzetet
16. Bodgál Ferenc: Kovács szerződések Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből (1835-1963). HOM Ad: 1671. ltsz.
17. Ld: 7. sz. jegyzet
18. Ld: 4. sz. jegyzetet
19. Ld: 5. sz. jegyzetet
20. Ld: 7. sz. jegyzetet
21. Ld: 16. sz. jegyzet
22. *„Én alább irt recegnescálom, hogy az Helység Páskumábul cseréltem egy darab földet a Falun alól lévő Káposztás földemért, mellyen épitett a Helység Közönséges Kováts Házat. Signat. Mályinka 11. May 1788.*

    Debreczeni János"

    A kováccsal, illetve a kovácsműhellyel kapcsolatosan a földesur és a község között évekig tartó vita van. Szathmáry Király József a kovácstól elszedte a szerszámait, mivel az taxáját nem fizette, s ugyanakkor a földesuraság nélkül cserélgették a földet a lakosok. Országos Levéltár: Szathmáry Király család levéltára Seria I. No 461. 5. És 3-4.
23. u. ott; Seria I. No. 831. A kovácsműhelyre vonatkozóan alig vannak adataink, Nyír-Turán említik az 1844-es szerződésben, hogy „házat pedig tartozunk adni.". A verpeléti kovácsműhely feltehetőleg a XVIII. Században épült és sokban hasonlít a ma is meglévő kovácsműhelyekhez. (Vesd össze: A kovácsműhely c. fejezettel)
24. Ld: 4. sz. jegyzet
25. u. ott
26. Ld: 5. sz. jegyzet
27. Ld: 16. sz. jegyzet
28. Ld: 7. sz. jegyzet
29. Ld: 4. sz. jegyzet

30. Ld: 4. sz. jegyzet
31. Ld: 7. sz. jegyzet
32. Ld: 7. sz. jegyzet
33. Ld: 16. sz. jegyzet
34. A már említett mályinkai kovács ügyében Máriassy Boldizsár szolgabíró írja Szathmáry Király Józsefnak: *„méltóztasson a tiszttartó által el vett szerszámot vissza adatni, mivel ez a cselekélység nem is érdemli a tekintetet, és más helységekben sem fizet az uraságnak a falu kovátsa, hanem ha mi dolog elől adja magát, mesterségével szolgál."* (O.L. Szathmáry Király család levéltára. Seria I. Nro 461. 3-4., 1803.)
35. Ld: 4. sz. jegyzet
36. Ld: 5. sz. jegyzet
37. Ld: u. ott.

Herman Ottó Múzeum Néprajzi adattára 1844. leltári szám.

Hodossy Lajos gépész-kovács edelényi műhelyében (1968), BThA.

Bodgál Ferenc

A rézöntés technikájához

AZ EDELÉNYI JUHÁSZKAMPÓ

Borsod megye községeiben a pásztorkodás nem olyan egységes, mint az Alföldön. A pásztorok egy községben nem sokáig tartózkodnak, hanem tovább vándorolnak, helyet cserélnek. Az alföldivel rokon pásztoréletet a Bükktől délre eső helységek (Sály, Mezőkövesd, Mezőcsát stb.) mutatnak, s ezek maradtak hagyományőrzőbbek is.

A rideg pásztorkodás már régen megszűnt, a jószágokat rendszerint a község közelében legeltetik reggeltől estig, de egyes helyeken még megtaláljuk a félszilaj állattartás nyomait. A juhtartás múltjáról nincsenek részletes adataink, csupán annyit tudunk, hogy a múlt század közepén inkább csak a nagyobb mezővárosok, uradalmak területén volt nagyobb méretű. Jelenleg főleg a termelőszövetkezeteknek van jelentős állatállománya, s itt régi pásztoremberek is találhatók. A barkóknál paraszt és a pásztor közel él egymáshoz, és erős kapcsolat van köztük. Régente a vagyonközösségben együtt élő hadak munkamegosztásában sajátos szerepe volt a jószágőrzésnek. Nagyobb hadakban, ahol sok jószág volt, egy-egy férfitag vállalta közös megegyezések alapján a jószágőrzést, és életmódjuk valóságos pásztorkodás volt.[1]

Hasonló esetek más községekben is előfordultak; így Kisgyőr községben a juhtartó gazdák tavasztól őszig pásztort fogadnak ugyan, de télen míg ki lehet hajtani, maguk a gazdák vállalják sorban a jószág őrzését. A legtöbb helyen ma már *„igazi"* pásztort nem lehet találni, ezt a foglalkozást többnyire cigányok vállalják. Pásztorviselettel csak egészen ritka esetben találkozunk, de a legfontosabb felszerelés - amiről a pásztort fel lehet ismerni - a bot, tarisznya, ostor még a cigányoknál is megvan. A juhász legfontosabb eszköze és címere a *kampósbot*. Borsodban a juhászt csak erről lehet felismerni, s ennek megszerzéséért minden áldozatot meghoz. Még azok a parasztok is, akik csak alkalmilag foglalkoznak a juh őrzésével, a kampót beszerzik, mert azt tartják, hogy *„anélkül olyan furcsa az ember"*. Elvétve olyan juhászok is vannak, akik kampósbot nélkül járnak, ezek pisszegéssel igyekeznek a birka közelébe férkőzni, és kézzel kapják el a lábát. Az ilyen pásztor olyan barkócabotot visz magával, amilyet a csordások használnak, *„de ezzel nem lehet a birkát megfogni, csak rátámaszkodni"*. A botot a

pásztorok maguk készítik, vagy ahol erre lehetőség nincs, vásárolják. Bot többféle van.

*Egyenesbot*ot a csordás használ, ez *„sétabot"*. Ezt csak akkor használja, ha városba megy. Van a csordásnak még egy kis vékony *hajintóbot*ja, ha kárba megy a jószág, ezt vágja utána. A juhásznak a legfontosabb a szép *kampószár*.

Erdős vidéken a legtöbb pásztor maga készíti botját. Kiszemel egy szép egyenes barkócafát, késsel négy oldalt bevágja. Ha tavasszal bevágta, őszre kiforr, akkor levágja a töviről. Nem egy helyen az ügyes pásztorember nemcsak saját használatára készít, hanem eladásra is. A legtöbb és legjobb botot Alsóregmecen Grazdik István *„birkász"*, Arnóton Boholy juhász csinálja, de emlegetnek Martonyiban is egy öreg juhászt, akitől a botot vásárolják. Görömbölyön Dulai Ferenc foglalkozik vele. Grazdik szerint: *„A juhászok csak üzengetnek nekem, hogy szép botot készítsek nekik. Barkócát, somot. Tavaszkor megmondják, hogy őszre kell* ***egyenesbot*** *vagy* ***hajintóbot*** *a jószág után. Tavasszal kiszemelem, őszre megnő, ki lehet vágni. Vagdalom, vagdalom egy* ***szakasz****. Ez három részbül áll. A bot ki van* ***játszodva****, ki van* ***késelve****. Hossza általában nyakigérő. Mikor kivágjuk,* ***perzseljük****, a* ***haja*** *legyün és sárga marad. Hamu mészbe vagy trágyába kell tenni, hogy piros legyen.*

Ha ***megsütöm*** *áll a kamrába. Most is van vagy tizenöt. Megsütök tíz botot negyedóra alatt. Mikor az asszony kenyeret süt, én sütöm a botokat.*

Volt már száz darab is, amit csináltam. Már nős voltam, akkor is hordtam. Nekem most is van vagy 15 darab. Megyek egy falun, észrevesz egy juhász: - Álljon csak meg, gyüjjön csak be! Megvesz kettőt vagy hármat. Összekötök öt darabot, autóbuszon, vonaton megyek.

Mit ér egy szép kampó botja? Egy százast! Füstölőt (dohányt) az érte egy fél kilót. Ha leviszem az Alföldre (Bodrogköz), van olyan aki ad nekem egy bárányt". Grazdiknak nagy a híre, és szállított botokat Karcsa, Tiszakarád, Pácin, Rozvágy, Cigánd, Alsó- és Felsőberecki, Hidasnémeti, Vajdácska községekbe is. Az is előfordul, hogy a juhászok érdeklődnek nála levélben, hogy van-e megfelelő botja, és a tulajdonos maga jön válogatni.

A juhászok nagyon megbecsülik a botot, ezt nemcsak a rászánt összeg mutatja, hanem az is, hogy ha eltörne - ez leginkább a kampó alatti részen szokott előfordulni -, akkor nem dobja el, hanem odaadja valamelyik fiatal tanuló juhásznak, aki még jól használhatja. Dobos, sajóvámosi juhász kérésemre megmutatta Hódossy-féle kampóját, amit féltve a szekrényben őriz. Már régen kiszemelte a hozzávaló botot, és be is vagdosta, de csak ősszel tudja kivágni, ha szépen kiforr, addig inkább nem használja a kampót, de azt megvárja.

Vad berkenyét és somfát is használnak kampószárnak, de leginkább a szép barkócafát szeretik. Más bot a juhászoknál ritkán szokott előfordulni, mindenki azon igyekszik, hogy rá kampót szerezzen. Dobosnak még volt egy szép *sétabotja* is, ezzel járt legeltetni, ennek támaszkodott beszélgetés, pihenés közben, azonban juhfogásra használni nem tudta. Olyan emberek, akiknek a pásztorkodás nem fő hivatásuk, az árok partján található mindenféle botnak valót levágnak, de az ilyeneket az igazi pásztor lenézi.

A kampó elterjedése hazánkban a finomgyapjas merinói birka elterjedésével tehető egy időre, s erre a rühes birkák kifogásánál volt szükség. A legrégibb Borsod megyei kampó 1814-ből való. A kampót a juhász állandóan magánál tartja, még vásárokra, összejövetelekre is magával viszi. Ezzel védekezik verekedéskor, zavarja el a harapós kutyákat. *„Szoktak így ősszel meg tavasszal juhászgyűlések lenni, akkor viszi magával. Volt ilyen gyűlés Mezőnagymihályon, meg Putnokon"* - mondja Dobos juhász. Gyapjúátadáskor, rokoni, baráti látogatásra is magával viszi a juhász a kampót. Ha nem használja, akkor a házban a szobában tartja, és ha hosszú ideig nincs rá szüksége, rongyba becsavarja, hogy fényes maradjon. Botját szalonnával kenegeti, a kampót pedig kőporral, ronggyal fényesíti. *„Éccakázáskor"* kezeügyébe teszi, vigyáz rá, hogy el ne vesszen. Kampóját elsősorban juhfogásra használja, de beszélgetéskor rátámaszkodik, esős, sáros időben, ha elfáradt, ráguggol. Beszélgetéskor, ha nem támaszkodik rá a kampó köpüje alatt megfogja, vagy a hóna alá veszi. Pásztortáncokat Borsodban nem ismerünk, így nem tudjuk, használták-e ilyen alkalommal. Mulatságban, verekedéskor nélkülözhetetlen, ilyenkor a *koponya* vagy *sarkantyú*nak nevezett kiugró résszel szokták egymás fejét behasítani.[2]

A legrégibb borsodi juhászkampót 1814-ből ismerjük. Ez rézből öntött, kosfejes, valószínűleg cigánymunka. Egy darabból készülhetett, és tokját utólag fúrták ki. Felerősítése szöggel a tok alsó részén történt. Vésett felirata *„1814 jan"*. A múlt század közepéről vasból és szaruból készített kampók még maradtak fenn. Ezek készítőit azonban nem ismerjük. A legősibb technikával a szaruból készített kampókat csinálták. A juhász a kosszarvat forró vízben meglágyította, majd az erre a célra szolgáló fa mintában meghajlította. Ezután a megfelelő díszítést ugyancsak állandó melegítés közben belefaragta. Ilyen kampóhajlító a Palóc Múzeumban található. A vaskampókat kovácsolással készítették, és díszítésül réz szegecseket vertek belé.[3] Öntöttek a juhászok maguk is kampót, a könnyen olvadó ólomból, és ezekhez maguk vésték homokkőből az öntőmintát. Ezeknél a tokot utólag készítették ólomból, lemezből és az egymáshoz való erősítés sem volt egyszerű. Alumíniumból öntött kampót Borsodból nem ismerünk.[4] Rézkampót a

csengőkészítő cigányok is öntöttek, a múlt század végétől: Göncön, Ároktő környékén. Tiszaigaron a cigányok foglalkoztak fokos, buzogány és kampó öntéssel is. Megkülönböztettek „sima" és „*karikás*" kampót.[5] Foglalkoztak a század elején rézöntő mesterek is vele, így a hajdúböszörményi Tiszai Nagy Imre.[6] Ha a juhásznak nagy szüksége volt kampóra, a mintát fából kifaragta, és a kóborló cigányokkal a legelőn ki is öntette. Ezek a kampók azonban nem voltak valami szépek, és nem szerették. Ha tehették, hamar megszabadultak tőlük.

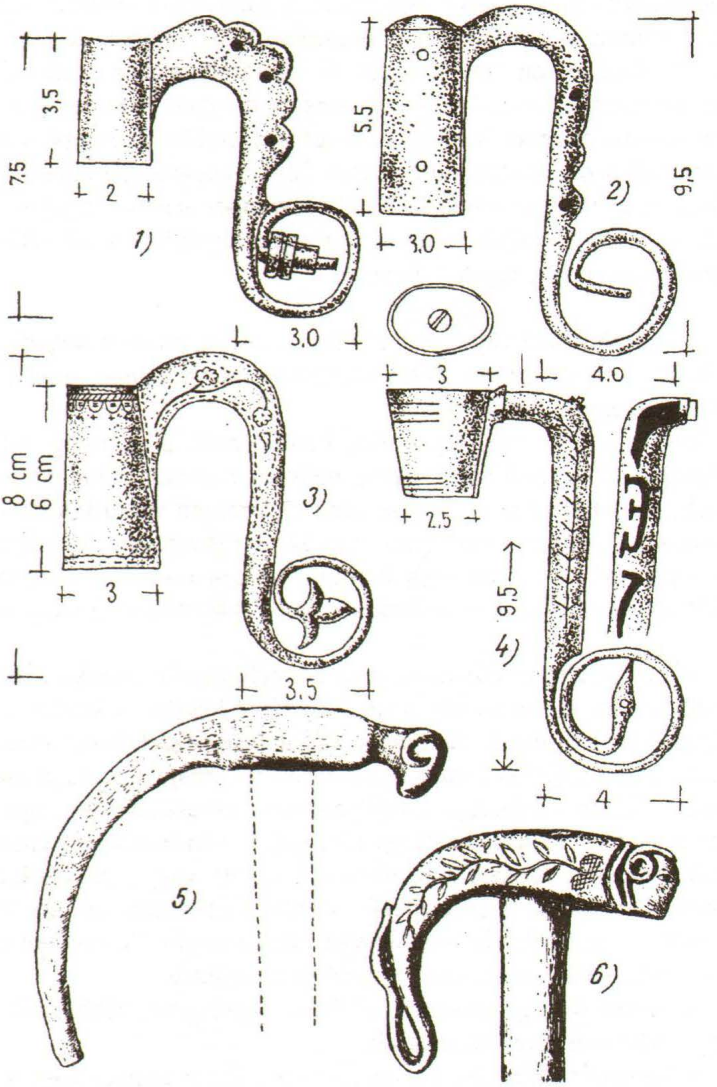
Gépészkovács-segédek is megpróbálkoztak juhászkampó öntéssel, így a Sárospatak mellett levő Patkó-tanyán 1932-33-ban készített egy kovácssegéd megkopott réz csapágyakból. Ez már szebb munka volt, mint a cigányoké, és rozmaring is volt rajta. Szépen ki is csiszolta.

Készítettek juhászkampókat a diósgyőri vasgyárban is rozsdamentes acélból, sőt rézből is, de készítőjük nevét - érthetően - nem árulták el. Mikóházán Busa Mihály juhász is megpróbálkozott rézkampó készítéssel. Ő 1950 körül gépállomáson dolgozott, ott öntöttek csapágyakat, és azt leste el. Öntőmintának egy téglát felére vág, belevési a kampót, a két felet összeköti, csinál bele egy *dugót* a köpünek. Ezután készít rajta egy lyukat, azon beönti a rezet, és az széjjelfolyik. Ha hideg, fagyos idő van, egy éjszaka kihűl. A rezet a konyhában, a *sparhét*ban olvasztotta fel, egy rossz edényben. (Régebben csengőket is öntött.) De a kampóöntés nem sikerült. Állítólag azért nem lett jó a kampó, mert nem volt hozzá rendes szerszáma, nem tudta jól kireszelni. Hogy ne maradjon mégis kampó nélkül, ő is Hódossy-félét vásárolt.[7]

Ugyancsak próbálkozott juhászkampó készítéssel Kulcsár József budapesti kisiparos. Néhány kampója Borsodba is eljutott, de nem szeretik, mert nagyon nehéz és drága.[8]

Fakampót ma már nem használnak, de régebben készítettek dísznek. Dobos juhász szerint: „Fakampót is szoktunk csinálni. Alól van egy fakadása, és gyenge korában meghajtjuk, kikötjük és erős korában levágjuk. Azt legjobban, olyan díszül tartja az ember."

Ma a leghíresebb és legismertebb juhászkampó-készítő Edelényben Hódossy Lajos kovácsmester. Még 1922-ben kezdett juhászkampókat készíteni. Édesapja Királykúton volt gazdasági kovács, akinek egy rézkampóért adott az ottani juhász egy juhot. Az öregnek azonban nem nagyon sikerült a kampóöntés. Ekkor ajánlotta az apja, hogy próbálkozzon meg vele ő. A miskolci Hercz Gépgyárban volt egy öntő ismerőse, az magyarázgatta hogyan kezdjen hozzá, és ezt fejlesztgette tovább. Rezet a juhászok hozták, de

1. Vaskampó, Borsod megye. Herman Ottó Múzeum ltsz. nélkül. Réz szegecsekkel és csörgővel.
2. Kovácsolt vaskampó, Egerlövő. XIX. sz. első fele HOM 53.854.1 ltsz. (Megay G. gyűjt.)
3. Juhászkampó rézből. Botját 1925-ben készitette „Bukta János és Barnus" Egerlövőn, HOM 53.836.2 ltsz.
4. Kovácsolt vaskampó, Mezőkövesd. 1904. Sárgaréz bevert diszitéssel. HOM 53.853.1 ltsz.
5. Juhászkampó szaruból. Borsod m. XIX. sz. közepe. Néprajzi Múzeum 134.428. ltsz.
6 .Juhászkampó szaruból. Borsod m. XIX. sz. közepe. N. M. 124.473. ltsz.
(Dr. Szendrey János gyűjt.)

ő is összeszedte a háborúból visszamaradt hüvelyeket hátizsáknyi számra, és ezeket is felhasználta. Eleinte naponta öntött 8-10 darabot, de alig sikerült belőle 4-5. Később vett öntőhomokot 50 fillérért kilóját, s ezzel már könnyebben boldogult. Azóta öntött vagy kétezer darabot, és kampója az ország minden részébe elkerült. Vagy 30 esztendővel ezelőtt vaskampó készítéssel is megpróbálkozott. Budapesten a Röck István gépgyárban öntetett le vagy 100 darabot, és idehaza dolgozta ki. A vaskampót azonban a juhászok nem szeretik, s ma is ott van eladatlan a padláson a legtöbb. Tanuló juhászoknak vásárolnak néha belőle egy-két darabot.

A kampó rézből vagy vasból készített horog, amelyet hosszú - általában 130 cm körüli - szárra, botra szegeznek. Neve *kampó*, *gamó*, *juhászkampó*, bottal együtt *kampós bot*.

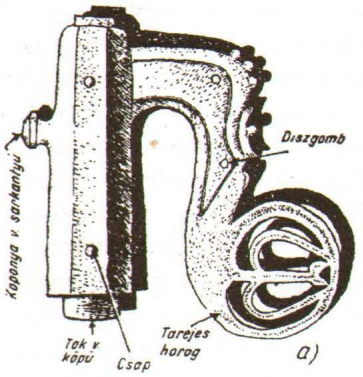
Részei: 1. *Tok* vagy *köpü*, ebbe kerül a nyél, 2. A *horog*, lekanyarított, többnyire díszesen kiképzett rész, melynek díszesen és különféle módon kiképzett, felhajtott vége a *taréj*. A köpü első részén van a kiugró *koponya* vagy *sarkantyú*, a horgon pedig egy vagy két *díszgomb* van. A kampó taréjára, ha a pásztor kéri, rézdrótból hajlított *csörgőt* tesznek. A kampó botra való felerősítésére szolgál az ugyancsak rézből készített *szeg* vagy *koponyaszeg*.

A kampó elkészítéséhez az első és legfontosabb munka a megfelelő *minta* elkészítése. A minta dió- vagy bükkfából készül. A kovács először a fát középen kettéfűrészeli, fa csapot készít bele, ezzel ismét összeerősíti, majd ceruzával kirajzolja a mintát. Ezt fűrésszel kinagyolja, majd zsebkéssel a megfelelő formára kifaragja. Egy ilyen minta elkészítése egy napi munka. Először a Martonyiban lakó Varga (Ducsai) István csordástól látta a faragást, tőle is tanulta. Később már maga is készített, vagy a juhászok faragtak ízlésüknek megfelelőt. A „*kígyófejes*" mintát Géci Gábor faragta 1942-ben Mucsonyban. Ma nyolcféle mintája van fából faragva, de ezekből csak négyet használ, mert ezeket keresik legjobban a juhászok.

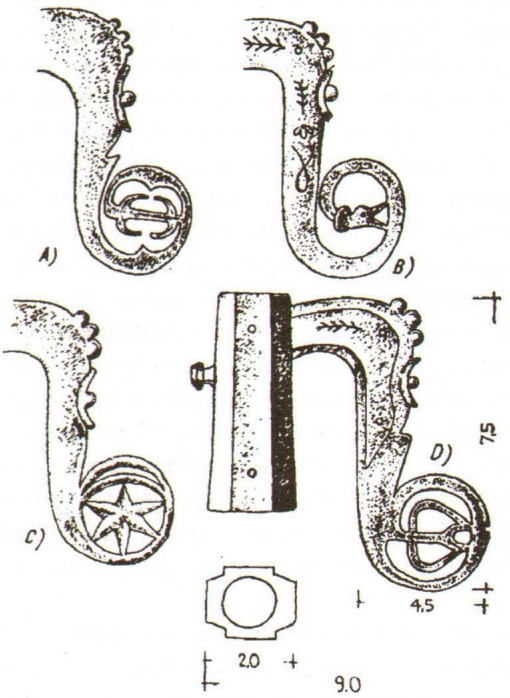
A kampó anyaga sárgaréz, ez lehet ágyúhüvely, rézhulladék, törött csapágy, törött rézkampó, kilincs stb.

A kampókészítés első fázisa az *öntés*. Ez a munka nagy türelmet, előkészítést, zavartalan, csendes napot kíván. A mester leginkább vasárnap kezd neki, amikor nem zavarja senki. Először a nagyobb darab rezeket kell elvágni vagy összetörni, majd előkészíteni a mintát, tüzelőt, szerszámokat.

Öntés előtt el kell készíteni az öntvény negatív mását, a *formát*. Egy lapos deszkára helyezi az *öntőszekrényt*, ezután homokot készít. Az öntőhomokot eleinte a Hercz Gépgyárból szerezte be, majd *edelényi finom homok*ot használ. A finomra megszitált és megnedvesített homokot egy erre

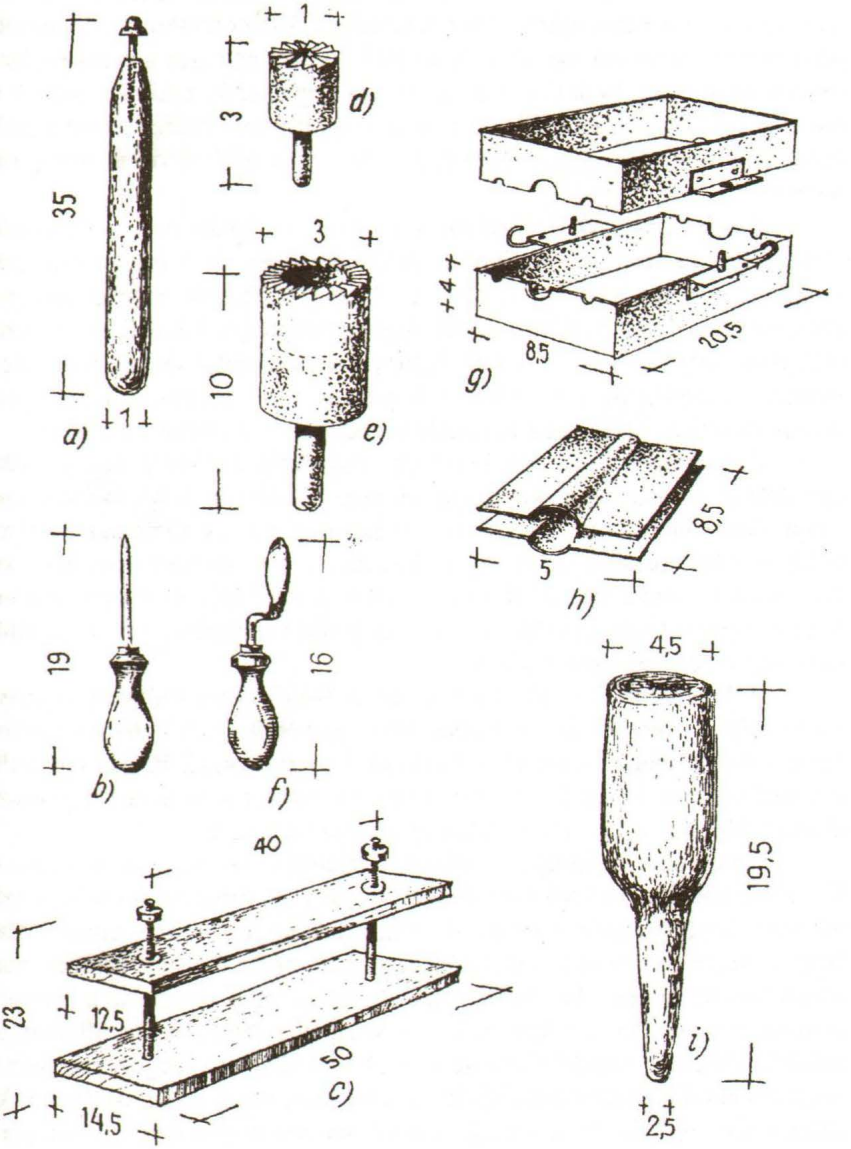
Hódossy-féle edelényi kampóminta fából

Hódossy-féle kampók: A) nincs neve; B) kigyófejes; C) csillagos; D) nincs

a célra szolgáló edényben tartja, és ebből veszi a kellő mennyiséget. Az öntőszekrény aljába belehelyezi a kampóminta egyik felét, majd rá finomra őrölt faszénport, ezután finom, kissé nedves homokot szitál. Ezután a szekrényt kézzel homokkal teletömi, és egy erre a célra szolgáló fa *bunkó*val jó keményre *döngöli*. Ezután a szekrényt megfordítja, majd a felesleges homokot *simítókanállal* levágja. Most a „*szekrény*" második felét az elsőre helyezi, a minta második felét az előbbihez fa csapokkal összeilleszti, majd faszénport és finom homokot szitál rá, és a szekrény második felét az elsőhöz hasonló módon öntőhomokkal megtömi, és egymáshoz rögzíti. Ezután a mintaszekrényt kettéveszi, gyengéden megütögeti, hogy a kampóminta könnyen kiforduljon belőle. A homokban benne maradt a minta negatívja, ennek kisebb sérüléseit kijavítja, majd először lassan nyomogatva *tüské*vel, ezután a simítókanállal elkészíti a *levegő-* és *öntőnyílás*okat. Nagyon kell vigyázni ilyenkor arra, hogy a homok meg ne sérüljön, ezért egy borzecsetet grafitos vízbe márt, ezzel *legrafitozza*, *leköti* a homokot. Ezután a fából készült *magot* teszi a kampó helyére, hogy a homok negatív meg ne sérüljön, és hozzálát a homokból levő mag elkészítéséhez. Erre a célra szolgál két egymásraillő, a mag negatívjának megfelelő *lemez*. Magkészítéskor homokot helyez bele, a két részt pontosan összeilleszti, összefogja, egy vasdarabbal vagy fa bunkóval a homokot *tömöríti*, a mag közepén egy drótból készített *szöget* szúr keresztül, amely mindkét végén 2-3 mm-re kiáll; késsel a felesleges homokot levágja. Most a két lemezt kettéveszi, a magot óvatosan kiütögeti belőle, és grafitos vízzel, ecsettel *lehúzza*, egészen feketére bekeni. A magot óvatosan befekteti a fa mag helyére, ezután a mintaszekrény két felét óvatosan összeilleszti és rögzíti, és ezzel voltaképpen a homok forma el is készült. Egymásután 8-10 darab mintát készít így el, és ezeket megszárítja. A tanyán ahol régebben dolgozott, a kohó felett két szöget vert be erre egy vaslemezt tett, itt megszárította a mintákat. Most nyáron a műhely mellett levő fészer tetején a napon, ősszel és télen a konyhában a sütőben szárítja. A szárítás időtartama időjárástól függően: egy nap, fél nap. A minta szárításra és öntésre való előkészítésekor nagyon óvatosan kell a szekrényt mozgatni, nehogy a negatív megsérüljön vagy homok peregjen bele, mert akkor a kampó lukacsos, gödrös lesz.

A szárítás ideje alatt elkészíti a mester a rezet az öntéshez. A rézport vagy összedarabolt rezet egy régi ágyúgolyóból készült *öntőhüvelybe* teszi ezt faszén és koksz között egy nagyobb átmérőjű olvasztótégelybe, az egészet egy vaslappal lezárja és a *kohó*ba helyezi. Az olvasztótégelyt faszénnel körülveszi és ezt erősen, egyenletesen fújtatja. Egy öntőhüvelybe általában hat kampónyi réz megy. A kampókészítés akkor kifizetődő, ha legalább 8-10-et önthet egyszerre, mert az olvasztás nagyon sok faszenet fogyaszt.

a) „fa", b) tüske, c) mintaszekrény, d) maró, e) maró, f) simítókanál, g) szekrény, öntőszekrény, mintaszekrény, h) mag minta, i) fa bunkó

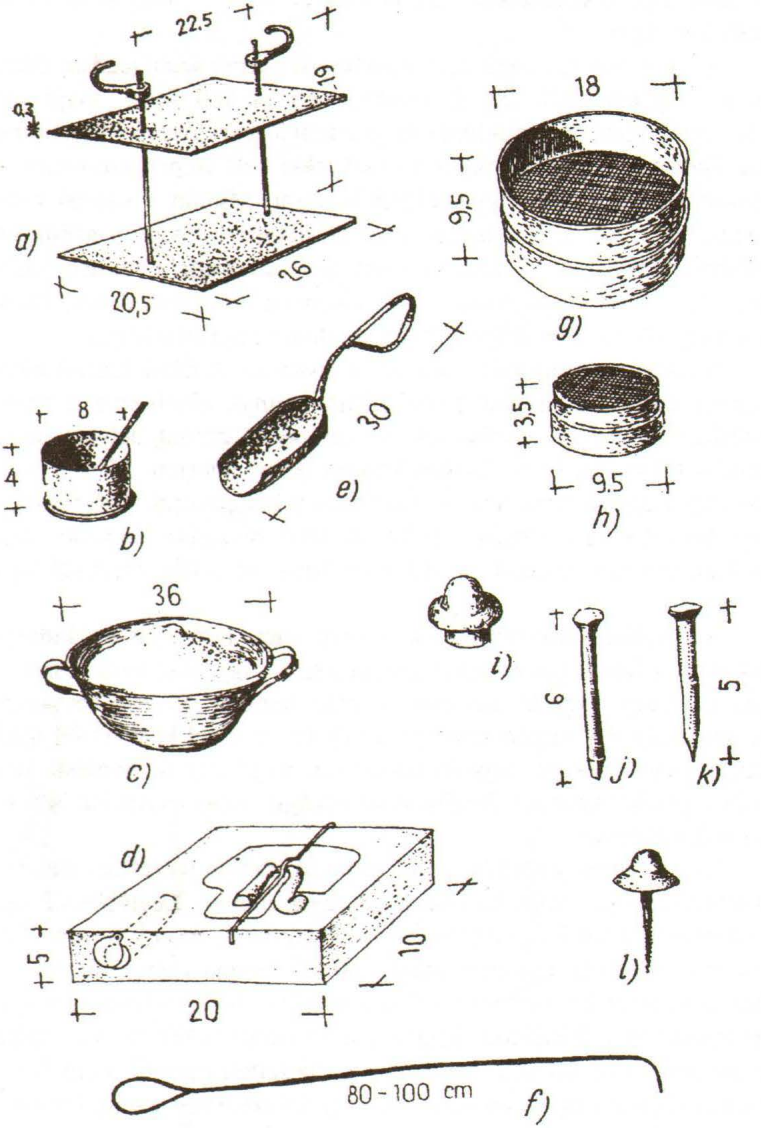
A réz olvadását állandóan ellenőrizni kell, mert olvadáskor a réz *összecsúszik*, ezért ismét raknak rezet a hüvelybe. Ellenőrzéskor az olvasztótégelyt lezáró vaslemezt egy fogóval leveszi, a rezet egy erre a célra szolgáló *dróttal* megkeveri. Fújtatáskor a mester fia segédkezik, ezalatt a mester az öntőszekrényeket a fából, illetve vasból készült *mintaszekrény összefogóba* helyezi, erősen rögzíti, és öntőnyílással felfelé az *üllőtőkére* helyezett vaslapra teszi.

A réz olvadásakor vigyázni kell, mert ha korán önti, *lekásásodik*, tönkremegy az öntvény. Amikor *jó fehérizzó* a réz, és a faszén *erős zöld lánggal* ég, akkor lehet hozzáfogni az öntéshez. Először a kezét ronggyal becsavarja, majd az öntőhüvelyt egy *fogóval* megfogja, kiemeli az olvasztótégelyből, majd gyorsan a minta öntőnyílása felé tartja és így önti tele a mintát. Közben a fia egy dróttal a folyékony rezet kikaparja a hüvelyből. Akkor sikeres az öntés, ha a réz öntés közben feljön a levegőnyílásokon.[9]

Amikor az összes rezet kiöntötte, a maradék salakot a hüvely aljából egy dróttal a vaslemezre kikaparja, és izzó állapotban *hidegvágóval* szétvágja. Öntés után a mintákat kiviszi az udvarra, ott egy vaslemezre helyezi és kb. egy óra hosszáig hűlni hagyja. Ezután a mintaszekrény összefogót kell szétszerelni, majd a mintaszekrényeket fogóval megfogja, szétveszi, és a már kihűlő kampót kiveszi belőle, a homokot pedig kalapáccsal veri ki belőlük, úgy hogy az egy edénybe hulljon.

A kampóhoz hasonló módon önti a felerősítésre szolgáló koponyaszeget. Ez két részből áll: A rézből öntött *gömb*ből és az üzletben vásárolt facsavarból. Ennek az öntéséhez 14 darab *fagomb* szolgál. Ezeket egy külön öntőszekrényben két sorba helyezi, s beléjük helyezi a facsavart, így készíti el az öntőformát. Öntés után ezeket egyenként szétvágja.

Öntés után a kampó *tisztítása, finomítása* és *díszítése* következik. Először a kampón levő *felöntést* hidegvágóval vagy fűrésszel levágja, majd a tok vagy köpü tisztítása következik. Előfordul, hogy a homok öntés közben beég a köpübe, ilyenkor ezt fúrógépen vagy szabadkézben kifúrja, majd *dörzsár*ral kisimítja. Ha kisebb-nagyobb öntési hiba előfordul a kampón, például lyuk marad a tokon, akkor a kampót a legközelebbi alkalommal beküldi Miskolcra Istócki rézműveshez, aki ezt általános megegyezés szerint darabonként 4 forintért behegeszti. A következő mozzanat a díszgomb körülmaratása egy általa tervezett, acélból kovácsolt maróval. A kampót a fúrógépre helyezi, és a marót a fúrógép forgása mozgatja. A tok reszeléséhez 12 darab reszelő szolgál, ezek között vannak: előreszelő 500-as és 450-es. 350-es simító, 200-as simító, simító lapos, háromélű, gömbölyű, félhátú simító és két előreszelő, pontossági reszelők.

a) mintaszekrény összefogó vaslemezből, b) edény vizes grafitnak, c) homoktartó edény, d) „tartó", e) homokos lapát, f) drót a keveréshez, g) szita, homokhoz, h) szita, szénporhoz, i) fa gömb, j) vágó, k) pontozó, l) szeg, koponyaszeg

Először durva reszelővel *lenagyolja* a tokot, és nekikezd a koponya vagy sarkantyú reszelésének. Ezt is először durva, majd sima és félhátú reszelőkkel végzi.

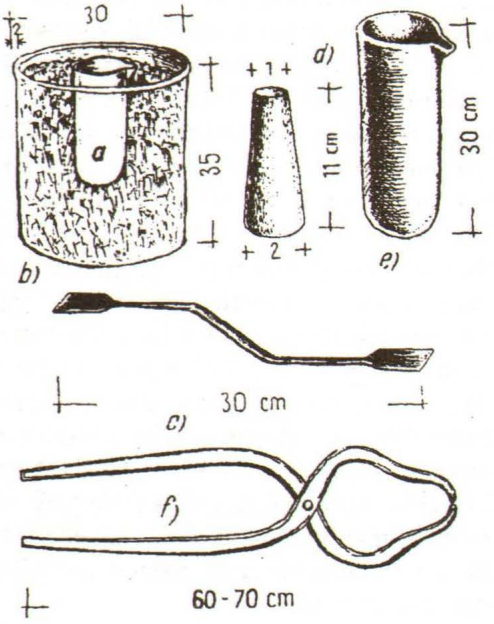
A tok *finom* reszelése után következik a *taréj kidolgozása*. Előfordul, hogy a taréj telefolyik rézzel, ilyenkor ezt ki kell fúrni, majd *sáber*ral *kisáberozza*. Utána ezt is félhátú és gömbölyű reszelővel kell finomra kireszelni. Ha a tok szögletes, akkor a szögleteket kell szépen kireszelni, illetve a háromszögletű reszelő egyik élével bevágni. Miután a kampó szépen ki van reszelve, a tok alját sáberral kissé körülkaparja, hogy a nyélre való illesztéskor ne vágjon. A reszelés színtere nyaranként a műhely oldalához csatolt szín, télen a konyhában vagy a konyha alatt levő pince. Ilyenkor a satu alá egy bőrdarabot szögelt, amibe a lehulló rézport felfogta.

A reszelés után történik a kampó *díszítése*. A fából készült ólombetétes *tartó*t satuba fogja, ennek oldalában vannak elhelyezve a rozmaring díszítéshez szükséges szerszámok. A kampót a tartóra helyezi, majd egy rézdróttal leszorítja, hogy díszítés közben fel ne ugorjon. Most a *vágó*t bal kézbe fogva egy irányba húzza, miközben a kalapáccsal apró ütéseket mér rá, így készül el a rozmaring szára. A levél rávágása nagyobb ütésekkel, hasonlóan történik. Ezután a taréjt *pontozó*val nagyobb ütésekkel kipontozza.

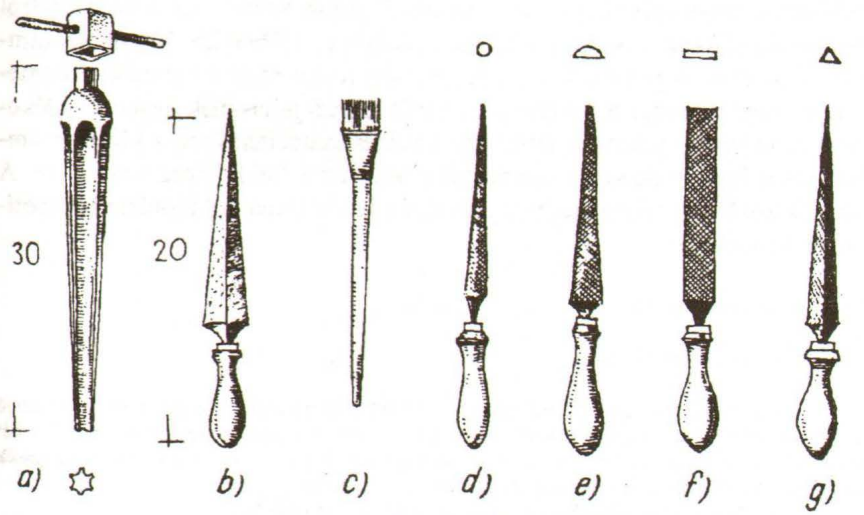
A díszítés után következik a szeg vagy koponyaszeg kidolgozása. Öntés után a felesleges részeket fémfűrésszel vagy háromélű reszelővel levágja, majd egy nagyobb maróval az alját lemarja. Ezután becsavarja egy *fá*ba, azt pedig egy satuba szorított *tartófá*ba téve bal kezével fél fordulatot végez, a szeget először nagyoló reszelővel, majd egy finomabbal lesimítja. Ezután a gömböt középen fémfűrésszel bevágja, hogy csavarhúzóval a botba becsavarható legyen.

Ezzel voltaképpen kész is a kampó. A kampó reszelését általában vasárnaponként végzi, vagy ha nem akad egyéb munka. Legtöbbször a pásztorok csengőt is kérnek, ez húzott rézdrótból készül, és egy 8 mm gömbölyű vason 15-20 karikát hajt meg, majd vágóval elvágja vagy elfűrészeli. Föltevéskor a kampót kézbe fogva a karikát szétnyitja, a kígyó nyakára teszi, majd összecsukja. Előfordul, hogy a juhász kettőt is kér rá. Van csörgő vörösrézdrótból is de azt nem szeretik. Az elkészített csörgőket egy kis dobozban a konyhában tartja, ugyanitt tartja egy szekrényben a félig kész szegeket és kampókat is.

Az elkészített kampókat a mester megszemléli, hogy nincs-e valami hiba rajtuk, vigyáz, hogy karcolás ne érje, vagy össze ne fogdossák, és selyempapírba vagy rongyba csomagolva elteszi.

b) olvasztótégely, c) egyengetőkés, d) mag, fából, e) öntőhüvely, f) fogó

a) dörzsár, b) sáber, c) ecset, d) gömbölyű reszelő, e) félhátú reszelő, f) lapos reszelő, g) háromélű reszelő

Hódossy mestert a juhászkampó készítésére annak jövedelmezősége sarkallta. Kitűnő kovács és ezermester hírében áll, kiterjedt ismeretköre van. Kezdetben kampóit gazdáknak, arrajáró juhászoknak ajánlotta, akik ajánlották egymásnak. Volt úgy, hogy 20-25 darab kampót is elkészített, összecsomagolta, és odavolt egy hétig a megyében vagy az Alföldön. *„Régebben egy választott bárány ment érte. Egyszerre volt 40-50 bárányom is."* Adta a kampókat pénzért is vagy juhsajtért. Általában öt kiló sajt vagy annak megfelelő összeg volt az ára. Egy rézkampó, bot nélkül, 100 forintba kerül.

Utazás közben, rokonlátogatáskor is ajánlotta kampóit, és ezek az ország minden részébe eljutottak. A háború után kampója kijutott Csehszlovákiába is, a juhászok egymásközt cserélték jolsvai kolompért.[10] A Hódossy-féle kampók külön stílust képviselnek, melyekhez hasonlót csak Heves megyéből ismerünk. Bár a kampók formája is tetszik a juhászoknak, leginkább anyaga miatt kedvelik. Igaz, a rézkampónak az a hátránya, hogy könnyen törik. Hódossy szerint: „Legtöbb kampónak az a halála, hogy eltörik. Nyulat is fog vele, a nyúl a bárány közé szalad, azok körülfogják, és bottal megüti." Könnyen lehet tisztítani, mindig fényes, ez az oka elterjedésének. Hasonló okokból vásárolják a rozsdamentes acél, pakfon kampókat. Ezeket főleg gyárakban egyes dolgozók készítik.

1950 után a mester a négy legjobban kedvelt kampót lefényképeztette, ezeket a képeket küldözgette ismerőseinek, válasszanak belőle megfelelő számú és mennyiségű kampót. Sokan a mester nevét nem tudják, és olyan is előfordult, hogy „Kampó-mester Edelény" címre kézbesített a Dunántúlról megrendelőlevelet a posta. Ezek szerint ebben az időben kb. 100 darab kampót vásároltak. A juhászok azért is szívesen vettek részt a kampók terjesztésében, mert a mester a 10 kampóra vevőt szerző juhásznak egyet ajándékozott. A kampót a juhászok többnyire levélben rendelték meg a kívánt számban, és a kovács dobozba csomagolva utánvéttel küldte meg számukra. A levelek közül egynéhány szépen jellemzi a juhászoknál a különféle kampótípusok kedvelését:

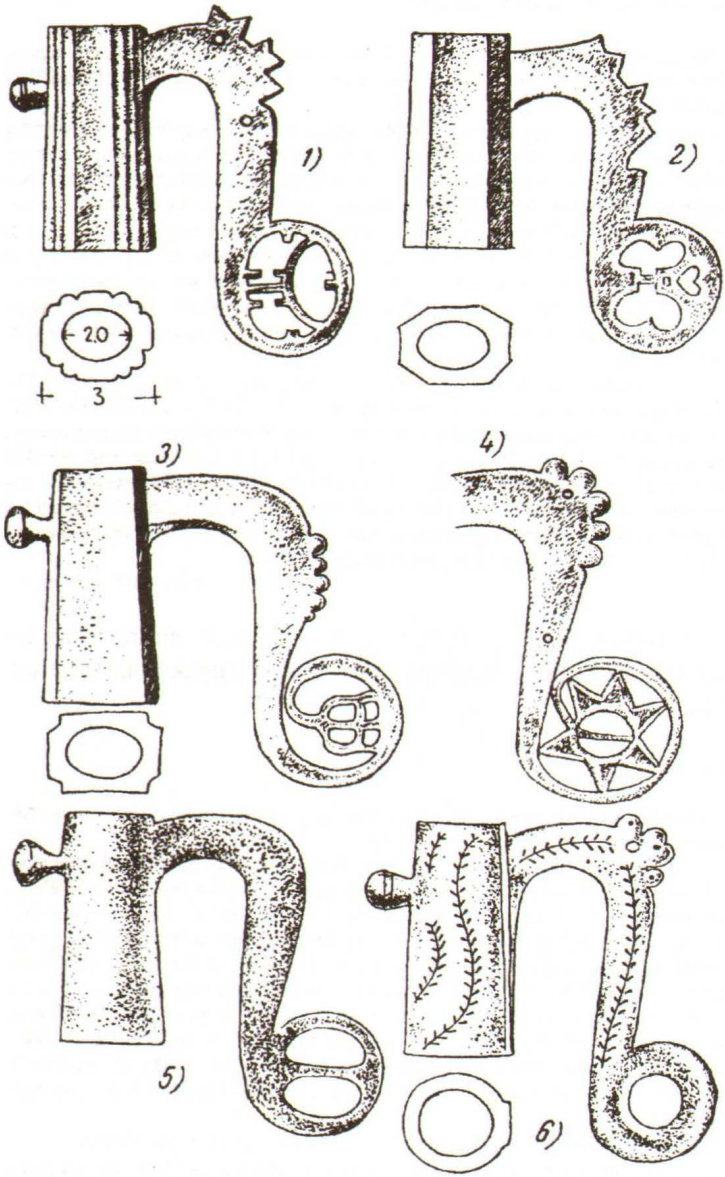
Kelt 1955 november hó 16

Méjen Tisztelt Mester Úr

Tudatom felőle hogy idekerül önek a gyönyörü szép munkája az a gyönyörü szép kampó az a szegletes köpüjü a nagyobik mintáju, szív alak az orra és nagyon tetszett mindenkinek tehát tessék szives leni egyet készíteni és aszt is tudomásul vettük hogy 100 Forint darabja. Tehát tessék szíveslenni feladni mintának egy darabot utánvéttel erre a czimre

idős Szilágyi György juhász S. Patak Györgytarló Zemplén Me.

A tetszetős kampó után Szilágyi lett a legjobb üzletszerző:

Ritkán használt Hódossy-féle kampóminták

1. nincs neve, 2. nincs neve, 3. tulipános, 4. csillagos, 5. törött rézkampó Ormosbányáról (Borsod m.), 6. törött rézkampó ismeretlen helyről, elején 1956-os évszámmal. Nem Hódossy készítménye.

Hodossi Lajos kovács mester úrnak Edelény

Méjen tisztelt mester úr tudatom aról hogy ismét kel 2 darab az az két drb kampó mégpedig 1 hármas és 1 darab 4 gyes mind a ketŏ 1 embernek ere a czimre Boros Imre Dózsa T. sz. juhász Sáros Patak Dorkó Zemplén Me.

Mind a ketőt lehet egy dobozba pakolni. Méjen tisztelt mester úr igaz hogy ezidáig kilenc darabot rendeltem de tesék továb bennem bizni még ha nem töbet de az egyet a tizediket meg rendelem keritek neki gazdát ha a bicska bele törik is de tesék el küldeni az ajándék kampómat mer' van egy szép kampó száram bele ugy szeretném látni hogy is nézne ki rajta de ha teczik küldeni akor egy hármast tesék küldeni részemre de az mester ojan legyen hogy ha az ördög rá néz a bal szeme röktön ugorjon ki kedves mester úr volna it töb rendelés csak az a baj hogy lágy az üdő és nagy a sár és nem hagyhatya az ember a jószágot mert van nekem sok ösmerősöm juhászok mert magam is az vagyok 5 éves korom óta Most pedig 73 éves vagyok 1883 ba születem jártam Edelénybe sokszor katona koromba Miskolczon szolgáltam arra jártam gyakorlatra ösmerem az összes edelényi határt

Méjen tisztelt mester úr egyebet nem irhatok ujság nincs csak anyi hogy lágy üdő jár ere és csizmaszár hegyig járok a sárba és a birtok a Sárospataki Főiskolájé volt 300.700 hold volt egy darabba ez fel let osztva és az uradalmi Györgytarló el romlot és épült egy kilométere egy falu ösze huzták sok tanyákat cselédeket értve és épitetek egy nagy falut és it mán ojan a sár nem lehet gázolni és azér még idáig mindég ön áló nem megy a tszcsébe én magam is még önáló juhász vagyok van vagy 100 darab juhocskám igy küszködök küldök mester urnak egy nem sikerült fén képet hogy tesék meg látni a pofa lemezemet egyéb ujságot nem irok maradok méj tiszteletel és baráti szeretetel idős Szilágyi György Sáros Patak Györgytarló Zemplén megye

isten velök minden jót

Előfordult, hogy a kampót a megrendelők másformára kívánták. Ilyenkor levélben azt is megírták, és a mester annak alapján teljesítette a rendelést.

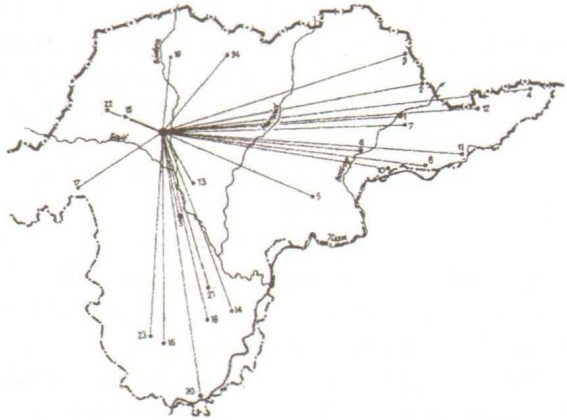
1958 II. hó 28 án

Tisztelettel kedves mester, ne haragudjon, hogy levelemmel zavarom. Amennyiben szemèjesen nem ismerem, levelemmel keresem önt föl.

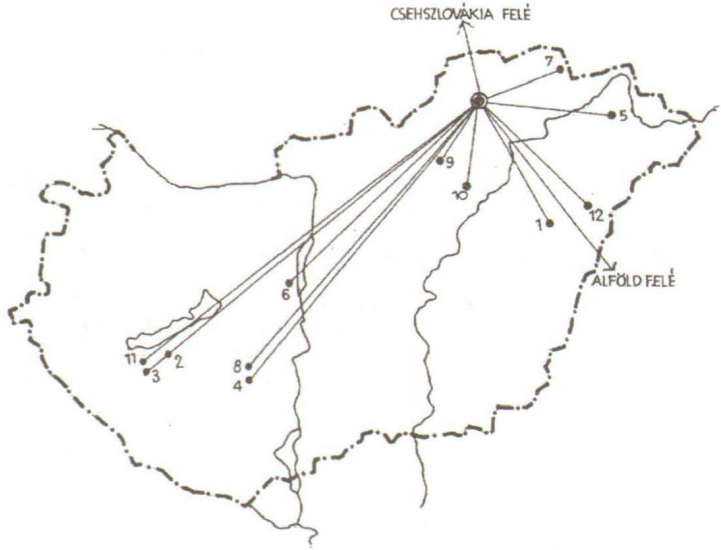
Én már egyszer önnek küldtem levelet, csak nem inen ahol most lakom és arra nem kaptam választ. Ezért arra gondolok, hogy lehetséges hogy én nem jó hejre cimeztem a levelet, vagypedig nem ön az akit keresek. Azért irom meg hogy miis volna az óhajom. Én juhász vagyok a Balaton fenyvesi állami gazdaságban és szükségem volna juhász kampóra, azért irok önnek. Legyen szives egypár sorral válaszolni hogy jóhejen keresem e aszt aki ennek a mestere. Nem azért hogy közelebb nem lehet kapni, Pestről hozatnak ide is de részemről az nem igazi juhász kampó, 70 deka majdnem egy kiló. És ezért irok önek. Megirom azt is honan tudok eről hogy ön kicsoda. Bátyám az össszel juhokért volt azon a vidéken és egy ismerőse oda adta a cimet és én ugy tudok irni önnek. Különben hárman vagyunk akiknek volna szükségünk. Kérem hogy ha lehet minél előb részemre 2 db sárgaréz, 6 sarkossat, sarkantyu az nem fontos rá, kérem minél előb küldjön. Nagy szükség volna rája. Cimem föl irom.

Kormóczi László Csiszta puszta U. P. Buzsák. Somogy m. Választ kérem.

Komoróczi László később ismét rendelt kampókat, és a kívánt minta rajzát is elküldi. Ha kisebb hiba előfordul, például homokos a kampó köpüje, vagy kicsi a tok és horog közötti távolság, a mester a kampót a kívánt formára

Az edelényi juhászkampó elterjedése Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében:
1. Sárospatak - 2. Sátoraljaújhely - 3. Miskolc - 4. Dámóc - 5. Mezőzombor - 6. Olaszliszka - 7. Sárospatak-Apróhomok - 8. Sárospatak-Györgytarló - 9. Mikóháza - 10. Kenézlő - 11. Tiszacsermely - 12. Pácin – 13. Sajóvámos - 14. Nemesbikk - 15. Felsőnyárád - 16. Mezőnagymihály - 17. Nekézseny - 18. Igrici - 19. Martonyi - 20. Tiszadorogma - 21. Hejőszalonta - 22. Dövény - 23. Mezőkeresztes - 24. Krasznokvajda

Az edelényi juhászkampó országos elterjedése
1. Hajdúszoboszló (Hajdú m.) - 2. Buzsák (Somogy m.) - 3. Mesztegnyő (Somogy m.) - 4. Hőgyész (Tolna m.) - 5. Ajak (Szabolcs m.) - 6. Iváncsa (Fejér m.) - 7. Sátoraljaújhely (Zemplén m.) - 8. Szárazd (Tolna m.) - 9. Eger (Heves m.) - 10. Egerfarmos (Heves m.) - 11. Marcali (Somogy m.) - 12. Pankota (Szabolcs m.)

visszacseréli. Félig kész és kész kampókat is tart raktáron, az őt személyesen felkereső juhászoknak ezeket mutatja meg. A kampót általában bot nélkül árusítja, de előfordul, hogy a juhászok botot is kérnek hozzá. Van néhány barkócabotja, ezeket hozzáadja, a szebbek ára 100 forint. Botra a kampót legtöbbször a juhász erősíti fel. Először a bot felső végét *kónuszosra* megfaragja, a kampót ráerősíti, majd a koponyaszeget csavarhúzóval vagy késsel becsavarja. Koponyaszeget külön is vásárolnak, ennek ára 5 forint. A kész kampó szögletes vagy gömbölyű tokkal igen kedvelt. A juhászok vigyáznak is rá, és kérik, hogy a mester a sarkantyú alá üsse be a kezdőbetűjüket. A kampó élettartama, ha el nem törik 80-100 év is. Az eltörött kampót újraönti, de ekkor természetesen az árát újból meg kell fizetni.

Készített Hódossy fokosokat is, ezeket kerülők vásárolják. A pásztorok között különösen nagy a kereslet csengők és kolompok iránt. Ezekkel is megpróbálkozott... A Hódossy-féle rézkampók különösen Borsod megyében igen kedveltek, és egyre inkább elterjednek szerte az országban.

Jegyzetek

1. Lajos Árpád: Adatok a borsodi népzene pentatóniájához. Kézirat. Herman Ottó Múzeum Adattára 580. A rajzokat Erdélyi Béla és Cs. Tóth András készítette. Szívességüket, valamint Hofer Tamás és Zólyomi József segítségét itt is megköszönöm.
2. A juhászkampó használata ezzel országosan is megegyezik. L.: Béres A.: Adatok a juhászkampó készítéséhez és használatához. Hajdú-Bihar megyéből. Ethn. LXIV. (1953) 257-276.
3. A vaskampó készítésre vonatkozó adatközlés: Gönyei S.: Juhászkampó készítés Balmazújvároson. NÉ. XXXI. (1939) 73.
4. Az ólomöntésre vonatkozóan értékes összehasonlító adatokat nyújt E. M. SILLING a dagesztáni fémművességről írott tanulmányában. Sovjetskaja Etnografija 1947. L. 126-134. Alumínium kampókat a Dunántúlról ismerünk, és öntése nem lehet 20 esztendőnél régebbi. Valószínűleg valamelyik kisebb gyárban vagy műhelyben önthették ezeket.
5. Bakó Ferenc: A tiszaigari cigányok fémművessége. NÉ. XXVI. (1954) 247.
6. Ecsedi István: Csengőöntés ősi módon Hajdúböszörményben. Jelentés Debrecen sz. kir. Város Déri-múzeumának 1930. Évi működéséről és állapotáról. Debrecen, 1931. 86-96.; Béres szerint az alföldi pásztorok a rezet nem nagyon szeretik, mert könnyen törik. (i. M. 274.)
7. A juhászkampó ilyen öntését ifjú Busa Mihály mondotta el 1957 decemberében.
8. Kulcsár József vas- és fémműves kisiparos (Bp. VII., Rákóczi u. 6.) 1954-ben kezdett kampókat készíteni, és 1957-ben abbahagyta. Mintát a juhászok hoztak magukkal. Kampóit hirdette az újságokban, és leveleket is írt az ismerős juhászoknak. Az öntés csak ritkán sikerült, és egy kampó elkészítése másfél napig tartott. Nagyon nehéz és drága volt - darabja 140 forint - így a juhászok nem kedvelték. Próbálkozott kolomp és pergő készítéssel, de ezek sem sikerültek.
9. Öntéshez legnehezebb a mag elkészítése. Ha a mintát egy darabból faragták, a tok nem lesz üres, és ezt utólag kell kifúrni, hogy a kampót fel lehessen a nyélre erősíteni. Utólag fúrta ki a tokot Kulcsár József is, és ugyanúgy készítették az alumínium kampókat is. Ezeknél csavarmenetet fúrtak a tokba, és úgy erősítették a nyélre.
10. Márkus Mihály szerint a szlovák pásztorok a juhászkampókat a magyar juhászoktól vették át. Márkus M.: Adatok a juhászkapók felvidéki elterjedéséhez. NÉ. XXXII. (1940) 203-205.; Béres szerint (i. M. 269.) kerültek vaskampók is Gömörbe, Kenyeres Lajos jolsvai kolompos is cserélte. Szerinte a rézkampót : „Jelenleg Zemplén megyéből, Sárospatakról hozatják, de sok-

kal drágább, mint a vaskampó, s ott csak megrendelésre készítik. Egy-egy rézkampóért választott bárányt is adnak". Sárospatakon tudomásunk szerint nem készítenek juhászkampót, hanem a Hódossy-féle rézkampók jutottak Szilágyi György juhász közvetítésével a Hortobágyra. 1958 nyarán a mester Hajdúszoboszlón volt gyógyfürdőben, közben a közeli juhászokat is felkereste és azok 10 db rézkampót rendeltek tőle.

Ethnographia . - 70. évf. 1-3 sz. (1959), p. 369-391.

Hodossy Lajos és fia, Gyula edelényi kovácsmesterek (1968 október), BThA.

Bodgál Ferenc

A Hodossy kolompok

Hódossy Lajos kovácsmester a hagyományos kovácsmunkákon kívül kb. 1921 óta réz juhászkampók öntésével is foglalkozik. Kampói a juhászok között kedveltek és elterjedtek az egész országban. Kapcsolatot tart a juhászokkal s minthogy azok a kampót, kolompot is keresik, ez adta az ötletet neki, hogy a kolomp készítésének is nekikezdjen. 1959-ben bejött hozzá egy kb. 45-50 éves juhász, aki Jolsván is juhász volt, de alkalmilag a kolompkészítőnek is segédkezett. Ez mesélte el, hogy ottan hogyan készítettek kolompot s ennek alapján kezdett neki a kolompkészítés kikísérletezésének, s megfelelő szerszámok elkészítésének. Ma már 5 fajta méretű kolompot készít s ezeket a nála megjelenő juhászoknak kínálja 50-20 Ft-os árban.

A kolomp készítése:

A *kolomp anyaga* félkemény vaslemez, pl. autósárhányó, stb. Először colostokkal beméri a megfelelő méreteket. A szélesség duplája a magasság. Kikeresi az anyagközepét, rajztűvel középen egyenes vonalat húz. Ezután egy vágóval mindkét szélén kis háromszöget vág ki, majd a kolomp domborításába kezd. A *domborítás* eszköze a kéttalpú domborítókalapács, melynek két szára aszimetrikus. A domborítandó lemezt az ólomra helyezi, majd a domborítókalapáccsal az anyag közepe táján kezdi domborítani először a lemez egyik felét, majd a másikat. A domborítás szemre történik. Mikor már a lemez kezdi felvenni a kolomp alakját, ezt a satuba fogott idomvasra helyezi s egy kis kalapáccsal a széleket kezdi arányosan kidomborítani. Ezután ismét a domborítókalapácsot használja, majd utólag a kiskalapáccsal dolgozik.

A kolompot úgy kell készíteni, hogy a szélei egymás alá menjenek, majd ha ez egymás alá hajlott, kalapáccsal és kézzel kell tovább egymásra erősíteni.

Ha ez megvan, a kis, domború ólomdarabot teszi az idomvasra és erre ráhelyezve a kolompot a lyukasztóval mindkét végén egy-egy szegecslyukat készít, majd 0-lás gyári *szegeccsel* a lemez két oldalát egymáshoz erősíti. Ennél a munkánál a fia is segít. A szegecseket a szegecshúzóval egy-két ütéssel erősíti rá a kolompra. Először a lyukas, majd a domború nyílású rézzel húzza össze a szegecseket.

Közben a lemezből kiálló kis fület megreszeli, majd a kolompra rá-hajtja. Hogy biztosabban fogjon a réz, és a melegnél meg ne lágyuljon a kolomp, a lemezek összeillesztésénél még két-két szegecset erősít be. Ha jól van domborítva a kolomp, akkor a szélek egyformák, nem kell utána reszelni, igazítani.

Ha ezzel megvan, a fúrógépen kb. 3mm-es fúróval a fül beerősítésére két lyukat fúr. Közben az egyenesre lekovácsolt fület a kovácssatuban meghajtja úgy, hogy az egyik szára rövidebb legyen. Utána pontozóval megjelöli azt a helyet, ahol a fülnek lesz nyílás fúrva, ez a fülhöz van bemérve. Ezután a fület a satuban teljesen meghajtja, majd kissé megreszeli.

Ha kifúrta a nyílást, egy lyukasztóval belülről ütve kitágítja és a fület belülről beledugja, majd egy-két ütést mér rá, hogy megszoruljon.

Ha a fül is be van erősítve, következik a kolomp *rézzel forrasztása*. *„Forrasztani azért kell, hogy a réz a nyílásokat elzárja és tömörítse a hangot."* A forrasztáshoz puskahüvelyből készült vékony rézlemezek vannak elvágva, ebből a kolompba 4-5 darabot tesz be.

Ezután a kolomp fülét és két oldalát a szegecselésnél *agyaggal* vékonyan *betapasztja*. Ez kék agyag, itt található Edelényben. Ezt az ujjaival keni a kolompra. A fület jobban be kell tapasztani mint a többi részt, hogy el ne égjen. Ezután egy jó marék buzapelyvát tesznek a kolompba, hogy ez tele legyen. A kolompot ezután szájával felfelé a kovácstűzbe helyezik és faszénnel körülrakják. Közben lassan egyenletesen fújtat a fia s a pelyva égni kezd. A mester égés közben egy kis dróttal megpiszkálja az égő pelyvát, majd egy csipetnyi bóraxot tesz a kolompba, s közben figyeli a réz olvadását. Ezután a kolompot oldalára fekteti és a szegecselt részhez is tesz egy kevéske rezet s olvadás közben a réz kékes lángot ad. Közben a pelyvahamut meg kell kotorni, hogy az olvadó réz egyenletesen helyezkedjen el. A kolompot közben kissé forgatni kell.

Az így megforrasztott kolompot többnyire magától hagyják „elhűlni", ritkán fordul elő, hogy vízben hűtik el.

A kolomp elkészítése után annak *tisztítása* következik. Először egy durva reszelővel, majd egy darab csiszolókővel mindenütt, különösen a forrasztásoknál egyenletesre csiszolják, s ezzel a kolomp készítés befejeződött.

A kolompkészítéshez tartozik az egydarabból lévő *ütőtartó* és fül, valamint az ütő lekovácsolása is.

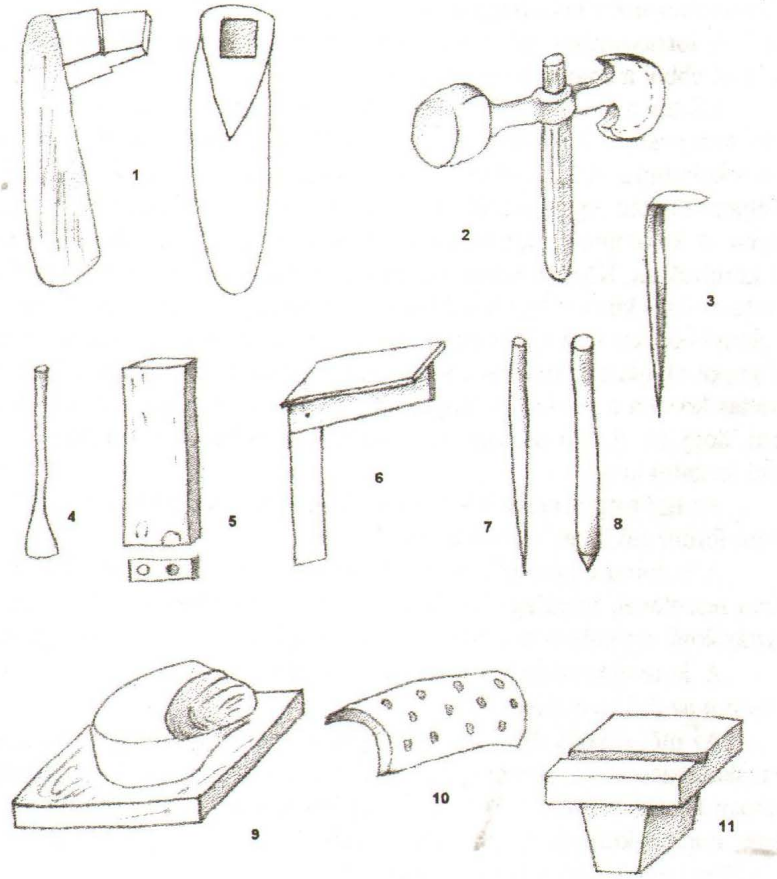
Az ütőt vékony drótvasból lehegyezik azután az üllő szarván fejét kissé kiskalapáccsal központosítják, majd a szára végét kissé meghajtják. Hasonlóan készül a *kolomp füle* is. Itt is először hegyesre lekovácsolják a két végét, majd a közepét az üllőbetétbe helyezik és a meleg anyagba kiskalapács élével egy kis bemélyedést ütnek.

Az ütőszárat rendszerint egyféle méretben készítik s ha ez rövidnek bizonyul, egy kis bőrdarabbal kitoldják s úgy akasztják a kolomp fülére.

A kész kolompokat a mester *hangolás* nélkül adja el, a hangolást a pásztorok végzik. Ez úgy történik, hogy a kolomp két oldalára a kalapáccsal kis ütéseket végeznek s ezt a részt addig horpasztják be, míg a kolomp megfelelő hangot nem ad.

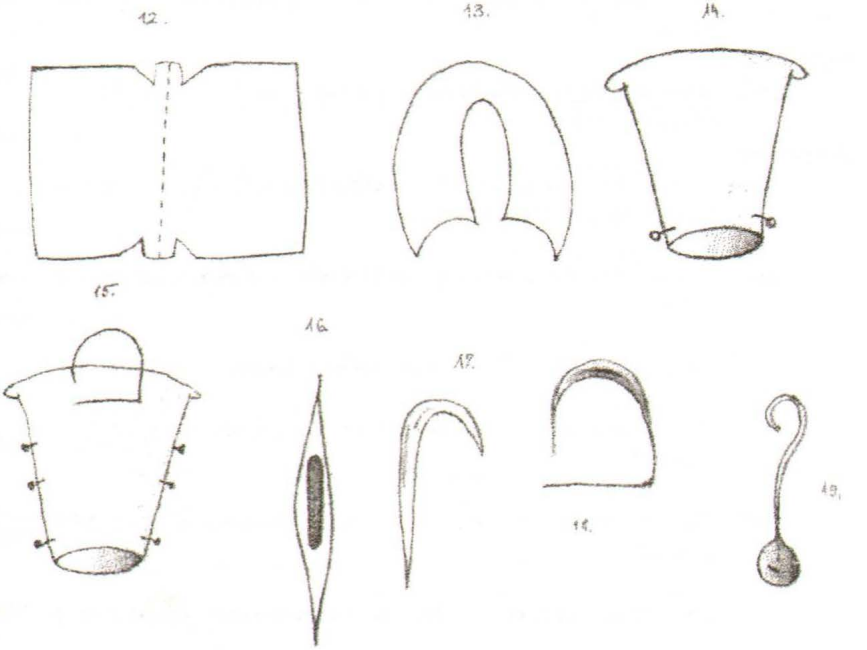
A kolompkészítés szerszámai:

1. idomvas, 2. kéttalpú domborító, 3. rajztű, 4. vágó, 5. szegecshúzó és fejező, 6. vinkli, 7. pontozó, 8. lyukasztó, 9. ólom, 10. ólom-lemez, 11. üllőbetét.

A kolompkészítés fázisai:

12. a bemért lemez, 13. a kolomp domborítás közben, 14. az összehajtogatott kolomp, 15. a kész kolomp, 16. a kolomp füle lekovácsolva, 17. a kolomp füle félig meghajtva, 18. a kolomp füle teljesen készen, 19. a kolomp ütője.

Gyűjtés, Edelény, 1961 augusztus 16. HOM NA 891. ltsz.

Dr. Bodgál Ferenc
**Miskolc, 1932 április 2. † Miskolc, 1972 szeptember 2. ethnográfus, a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársa. Az Edelény múltjából (1973) című kötetben ő irta A község népéletéből című fejezetet, Edelény első néprajzi leirását adta.*

Bibliográfia

Vasművesség, kovácsmesterség — általános történeti írások

Bartha Antal

1958 Honfoglaláskori kovácsmesterségünkről == Történelmi Szemle . - 1. évf. 3-4 sz., 325. p.

Bartócz József

2000 A magyarországi kovácscéhekről . - Pápa : Jókai Vár. Kvt.. - 52 p. : ill.
Bibliogr. a jegyzetekben

Bodgál Ferenc

1961 Miskolci kovácsinasok és legények kötelességei a XIX. sz.-ban == Észak-Mo. - 17. évf. 166. sz. (1961. júl. 16.), 5. p.

1961 A miskolci kovácslegények sztrájkja 1854-ben == Borsodi Szemle . - 5. évf. 5. sz. p. 550-554.

Miskolci kovácsok a XVIII. sz.-ban == Borsodi Szemle . - 5. évf. 2. sz., 222. p.

A miskolci vaskereskedelem történetéből == Borsodi Szemle . - 5. évf. 2. sz., p. 224-225.

1962 Cigánykovácsok Miskolcon a XVIII. sz.-ban == Borsodi Szemle . - 6. évf. 6. sz., p. 67-68.

Kovácsműhely Sajóvámoson 1848-ban == Borsodi Szemle. - 6. évf. 2. sz., p. 75-76.

1963 Lópatkolás Miskolcon 1763-ban == Borsodi Szemle .- 7. évf. 4. sz., p. 109-110.

A város kovácsa Miskolcon a XVIII-XIX. sz.-ban == Borsodi Szemle . - 7. évf. 4. sz., p. 107-108.

1964 Kovács limitációk Magyarország északi területéről a XVII-XVIII. sz.-ból == Néprajzi Közlemények . - 9. évf. 1. sz., p. 272-291.

1965 A miskolci kovács-kerékgyártó céh == HOM évkönyve : 5. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM. . - p. 299-316. : ill.

1966 A mádi kovács-kerékgyártó céh == HOM évkönyve : 6. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM. . - p. 283-293.

1967 A vörössipkás honvéd == Észak-Mo. . - 23. évf. 158. sz. (1967. júl. 7.), 2. p.
A sajószentpéteri Mareczák Sándor kovácsmesterről, neves pincéjéről.

1969 Kovács szerződések Szabolcs és Borsod megyéből a XVIII-XIX. sz-ból == Néprajzi Közlemények . - 14. évf. 3-4 sz., p. 148-154.

Dénes György

1972 A középkori vastermelés a Bódvától keletre és a Tornaszentandrási ikerszentélyes templom == HOM évkönyve : 11. / szerk.: Bodó Sándor, Zádor Tibor. - Miskolc : HOM . - p. 83-103. : ill.

Dercsényi Dezső

1952 Az újmassai barokk vaskohó helyreállítása == Múzeumi Híradó . - p. 51-53.

Frecskai János

1912 Mesterségek szótára: a kovácsmesterség . - Bp.: Hornyászki V. Kvny. . - p. 165-182.

Heckenast Gusztáv

1966 A kora-Árpádkori magyar vaskohászat == Történelmi Szemle. - 9. évf. 2. sz., p. 151-156.

Makkai László

1958 Műhely- és hutaleltárak a Rákóczi uradalmakból == Történelmi Szemle . - 1.évf. 3-4 sz., 450. p.
A sárospataki vár kovács- és lakatos műhelyének 1619-ből való leltára.

Marjalaki Kiss Lajos

1958 Egy borsodi vashámor 1399-ben == Borsodi Szemle . - 2. évf. 1. sz., p. 62-65.
Újmassa, Szinpetri, Abod, Disznóshorvát, Nyomár, Rudabánya, Ziliz

Molnár József

1966 Adatok a vasművességünk ismeretéhez == Ethnographia. . - 77. évf. 2. sz., 297. p.
A sárospataki vár szolgálatában álló cigányok munkái 1619-ben.
Kiegészítés Bodgál Ferenc A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányok fémművessége c. cikkéhez.

Nováki Gyula, Vastagh Gábor

1963 Középkori vasolvasztó hely feltárása Felsőkelecsényben == HOM évkönyv : 3. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM . - p. 55-63.

Pereházi Károly

2000 A kovácsoltvas-művességről ... . - Bp. : OMM Öntödei Múzeuma. - 60 p. : ill. . - (Öntödei füzetek, 6.)

Solymossy Sándor

1933 A vas babonás ereje == Ethnographia. . - 44. évf. 3-4 sz., p. 97-117.

Soós István

1955 Fazola Henrik és Lénárd egri vasművesek == Művészettörténeti Értesítő . - 4. évf. 1. sz., p. 29-46.

Szablyár Péter

1999 Jósvafői malmok és hámorok == Élet és Tudomány . - 54. évf. 26. sz., p. 811-814.

2000 Jósvafő ipartörténete == Jósvafő település a források és barlangok völgyében / szerk.: Szablyár Péter, Szmorad Ferenc . - Jósvafő : Jósvafői Önkorm. . - p. 101-110. : ill.

Szabó György

1954 A falusi kovács a XV-XVI. sz.-ban == Folia Archeologica . - 60. évf., p. 123-145. : ill. (fotó, metszet.)

Vastagh Gábor

1961 Középkori vasolvasztó kemence Imolán == Kohászati Lapok . - 94. évf. 10. sz., p. 476-477.

1963 A szendrői vaskohó == Kohászati Lapok . - 96. évf. 7. sz., p. 328-332.

1986 Régi vaskohászat Jósvafőn == Bányászati és Kohászati Lapok : Kohászat . - 119. évf. 3. sz., p. 115-118.

Wolf Mária

1989 Az Árpádkori vaskohászat újabb emlékei Borsod megyében == A HOM évkönyve : 27. / szerk.: Szabadfalvi József, Viga Gyula . - Miskolc : HOM . - p. 553-556.

Zsuffa Tibor

1960 A hajdani monoki vashámor nyomában == Észak-Mo. . - 16. évf. 305. sz. (1960 december 28.), 6. p.

Kovácsmesterség, fémművesség — szakmai, módszertani leírások, szakágazatok

Bakó Ferenc

1954 A tiszaigari cigányok fémművessége == Néprajzi Értesítő . - 36. évf. 1. sz., p. 239-256. : ill.

Bátky Zsigmond

1938 Újabb adatok a magyar tűzi kutyákhoz == Néprajzi Értesítő. - 30. évf. 1. sz., p. 1-11. : ill.

Béres András

1953 Adatok a juhászkampó készítéséhez és használatához Hajdú-Bihar megyéből == Ethnographia. . - 64. évf. 1-4 sz., p. 257-276. : ill. (fotó, rajz)

Bodgál Ferenc

1959 A miskolci kovácsok == Észak-Mo. . - 15. évf. 215. sz. (1959 szeptember 13.), 5. p.

1962 Közösségi kovács a mezőkövesdi matyóknál == Néprajzi Értesítő . - 44. évf. 1. sz., p. 81-98.

1965 A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányok fémművessége == Ethnographia. . - 76. évf. 4. sz., p. 521-546. : ill.

1966 A kovács a borsodi népköltészetben == Borsodi Szemle . - 10 évf. 2. sz., p. 57-61.

Kovácsszerződések Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből 1835-1963 == Néprajzi Közlemények . - 11. évf. 1-2 sz., p. 154-166.

1967 Az ároktövi kovácsok == Ethnográphia. . - 78. évf. 2. sz., p. 202-218.

1968 A kovácsmesterség kutatása == HOM évkönyve : 7. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM . - p. 157-170. : ill.

1969 Uradalmi és gépészkovácsok Borsodban == HOM évkönyve : 8. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM . - p. 349-366. : ill.

1970 Kovácsremekek, kovácscégérek == HOM közleményei : 9. / szerk.: Bodó Sándor . - Miskolc : HOM . - p. 96-104. : ill.

1971 A kovácsok lógyógyítása == HOM évkönyve : 10. / szerk. Zádor Tibor . - Miskolc : HOM . - p. 457-484. : ill.

1972 A színperti kovácsműhely == HOM Közleményei : 10. / szerk.: Zádor Tibor, Bodó Sándor . - Miskolc : HOM . - p. 112-117. : ill.
Címlapon Hodossy juhászkampó (színes)

Dékáni Árpád

1898 Magyar parasztcsattok == Magyar Iparművészet . - p. 290-292. : ill.

Ecsedi István

1931 Csengőöntés ősi módon Hajdúböszörményben == Jelentés Debrecen Déri Múzeumának 1930- évi működéséről és állapotáról . - Debrecen: Déri Múzeum . - p. 86-96. : ill.

Erdős Kamill

1962 Fémműves cigányok == Néprajzi Értesítő . - 44. évf. 1. sz., p. 289-306.

Horváth Mihály

1993 Patkolástan: 226 képpel . - 2. jav. bőv. kiad. . - Székesfehérvár : Lapu Bt. . - 111, 7 p. : ill. . - (Lovas szakkönyvtár)
Eredeti kiadása Bp.: Pátria, 1937.

Koós László

1966 Egy kovácsmester élete == Borsod megye népi hagyományai : néprajzi gyűjtők és szakkörök válogatott anyaga / szerk.: Bodgál Ferenc . - Miskolc : HOM. - p. 200-207. . - (A miskolci HOM néprajzi kiadványai 5.)
Elmondta Sinka Károly 74 éves kovácsmester Gelej, 1963.

Mádai Gyula

1962 Bodgál Ferenc doktori disszertációja a Hernád völgy népi fémművességéről == Borsodi Szemle . - 6. évf. 2. sz., p.76-79.

Márkus Mihály

1940 Adatok a juhászkampók felvidéki elterjedéséhez == Néprajzi Értesítő . - 32. évf. 1-2 sz., p. 203-205. : ill.

1943 Jolsvai kolomposok == Emlékkönyv Kodály Zoltán 60. Születésnapjára / szerk.: Gonda Béla . - Budapest : Magyar Néprajzi Társaság . - p. 245-264.

1964 Felsőmagyarországi kapaformák == HOM Közleményei : 6. / szerk.: Komáromi József . - Miskolc : HOM .- p. 35-41. : ill.

Nyíri Viola

1972 Patkolt tojás Borsodban == Lakóhelyünk Ózd : 3 / szerk. Nagy Károly. - Ózd : Ózdi Népművelési Intézmények . - p. 202-205.

Szabó Kálmán

1932 Csengettyű és kolomp a kecskeméti pásztorok kezén == Néprajzi Értesítő . - 24. évf. 2. sz., p. 68-75. : ill.

A jószág jegye és billege Kecskeméten == Néprajzi Értesítő . - 24. évf. 3-4 sz., p. 96-102.: ill.

Tárkányi Szűcs Ernő

1965 A jószágok égetett tulajdonjegyei Magyarországon == Ethnographia. . - 76. évf. 2. sz., p. 187-199., p. 359-410.

Viga Gyula

1975 Tűzikutyák a Herman Ottó Múzeum néprajzi gyűjteményében == A HOM közleményei : 14. / szerk.: Bodó Sándor, Szabadfalvi József . - Miskolc : HOM. . - p. 93-98.: ill.
Szalonna, Damak

1977 Borsodi tűzikutyák == Élet és tudomány . - 32. évf. 28. sz., 895. p.

HODOSSY LAJOS

*** Martonyi 1892. szeptember 4.**

†Edelény, 1979. június 26.

kovácsmester

csengő-, kolomp- és kampókészítő mester

a Népművészet Mestere (1966)

Önéletrajz

1892. szeptember 4.-én Martonyiban (Borsod m.) születtem. Édesapám Hodossy Gyula, (1859 - 1929) Martonyiban, Meszesen, Perkupán volt kovácsmester. Édesanyám Papp Amália (1861-1953) jó nevű szászfai asztalosmester lánya volt. Tizenhárman voltunk testvérek, ma már csak négyen élünk. Az elemi iskolát Martonyiban végeztem, utána édesapám kovács műhelyébe inaskodtam, ott is szabadultam fel.

1909-10-ben a diósgyőri vasgyárba voltam kovács segéd, onnét Ózdra mentem ahol egy évig dolgoztam, majd 1911 szeptemberében Budapestre a Magyar Állami Vasúti Gépgyárba mentem dolgozni. Itt jegyzem meg, hogy ez a sok vándorlás akkor szinte hozzátartozott a segédévekhez, lehet mondani kötelező volt, hogy a kovácsmunka minden csínját-bínját elsajátítsa az ember, hogy majd idővel jó mester váljék belőle.

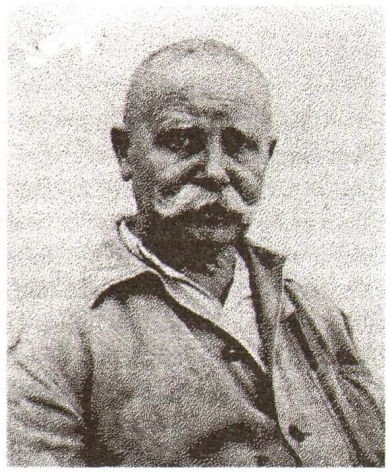
1914-ban bevonultam katonának és 1918 végéig katonáskodtam, majd leszerelés után a királykúti (Borsod m.) gazdaságban dolgoztam. 1920-ban mentem Sáppusztára (Borsod m.) Noszticzius Árpád gazdaságába kommenciós gépész-kovácsnak. 1922-ben nősültem meg, feleségem Hevesi Terézia, miskolci vasutas család lánya. Házasságunkból öt fiú és egy leánygyermek született, akik ma már mind felnőttek, családot alapítottak.

1932-ben önállósítottam magamat. Edelénybe költöztem családommal, egy családi házat építettem, ahol ma is lakom Gyula nevű fiammal és családjával. 1932-1951-ig önálló kovácsmester voltam általában két tanulóval dolgoztam, de időszakonként mikor a munka úgy kívánta volt segédem is. 1951-től az edelényi Ktsz. kovácsműhelyébe dolgoztam, 1954-ben a műhely kettévált és tovább dolgoztam mint Ktsz. tag, de már egyedül egy tanulóval. 1956-ban a Ktsz. kovácsrészlege feloszlott, újra önálló lettem, majd amikor az edelényi Alkotmány Tsz. kovácsot keresett műhelyébe Gyula fiammal együtt beléptünk a téeszbe és ott dolgoztam 1962 szeptemberéig, azóta kapok 260,- Ft öregségi segélyt. Tekintettel arra, hogy már 72 éves vagyok itthon dolgozgatok és készítem a juhászkampókat. Ezt a mesterséget egyébként 43 éve folytatom, napi munkám mellett végeztem, lehet mondani a nehéz kovácsmunka után pihenésképpen. Juhászkampóim már az egész ország területén ismertek. Egyik juhász a másiknak adja címemet, így jutott el munkám híre szerte az országban.

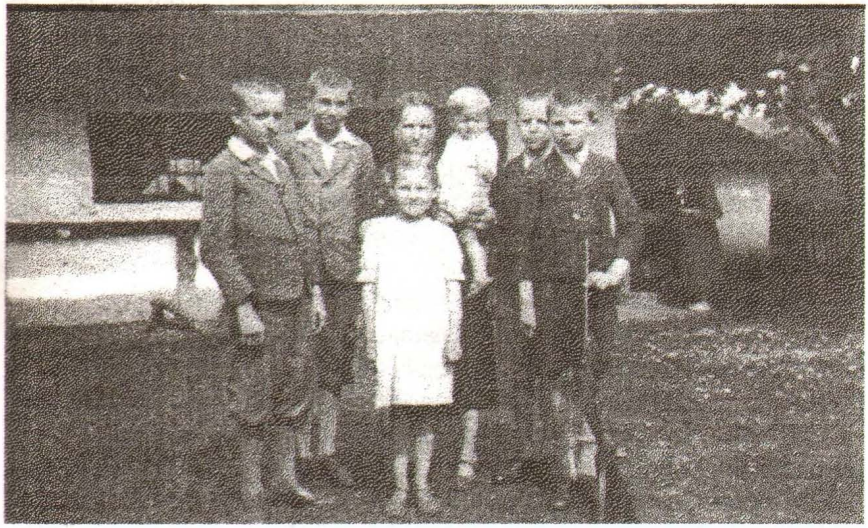
Edelény, 1965. április 24.

Hodossy Lajos
kovácsmester Edelény (Borsod m.)

Hodossy Lajos *az 1920-as évek végén* ... *az 1940-es évek végén*

A Hodossy család 1939-ben az edelényi műhely előtt.
Balról jobbra: Sándor (1924), György (1923), Hodossy Lajosné, karján Lajos (1938), Gyula (1926), Károly (1927), és középen Gizella (1930).

Priska Tibor

A kampó mester

Talán nem is fér annyi hűvösség sehová, mint a kovácsműhelyek földes padlójú, éppen csak derengő világú helyiségébe, amikor a kohóba nem izzik a parázs és a fekete fújtató is részvétlenül pihen a sötétben. Mintha a kalapácsok, a harapófogók, a vésők, a fúrók, a reszelők sokadalma is hűvöst lehelne magából. Ugyanúgy, ahogyan a meleget árasztják magukból, amikor a szuszogó fújtató fölszítja a kohó tüzét. Ilyenkor vörös fény, gyorsan terjedő meleg uralja a műhelyt. A hűvöst, homályt riasztó tű melegében, fényében ritkán látott, szép termékek születnek.

A juhászkampók a legismertebbek

Egy idős, 73 éves, fáradatlan kezű ember munkája révén, aki most bizonyára céhmester lenne, ha lennének céhek. Amint a kohó mellett tevékenykedik, vagy a satupad fölé hajol, megtermett alakja, hatalmas, fehér bajusza, okuláréja, szigorú tekintete, tekintélyt keltő pocakja, valahogy szólás nélkül is jelzi a mestert. Méghozzá, munkáit nézve az olyan mestert, aki párját ritkítja az országban. Szépmívű rézfokosok, csatok, messzehangzó kolompok, szánrepítő lovak nyakába való pergők kerülnek ki nagytürelmű keze alól. Meg kicifrázott, karcsú juhászkampók. Ezek talán a legérdekesebbek, ezekről ismerik leginkább a juhászokat. A közeliek is, a távoliak is. Mint ahogyan az egyik messzi vidék idős juhásza címezte neki levelét: „Kampó mester, Edelény." A postás egy pillanatig sem gondolkodott, hová vigye. Ide hozta, Hodossy Lajos bácsinak, az edelényi kovácsmesternek.

Tizenhét féle minta

Hogyan készülnek ezek a híres kampók?

Tizenhét-féle minta közt válogathat, valamennyit ő faragta. Leemeli az egyiket, 35 éve készítette, és az öntőkeretbe helyezi. Pontosabban csak a felét, mert a fából készített minta két darabból áll, mintha hosszában ketté vágták volna. A keretbe helyezett mintát faszénnel leszórja, majd finom selyemhomok és föld keveréket rak rá, amit aztán kicsi fabunkóval ledöngöl. A még egyenetlen földet egy késsel szépen lesimítja. A minta másik felével ugyanígy jár el egy másik keretben. Mikor ezzel elkészül, a mintákat óvatosan kiemeli a földből, egy keskeny lapátkával aprócska árkot ás a majd befolyó, olvasztott réznek, egy hajlított dróttal az eltávozó levegőnek is utat nyit, hogy az öntés el ne fulladjon. A homok és a föld keverékébe nyomott minta helyét most grafitos vízzel keni be: így rögzíti a lenyomatot, így aka-

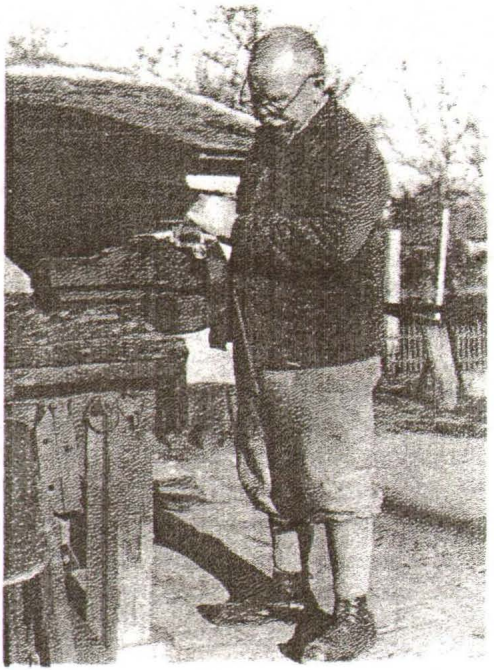
dályozza meg a homok pergését. Mikor ezzel elkészül, a két keretet óvatosan egymásra illeszti, majd összecsavarozza. Kezdődhet az öntés. Ha a réz már megolvad a kohóban.

Igazi szépségét sok év múlva nyeri el

Valahogy így születnek a messze híres juhászkampók az edelényi mester műhelyében. Persze, ezzel még nem értünk egészen a végére. Amikor az öntvény elkészül, körülbelül 35-40 féle reszelőnek akad rajta dolga. Igazi szépségét meg akkor kapja meg, amikor már a bacso keze simogatta sok-sok évig. Minél tovább, annál szebb lesz. Nemrég járt nála egy juhász, 25 éves kampós bottal. Itt készült ez is, ebben a műhelyben. Gyönyörűen kialakult. „Nem adnám oda tíz újért sem!" - mondta a juhász, és el is lehet neki hinni.

Különös természetűek hát ezek a kampók. Hosszú életűek és minél tovább élnek, annál szebbek, értékesebbek. Talán, mert tűzben, forróságban születnek, talán, mert mester - fehér bajuszú, okulárés - szítja a tüzet alattuk.

Észak-Magyarország . - 21. évf. 211. sz. (1965 szeptember 8.), 6. p.

A kampómester 1965-ben. Fotó: Szabados György

Bodgál Ferenc

Hódossy Lajos, a népművészet mestere

A fémek felfedezése forradalmasította a technikát, óriási lépést jelentett előre az emberiség történelmében. Tudósok, írók, költők könyvtárnyi köteteket írtak össze a vasról és a bronzról, e két legfontosabb fémünkről, s a velük dolgozó mesterekről, a kovácsokról is.

A sötét, kormos kovácsműhely, a szikrázó vas varázsa annyira belopakodott az emberek lelkébe, hogy ősrégi mondák, mesék, babonás történetek, hiedelmek szövődtek a kovács és a kovácsműhely köré. Múlt századi utazónak, vásározó mesterembernek, poroszkáló katonának a kovácsműhely pihenőhelyet is jelentett. Miközben az elromlott szekeret javították, vagy lovakat vasaltak, kicserélték a híreket, meghányták-vetették a világ dolgait.

Idillinek látszó, de nehéz volt ez a mesterség évszázadokon keresztül. Hajnali felkelés, késő esti lefekvés a nyári dologidőben, ez volt a sorsa még a közelmúltban is a kovácsnak. De ha az ember egy idős mesterrel beszélget, megszépül a múlt is. Ilyen, a mesterség szépségét ismerő, dicsérő Hódossy Lajos edelényi kovácsmester is. Édesapja is kovács volt, s tőle nemcsak a régi szerszámokat, hanem a mesterség szeretetét is örökölte. Megtanulta a vassal-bánás minden csinját-binját. Tudja hogyan kell edzeni, milyen hangja van a jó acélnak, s miként kell lavallározni, játszani az üllőn, hogy szépen csengjen. De nemcsak a munkát ismeri alaposan, hanem a régi kovácsmeséket, történeteket is, s jóízűen meséli ma is ezeket baráti körben.

Van azonban neki egy külön nevezetessége, ami nem csak a megyében, hanem az országban, sőt azon túl is híressé tette nevét. Hogy mi azt elmesélem.

Mint mindig, 1957 nyarán is kimentem az állatvásárba fényképezni adatokat gyűjteni. Az állatvásár akkor még ott volt a régi lóvásár téren, ahol ma már valóságos új városnegyed áll, a Szentpéteri kapuban. Malacok, tehenek, lovak, juhok, árusok és vevők tömege volt még itt, s közöttük jónéhány igazi pásztor is. Az egyik csizmás ember fekete kalapjánál madártoll, kezében görcsös bot, rajta csillogó rézkampó. Könnyű volt kitalálni, hogy juhász az illető, méghozzá nem is akármilyen. Mert ma már kevesen űzik ezt a régi mesterséget. Az igazi juhász ma sem lehet meg címere nélkül. Ezt viszi magával munka közben a mezőre, de búcsúba, lakodalomba, sőt vásárba is.

- Mutassa már aszt a kampósbotot bátyám! - mondtam miután lefényképeztem - Szívesen. Kezembe veszem, forgatom, gyönyörködöm a formájában, díszítésében. A „koponya" alatt évszám: 1956.

- Honnan vette ezt a szép kampót, bátyám? - Az edelényi kovácsmester készítette.

Másnap aztán kimenten Edelénybe, ahol Hódossy mester fogadott. Megmutatta a szép kész kampókat, a szerszámokat, elmagyarázgatta a készítés titkát. Többször felkeresgettem még később is, elolvasgattam a megrendelő leveleket is. Híres pásztordinasztiák mai képviselői írtak neki az ország minden részéből, s kérték a „kígyófejes", „csillagos", vagy tulipános kampót csörgővel vagy anélkül. Még olyan pásztor is volt, aki lerajzolta, milyet szeretne. Lajos bácsi ezután kifaragta a mintát, majd elkészítette a kívánt kampót.

Azóta sokszor jártam Edelényben, s a beszélgetésekből kerekedett egy kis tanulmányom (Az edelényi juhászkampó), melyben ezt a régi, szép munkamódot igyekeztem megmenteni a feledéstől. De nemcsak én igyekeztem megmenteni, hanem Lajos bácsi is. A sokféle kovácsmunkával már felhagyott, nyugdíjas, de a rézzel való foglalatosságban ma is kedvét leli. Készíti a cifra kampókat, kolompokat, pergőket, csengőket, mindazt, ami nem hiányozhat egy igazi pásztor házatájáról. S hogy milyen szép az, amikor a különféle nagyságú csengők és harangok (a pásztorok harangnak nevezik a nagyméretű csengőt), no meg a kolompok is megszólalnak, a népdal is bizonyítja:

Pallagon legel a juhom
De szépen szól a kolompom,
Két szélin áll a bojtárom,
Közepibe a szamárom.

A kolomp azonban nemcsak a népdalba került bele, hanem az Állami Népi Együttes produkciójába is, ehhez a Hódossy mestertől rendeltek egy tucatot.

Edelényt sokszor útba ejtettem, s ma sem kerülöm el, Lajos bácsit is mindig felkeresem. Ma is olyan, mint néhány évvel ezelőtt. Senki sem mondaná, hogy jócskán túl van a hetvenen. Bajusza hetyke, szemében a régi csillogás. Örül, hogy kedvenc dolgaival foglalkozhat, Munkáit most már nemcsak a pásztorok, hanem a népművészet-kedvelők is keresik, az elmúlt évben országos díjat nyert egy népművészeti kiállításon kampóival, csengőivel.

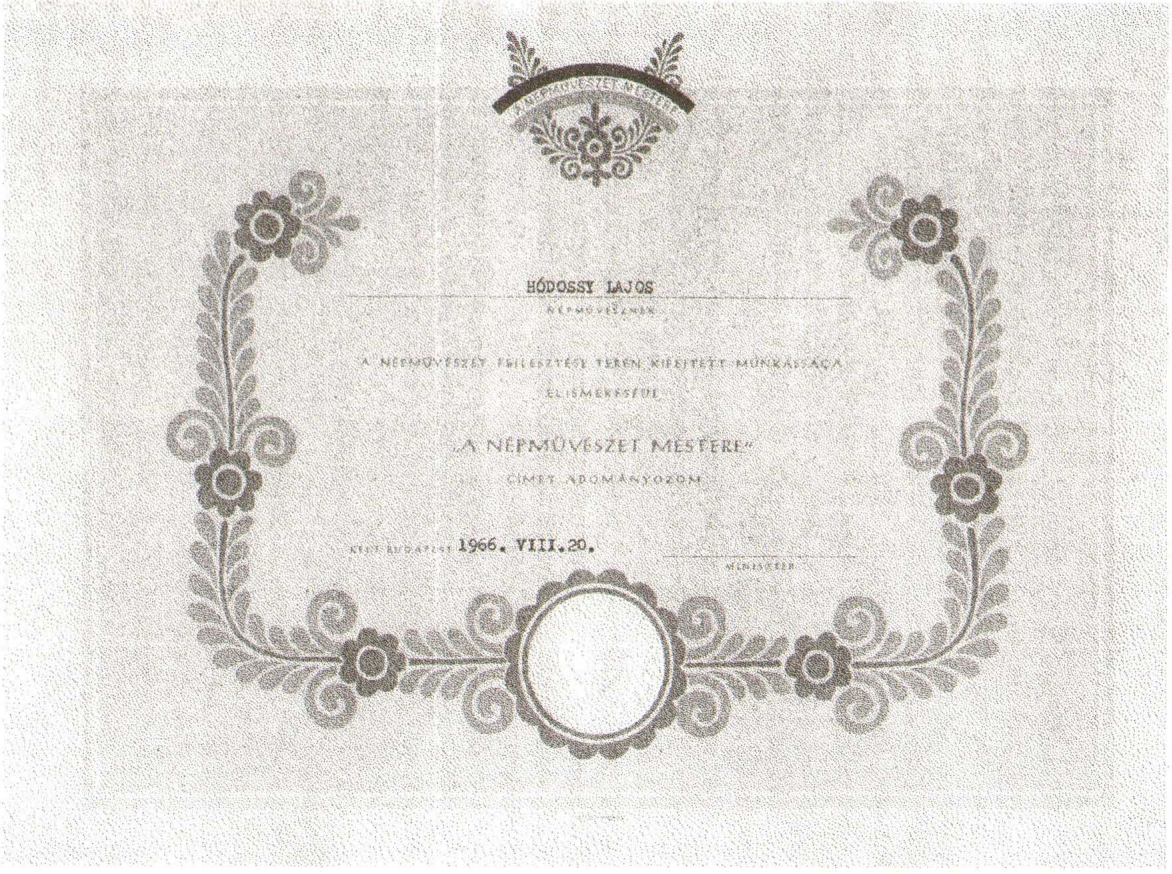
A népművészet mestere címet, mint az ország egyetlen népi fémművese, méltán érdemelte meg. Kedves egyénisége, híres készítményei beletartoznak a borsodi táj népi kultúrájába, műveit ott látjuk a miskolci múzeumban, országos gyűjteményekben is. Töretlen kedvvel dolgozik, munkájában segít egyik fia, aki mesterségbeli fogásainak is örököse.

Kívánjuk, hogy még sokáig dolgozzék, s élvezhesse munkálkodásának eredményét. A megtisztelő kitüntetéshez szívből gratulálunk.

Észak-Magyarország . - 22. évf. 203. sz. (1966 augusztus 28.), 2. p.

Hodossy mester szülőfalujában Martonyiban egy találkozón 1968 május 6-án.
Fotó: Slezsák Imre, BThA.

A NÉPMŰVÉSZET MESTERE
HÓDOSSY LAJOS
NÉPMŰVÉSZNEK
A NÉPMŰVÉSZET FEJLESZTÉSE TEREN KIFEJTETT MUNKÁSSÁGA
ELISMERÉSÉUL
„A NÉPMŰVÉSZET MESTERE"
CÍMET ADOMÁNYOZOM
KELT BUDAPEST 1966. VIII.20.
MINISZTER

Slezsák Imre

A kolompok, juhászkampók művésze

Nem hallatszik a gyönyörűen cifrázott kalapácsütés hangja mostanában olyan gyakran, mint évekkel ezelőtt Edelényben az Antal György út 34. sz. alatt levő ház udvaráról. Tábla sem hirdeti már, mint évek hosszú során át, hogy a pörölyhamutól megbarnult, utcára néző műhely gazdája, Hódossy Lajos gépész-kovács. Az öreg kapu sem fordul meg sarkvasán a patkolásra idehajtott lovak és meglazult ráfú szekerek előtt, csak nagyon ritkán, de egyre gyakrabban állnak meg az Aggtelek-Jósvafő felé haladó, vagy onnan jövő országjáró autóbuszok, magyar és külföldi rendszámú személygépkocsik e ház előtt, és a postás is egyre gyakrabban hoz levelet a gazdának az ország különböző részéből.

Az udvarra lépőt a műhelyben most is alkotó, barátságos, vidám, pörge bajszú, izmos öregember fogadja: Hodossy Lajos kovácsmester.

A hellyel kínált nem könnyen tud leülni a különféle szerszámok között elé táruló látványtól, a többféle munkafolyamaton átesett, illetve munkafolyamatokra váró, arany színben csillogó bronz csengők, pergők, fokosok, juhászkampók látványa miatt. Hodossy Lajos a pásztorélet kellékeinek kiváló ismerője, mesteri készítője.

Csakhamar kézbe kerülnek a fokosok és a juhászkampók is. Ezeket meg előbb marokra fogja a vendég, hogy jó-e a fogása, és mikor meggyőződik róla, hogy jól simul a tenyerébe, akkor szemmagasságba emeli és közelebb, távolabb tartva, forgatja a szeme előtt. - Nekem a csillagos tetszik igazán. - Én a kígyófejest veszem meg. - Ez ám az igazi, ez a gömbölyű tokú. - Énnekem a szögletes tetszik jobban - hangzik az egyéni ízlések által diktált bírálat -, mert már akkorra a házigazda barátságos tekintete feloldja az idegenek zavarát. A mester pedig miközben lassú léptekkel, mosolygós arccal újabb formák kézbeadásával fokozza látogatói csodálatát, latolgatja, raktározza az elhangzott észrevételeket.

Akkor válik igazán érdeklődővé, ha pásztorember a látogató. Azok az igazi kritikusai munkájának, az ő tanácsaik, igényeik formálták eddig is választékát. Sokan felkeresik ma is a mestert. - Megtudom én mindjárt, hogy ki az igazi pásztorember - mondja Lajos bácsi. - Nem a fülénél rázza az a kolompot -, hogy csak példaként említsem -, hanem lehajolva a földnél fel s le mozgatva. A kampónál megnézi az, a nyílását is, meg a csörgőjét is meghallgatja, hogy szól.

Traktorok, lovas kocsik haladnak el a ház előtt. A gazdák megemelt kalappal üdvözlik az udvaron álló mestert. Mosolygós pillantás, magasra emelt kéz viszonozza a köszönést. De ha valami kézi szerszám elromlik, bejönnek hozzá a gazdák ma is. Behozzák - például - az elromlott permetezőt, az eltört kaszát javításra. Ilyenkor aztán szóba kerül: hogy bizony változik a világ, a traktorra nem kell patkót ütni, és a vontatót sem kell a kovácsműhelyben annyit reparálni, mint a szekeret, annak nem lazul meg a ráfja úgy, mint ilyenkor nyáron a szekereknek - és hogy ezért jönnek mostanában kevesebbet a mester úrhoz, Lajos bácsihoz -, ki hogy mondja. Majd mindenkivel van valami közös történet, régi emlék, amit fel lehet idézni, amin rendszerint jókat lehet nevetni, még most is évek múltán.

Így telnek Hodossy Lajos bácsi napjai a Bódva-völgyi faluban. Igaz, ő csak kovácsmesternek mondja magát. Az is valóban: mestere szakmájának, de még tegyük hozzá, hogy több, jóval több annál: a népi fémművesség művészi mestere, 1966. augusztus 20-tól a Népművészet mestere cím boldog tulajdonosa.

Most, szeptember 4-én tölti be 75. életévét. Kívánunk neki, a pásztorélet kellékeit készítő, talán országunk egyedüli ilyen foglalkozású mesterének még számos munkás, egészséggel teli esztendőt.

Észak-Magyarország . - 23. évf. 208. sz. (1967 szeptember 3.), 6. p.

Hodossy mester 1966-ban első tanítványával Tyukodi Jánossal (1911-1978) Rakacaszenden. Ő a tojáspatkolás országosan ismert művelője volt. Mesterével mindig tartotta a kapcsolatot.

Kolompok, pergők, szóljatok!

Szólnak persze ezek a kolompok, pergők most is, fényeskednek a míves juhászkampók, utána is nyúlnak a bárány lábának, mikor szükséges. De, ha a bodrogközi, hegyközi, hortobágyi, kisalföldi, dunántúli vagy néhány külországi pásztorember tudná, azaz inkább tudta volna a néhány nappal korábbi hírt, talán egyszerre, egy időben szólaltak volna meg ezek a pergők, kolompok, talán néhány pillanatra a töredezett szélű, öreg kalapok is lekerültek volna a fejekről, hogy kis ideig a juhászkampókat árnyékolják.

Annak az árnyéknak az idézésével, mely örökké való.

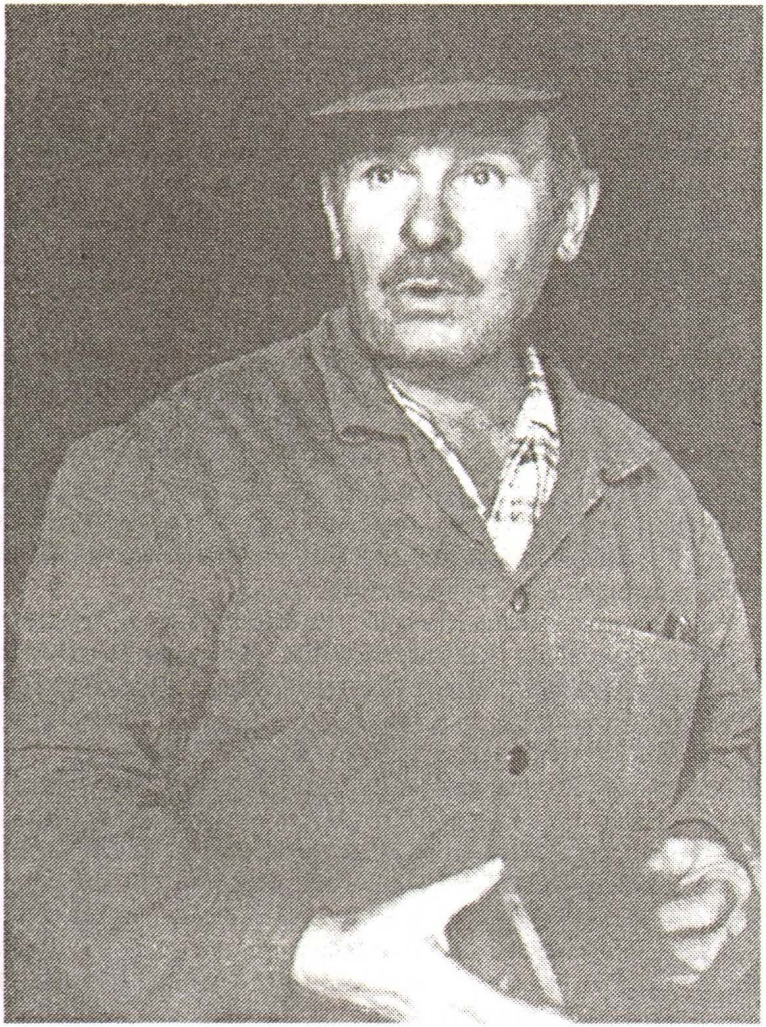
Mert mindezeknek készítője, rangot adó formálója, az edelényi Hodossy Lajos bácsi, a népművészet mestere, a népi fémműves szakma magas szintű művelője pár napja örökre elment. A Martonyiban született falusi kovácsmester fia, mindvégig a vasnál, a fémnél maradt. Még akkor is, amikor Edelényben a karbidlámpákat, csákányokat, cséplőgépeket, vagy a falusi gazdálkodás különböző eszközeit javította, hozta rendbe. Mindent egyforma nagy akarással, pontossággal, de igazi nagy kedvvel, örömmel talán mégis ama kolompokat, pergőket, rézfokosokat, juhászkampókat. Híre kelt ezeknek a pásztorkellékeknek, jöttek hát messzi földekről a Mester úrhoz. Meg hozzáértő, a népművészet remekeire figyelő szakemberek is. Meg gyűjtők is persze, csak győzze munkával.

Győzte. Egészen 87 éves koráig. Igaz, az utóbbi években már inkább a fia munkáját figyelte, nem mindennapi tehetségének örökösét. Mert nem szakad meg a pergők, kolompok sora, szólnak azok továbbra is. De Hódossy Lajos bácsi többet már nem formál, nem alakít. Ha pásztor hallja a hírt, hát tudja: a kolompok, pergők most kicsit emlékezetül szólnak.

[S. I.]

Észak-Magyarország . - 35. évf. 152. sz. (1979 július 1.), 5. p. : ill.

Hodossy Lajos búcsúztatása 1979. június 28-án volt az edelényi új köztemető ravatalozójában. Kovács Antal plébános végezte a temetési szertartást, búcsúztatót mondott Slezsák Imre könyvtárigazgató. Végakaratával egyezően felesége mellé temették a rk. temetőbe, ott alussza örök álmát (a szerk).

HODOSSY GYULA

*** Finke-Sáppuszta, 1926. április 15.**

kovácsmester

csengő-, kolomp- és kampókészítő mester

Népi Iparművész (1973), a Népművészet Mestere (1987)

az Edelényért Díszoklevél első kitüntetettje (1998)

Életrajz

1926. április 15-én született Finke-Sáppusztán. Szülei: Hodossy Lajos (1892-1979), Hevesi Terézia (1892-1968).Az elemi iskola elvégzése után kovácsszakmát tanult édesapja műhelyében, Edelényben.

Még 19 éves sem volt, amikor 1945 januárjában két testvérével együtt „málenkij robotra" a Szovjetunióba vitték. 3 évet töltött a Donyec-medence bányáiban.

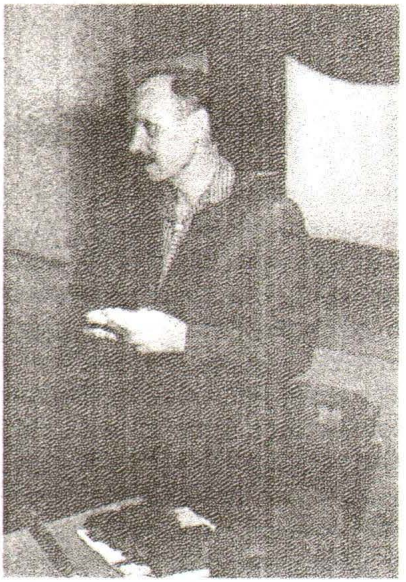
1947 végén engedték haza. Ezután az edelényi Szovjet Bánya és Erdőgazdaságnál helyezkedett el vasútépítő és gépkezelő munkakörben. 1950-ben a Diósgyőri Gépgyárba ment. 1953-ban megnősült, felesége a szikszói születésű Russz Erzsébet, aki a mester méltó társa, „öntősegédje". Gyermekei: Mária (1955) és Erika (1961) mindketten családosak. Diósgyőrből 1957-ben hazajött, és az édesapjával dolgozott. 1959-ben az önállóságot fel kellett adniuk, a helyi termelőszövetkezetben folytatták a szakmát. Innen 1963 őszén az edelényi bányaüzemhez került, s mint külszíni kovács dolgozott 1973-ig, betegség miatti nyugdíjazásáig.

Falusi kovács-dinasztia harmadik nemzedékének tagja. Tevékenysége országunkban egyedülálló. Kovácsműhelyében édesapjától átvett ősi módszerrel, művészi gonddal készíti a pásztorélet különféle kellékeit, szerszámait. Bronzból csengőket, kutyapergőket, juhászkampókat, fokosokat, csatokat stb. önt különféle változatban csikósok, juhászok számára. Vas- és rézlemezből a néhány deciliterestől az öt literes nagyságig készít bárányok, juhok legelőre hajtott állatok nyakába való kolompokat. Továbbfejlesztette az 1979-ben elhunyt népművész édesapja munkásságát. Munkája során új öntési megoldásokat is kikísérletezett. Több népi pásztorkellék készítését bevezette. Ilyenek: a korábbi népi rendezvényeken pl.: szüreti bálokon használt sarkantyú, a nyerges lovakon használatos rézkengyel. Fokosait, juhászkampóit régi népművészeti motívumokkal díszíti. Új mintájú kosfejes, liliomos és tulipános juhászkampót tervezett.

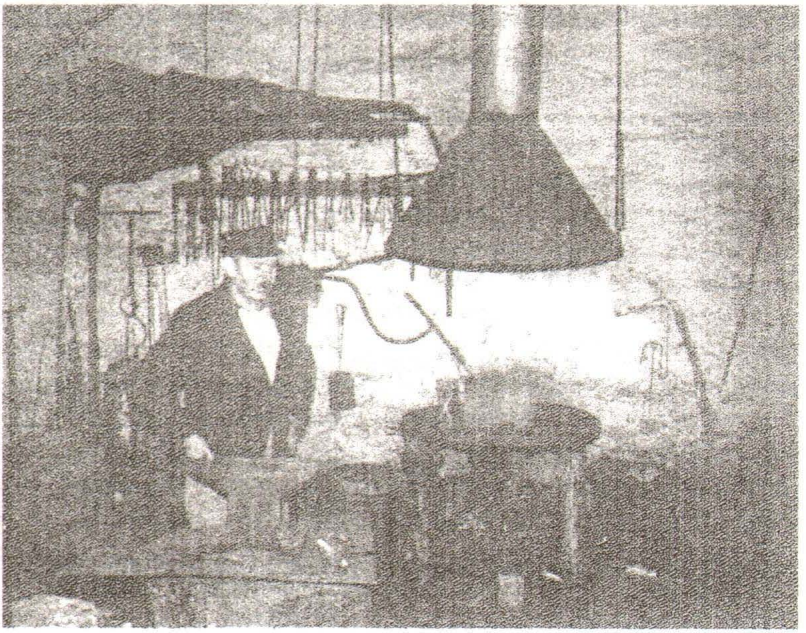
Munkásságával városunk hírnevét népszerűsíti, terjeszti.

***Hodossy Gyula** 1949-ben*

... 1968-ban

... 1978-ban műhelyében

Címzések és megszólítások

A szépen szóló csengők mestere

Népművészet ifj. Mestere

népművészet mestere

Népművészeti mester

kisiparos

műköszörűs

népi iparművész

iparművész

népművelő mester

Népművész, fémöntő kisiparos öntő mester úr

csengő és kolompmester

rézműves mester

csengőmester

juhászok mestere

Kampókészítő és Népművész

csengő készítő

Vaskovács

Kolompkészítő mester

Kolomp Mester

táncbot készítő

Edelényben közismert, Csengőket, juhász kampókat stb. gyárt.

Szendrei Lőrinc

Kolompok, csengettyűk muzsikusa

Dombhátak, hegyoldalak, tekergős völgyek visszhangozták egykoron a jószágok vonulását kísérő kolompok és csengettyűk hangját. Pulipamacsok terelték fürgén a teheneket, juhokat, nyakuk alól messzire csilingelt a pörgő és a juhász, a csordás egy „térítsd meg, hajtsd oda!" kurjantással irányította segítőtársát, miközben nagyot kanyarított szalonnájából a vastagon vágott kenyéren és mellé pénz-vékony hagymát szelt.

Kolompok, csengettyűk ébresztették hajnalonként a falusi gyerekeket. A tejszagú kihajtásokat összehangolt koncert kísérte. A vetni induló fogatok körül cikázó kiscsikók nyakában apró csengő csilingelt, versenyfutásra csábítva a fiúkat. Sokszor irigyeltük meg ezeket a jószágokat, hiszen olyan kincs birtokosai lehettek, mellyel a legtávolabbi pontokról is üzenetet küldhetnek. Muzsikált a legelő és ennek a muzsikának egyik komponálója az Edelényben élő Hodossy Gyula bácsi, aki még édesapjától tanulta ki a kolompok, csengettyűk kottáját.

Sok-sok hortobágyi vásáron tűntek ők együtt fel, amikor órák hosszat próbálgatták a földtől alig egy arasznyira tartott kolompok hangját a csordások, és ha már kiválasztották a megfelelő kongású, öblös „hangszert", beillesztették a csorda, a nyáj „skálájának" hiányzó pontjára.

- Ma már alig-alig vannak juhászok... úgy mondják: csak juhhajtók..., a csordások meg sok helyen elszoktak a kolomptól, hiszen a villanypásztor, az az egy szál drót is elvégzi a csordás dolgát. Kevesebb kolompot, csengőt keresnek ma már, mint régen, de még így is érkeznek megrendelések. - mondja az üllő mellett állva. Feje fölött pihen a fújtató, a tűzhely kihűlt hamujában nem izzik anyag, de a kis műhely szekrényéből előkerülnek a szép hangú, míves munkák.

A szekrényajtó belsején kézzel írt ártáblázat: 80, 100, 150, 230, 350 forintos tételeket olvasok le és elcsodálkozom, amikor megtudom, hogy nem kevesen sokallják ezeket az árakat.

Hodossy Gyula népi iparművész. A munka, amit kiad a keze alól, talán még pontosabb és igényesebb, mint néhány képcsarnokban kapható rézmunka, amelyekért kétszer-háromszor annyit is elkérnek, mint az edelényi mester.

- Voltam egyszer egy ékszerboltban, láttam ott mindenféle rézmunkákat. Kérdeztem az eladótól: honnan hozták őket? Azt válaszolta: Indiából.

No előhúztam a zsebemből egy kis csengettyűt, mutattam neki és mondtam, hogy ezért nem kell Indiába menni, csak Miskolctól 27 kilométert utazzon, és annyit kap, amennyit rendel. Öntőformák, fogók, tégelyek, reszelők, vágók, szegecsek, bőrök között magyaráz életéről, munkájáról, arról, hogy soha, semmilyen anyag nem hátráltatta meg, mindig igyekezett megformálni, életre kelteni.

- A kolomp akkor jó, ha zeng mint a hétfájdalom - mutatja egyik szép munkáját, és érzem, hogy nem csupán a fém szólal meg, benne van Gyula bácsi hangja is.

Népi iparművész. Mégpedig abból a fajtából való, akik egyre kevesebben vannak. Keze munkáját és egy kicsit Magyarországot is dicsérte az angol királynő férjének Fülöp hercegnek készített lószerszám egyszerű, nemes rézdíszítése, a csattok, forgók, gombok. Igazi remekművet alkotott akkor is, mint ahogy nem adja alább, ha egy kis falu juhászának készít juhászkampót. Azt hihetnénk, hogy napjainkban, amikor a népművészet reneszánszát éli, igyekeznek segíteni a munkáját. Sajnos ez nem így van. A rezet innen-onnan, legtöbbször ügyeskedéssel, barátai segítségével szerzi és amikor egyszer azzal a kéréssel fordult a tanácshoz, hogy hivatalos úton juttassák faszénhez, azt javasolták, hogy egy liter pálinkáért annyit kérhet a szénégetőktől, amennyit akar.

- Én azt hittem, van ennek rendes útja is ... - emlékezik még ma is csodálkozva.

- Mit tehettem? Megvettem azt az üveg pálinkát... így áll a népművészet. Szerettem volna Edelényben egy kis kiállítást is összehozni. Eleinte akadt még támogatóm is, elvittem néhány szerszámot, elkészült munkát, gondoltam beállítunk egy fújtatót, tűzhelyet, meg ami megmutatta volna ezt a mesterséget, hadd lássák az érdeklődők, ismerjék meg a fiatalok is ... aztán semmi sem lett belőle ... nem is tudom, hol vannak a dolgaim.

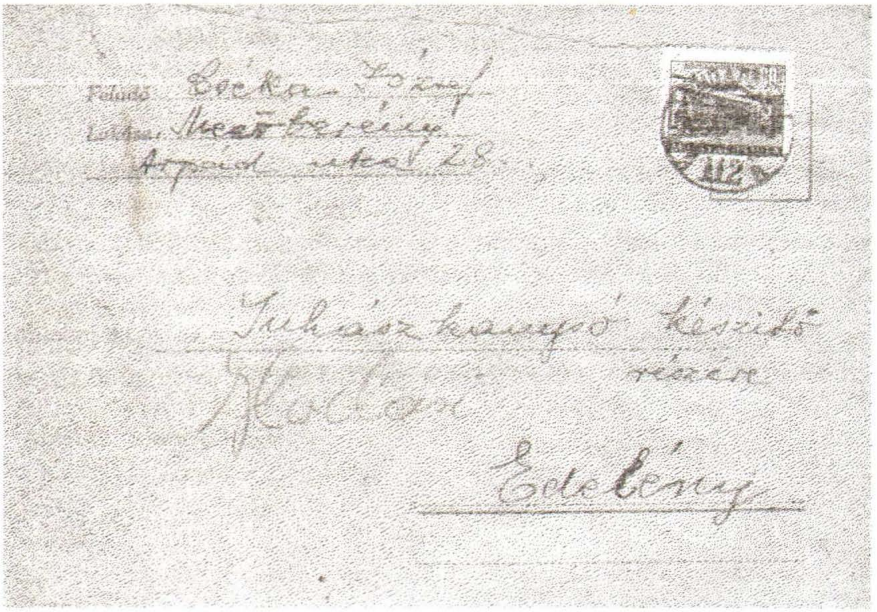
Miközben beszél, bütykös ujjai közt csatokat, juhászkampókat, rézgombokat forgat. Mintha még a tapintásával is alakítaná, még most is formálná, még most is formálná az anyagot. Ha lát egy szerkezetet, azonnal a lényegét, a titkát, keresi. Ezért tudott a kolompok, csengettyűk készítése mellet segíteni feleségének, lányának, hogy az asszonyok használta szövőszéken javítson... mert ahhoz is ért. A mívesség igénye tölti el az egész családot. Felesége a lánya által szőtt futókat, párnákat, tarisznyákat mutatja, melyek ugyanúgy a mesterség igényes szeretetét hirdetik, mint a messzire zengő kolompok, csengettyűk.

Jó lenne, ha évtizedek múltával sem halna el hangjuk, és nemcsak az ajándékboltok kirakatában lelhetnénk rájuk ...

Észak-Magyarország . - 39. évf. 48. sz. (1983.február 26.), 10. p. : ill.

A Hodossy család levelesládájából

Hodossy Lajos és Gyula a kezdetektől főként helyben árusította termékeit illetve levelezés útján megrendeléseket teljesített postai szállítással. A megrendeléseket Hodossy Gyuláné Erzsike néni felügyelte, rendezte, adminisztrálta. A levelek hű képet adnak az igényekből, de a mesterek munkáiról is. Sajnos, hogy nem őrződtek meg teljes egészében évről évre a levelek. Az 50-es évek végéről, a 60-as évek elejéről Bodgál Ferenc gyűjtései révén maradtak fenn levelek, majd a 70-es évek végétől napjainkig maradtak meg korántsem teljes egészében levelek. A megrendelő levelek mellett számos hivatalos levél is van a gyűjteményben: az Iparművészeti Tanács levelei, vásározásra, kiállításra szóló meghívók. Tükrözik a kor művelődéspolitikáját, kulturális rendezvények színes palettáját mutatják. A mesterek keveset vásároztak, és kiállításra csak néhány közelebbi helyre mentek csak el. Hortobágy, Nyíregyháza-Sóstó, Miskolc, és az utóbbi időben a Borsodi Vásáron a helyi tájházba. Így voltak a bemutatókkal, játszóházakkal is. Ritka kivétel volt a Csillebérci bemutatkozás, illetve a sóstói Falumúzeumban való megjelenés. Helyben igen, mint a vendégkönyv bejegyzései igazolják. A levelek több éves barátságokról is vallanak, pld. Papay Sándor fafaragóval (Galambok), dr. Béres András debreceni és Vásárhelyi László budapesti koreográfusokkal, néprajzkutatókkal való kapcsolatokról. A megrendelő levelek száma egyre csökken. A pásztorkodásnak, a juhászatnak, mint szakmáknak művelői egyre fogynak, nincs presztízse ma már e mesterségnek. A megrendelők: táncegyüttesek, viszonteladó ajándéktárgyakat árusító kereskedők, magángyűjtők, turisták (szerk.).

Hajdúszoboszló,1982. január 26.

Hodosi Lajos Népművészeti mestere

Tisztelt Hodosi ur.

Legyen szives csinálni 5 darab kampót ere a mintára az őszön csináltatunk már önél ere a mintára és legyen szives három réz hüvelyt is küldeni. Ha lehet minél hamarab.

Maradok tiszteletel. Petrovics György

Rajz melléklet!

XXX

Jákó,1982. január 14.

Tek. Hódosi Gyula részére Edelény Kovácsmester

Tisztelt Hódosi úr Szeretettel megkérem hogy sziveskedjen küldeni a cimemre utánvéttel kettő darab kőzepes kígyófejes réz Juhászkampót és plusz kettődarab tartalék szeget Várom küldeményét Tisztelettel

Szabó János juhász.

XXX

Kölcsey Ferenc városi-megyei Művelődési Központ és Ifjúsági Ház Debrecen Debrecen,1982. március 12.

Hódossy Gyula népi iparművész

dr. Béres Andrással történt korábbi megbeszélése alapján megrendelünk Önnél 10 db kampószárat és 5 db juhász-kampót felnyelezve.

Dr. Gyarmati Kálmán

XXX

Debrecen, 1982. január 26.

Hodossy Gyula népi iparművész

Kedves Bátyám!

Köszönettel megkaptam értesítését, amely szerint kampószárt ismét lehet kapni. Most egy táncot készítek a Budapest Táncegyüttesnek Budapestre. Rövidesen keresni fogják botok ügyében. Ugy gondolom hogy részükre vagy 40 darab kellene, de majd jelentkeznek megrendelővel. Az igazgatóval Simon Antallal megbeszéltem.
A Debreceni Népi Együttes részére is kellene vagy 20 db., meg vagy 4 db. komplett kampó... Örülök jelentkezésének, s remélem, hogy a Lovasnapokon ismét találkozunk. Jó egészséget kívánok és szeretettel köszöntöm:

Dr. Béres András
[ethnográfus, koreográfus, (1928-1993)
a Hortobágyi Lovas napok, a hidi vásárok fő szervezője]

XXX

Pécel, 1982. április 10.

Hodosi Gyula mester urnak

Tisztelt Uram!

Halluttam a rádióban, hogy milyen mestere a kolomp és csengőkészítésnek. De nem tudom, hogy hol lehet kapni.
Mikor a „Hídi" Vásáron jártam még pesti nagy házban laktam. Oda nem kellet. Most azonban kertes házban lakom ide jó volna egy darab villanycsengő helyett.
Ha nem veszi tolakodásnak legyen szives megirni a fentieket, vagy ha kaphatnék öntől egyet, csengőt vagy kolompot.

Tisztelettel Varga György

XXX

Tápiógyögye, 1982. március 27.

Népművészet mestere Csengő készítő

Tisztelt népművészet mestere
mikor Borsod megyében jártam el mentem Edelénybe és fel kerestem magukat még akkor élt az édes apja és maga is ez 1979 volt azóta nem tudom hogy élnek e ha élnek és foglalkoznak még nép művészeti dolgokkal akkor szíveskedjen küldeni egy debreceni juhász kampót és egy szintén hasonló kampó de kígyó fej van csörgő nyelvnél és 2 drb 1 decis pergőt és egy 12 csengő nyelvet és egy fényképet a kampókról
sajnos amit akkor vettem elveszett
a másik ki került a kígyó nyelves Hollandiába

cimem Barna Ernő
Tápiógyögye Pest megye
Vöröshadsereg út 3 juhász
és a címjüket is írják meg

XXX

Budapest, 1982. július 6.

Hodossy Gyula népi iparművész

Tisztelt Hodossy Úr!

Fiam Pánczél Attila megbízásából értesítem, hogy az IBUSZ megbízta őt ötvendarab sallangos nyakló elkészítésével. Tehát kérjük önt az ehhez szükséges 50 db harang elszállításához a harangok a levelezés ellenében nem 60 mm átmérővel, hanem 70 mm-es belméretűek legyenek. Ez gondolom magasabb árat jelent. Ha van belőle készen úgy kérem azokat posta fordultával utánvét mellett megküldeni. A többit pedig úgy időzíteni, hogy legkésőbb folyó hó 18-ra elkészüljenek, illetve megkaphassam.
A posta cím: Pánczél Attila népi iparművész 1041 Budapest Kossuth út. 58.
Abban a reményben, hogy soron kívül elkészíti a harangokat, szívélyen üdvözli jó egészséget kívánva.

Pánczél Miklós nyugdíjas szíjjgyártó

XXX

Budapest, 1982. augusztus 7.

Tisztelt Hodossy Ur

... sikerült szállítási határidőt kitolni, így ismételten kérem, hogy legalább öt darabot augusztus végére 45 darabot folyamatosan, de legkésőbb október 5-ig készítsen el.
Bízok abban, hogy levelem jó egészségben találja, és abban hogy ez az idő elegendő lesz a csengők elkészítéséhez. Kár is írnom, mert gondolom ezt Ön is tudja, hogy azért ragaszkodom továbbra is az Ön által készített csengőkhöz, mert azok a többiektől eltérően valóban csengők és nem rosszul sikerült, de „fényes" torzszülöttek. Jó egészséget kívánva várom válaszát.

Pánczél Attila.

XXX

Szeged, 1982 július

Hódas Lajos

Tisztelt Hódas úr megkérem hogy az alábbi cimre utánvétel 4 db juhászkampót elküldeni. Előre is köszönöm! Tisztelettel,

Bodnár Lajos juhász Szeged Nagyfa

XXX

Budapest, 1984 december 5.

Hódossy Gyula NÉPMŰVÉSZ ÚR részére

Tisztelt Hódossy Úr!

Ne haragudjon, hogy ismét zavarom, de saját magamról megfeledkeztem. Ugyanis magam is sokat járok táncolni és használok el botot és kampót.
Igy hát ha még lehetséges, kérem tisztelettel legyen szíves még 20 db botot készíteni és 2 db juhászkampót ha van csillagos kampóval. Ha elkészülnek ezek a botok kérem egy lapot írjon és érte megyünk egy szombat vagy vasárnap autóval és nem kell postán elküldeni.
Szívességét előre is köszönöm.

Tisztelettel

Babos József

XXX

Herend, 1985. január 31.

Hódosi Ferenc Népművészet mestere

Kedves Feri bácsi!

Elnézését kérem így ismeretlenül zavarom levelemmel, de már a szépívű botjai által régi ismerősök vagyunk. Ugyanis a Németh László „Badacsony" Táncegyüttes vezetője Önnél készíttetett botot régebben részünkre is. Tulajdonképpen arra szeretném megkérni, hogy a Herendi Porcelángyár Táncegyüttesének 20 db-ot és a Bp.-i „BEM" Táncegyüttes részére pedig 30 drb botot szíveskedjék készíteni...
Nagyon kérem szíveskedjék mielőbb egyszerű kanászbotot, ami forgatáshoz szükséges elkészíteni. Felnőtt együttesek részére kellene.
Kérem mielőbbi válaszát.

Baráti üdvözlettel Temesi Ferenc
műv.vezető

XXX

Várpalota, 1985. július 10.

Hodossy Gyula népi iparművész úr

Tisztelt Hodossy úr!

A Szabad Föld c. hetilapunkból értesültem arról, hogy rézfokos készítésével is foglalkozik.
Tekintettel arra, mivel „botos" ember vagyok szeretnék 1 db-ra szert tenni s azt botozásra használni. Kérem, hogy amennyiben vállalni tudna egy darab elkészítését, ugy a mellékelt levelezőlapon kérem értesítését. Mibe kerül? Mikorra tudná szállítani?
Ha árajánlata megfelel úgy postafordultával azonnal megrendelem. Segítségét előre is köszönöm!
Maradtam tisztelettel és üdvözlettel:

Horváth József
178 cm magas vagyok

XXX

Rakaca, 1985. október 23.

Hodossy Gyula iparművész részére

D.J.Kr.
Kedves Gyuszikám!

Szeretettel értesítlek, hogy november 11-től szanatóriumban leszek. Tehát ha készen lesznek a sarkantyúk, légy szives becsomagolni és 3828 Rakaca-i cimemre postán elküldeni és a számlát jelezni. Légy türelemmel, november 25-én hazajövök és kiegyenlitem. Ha meg nov. 11-ig készen lenne és elküldenéd, akkor még fel is adnám az árát. Nem tudom mennyi idő kell hozzá, hogy kész legyen?
Kedves családodat is üdvözölve kedvességedet köszönöm és

szeretettel ölellek János
[Kisfalusi János rakacai gk. parókus]

XXX

Rakaca, 1985. november 5.

D.J.Kr.
Kedves Gyuszikám!

Megkaptam kedves lapodat. Csak azért írtam a 11-ét, hogy ha kész ne kelljen a pénzedre várni.
Nagyon jó lesz 25-e után. Mikor hazajövök és megkapom, az árát azonnal küldöm.
Imádkozz értem, hogy a jó Isten segítsen meg, hogy ez a 3 hetes renoválás jól sikerüljön. Jól érzem magas, de minden évben elmegyek. Kivizsgálnak, gyógyítgatnak, s akkor kibirok még egy újabb évet!

Kedves mindnyájatokat nagy szeretettel köszönt János

[Kisfalusi János nyugdíjasként szülőfalujában Viszlón él és 81 évesen is szolgál. Számos egyháztörténeti kötete jelent meg.]

XXX

Ipari Szövetkezetek „Erkel Ferenc" Művészegyüttese
Budapest
Budapest, 1985. március 15.

Hodossy Gyula népi iparművész részére

Kedves Hodossy Úr!

Engedje meg, hogy mindenekelőtt is szeretettel köszöntsem ismeretlenül is és szívből gratuláljak gondos kivitelezésű, míves munkáihoz, amelyekből egy kis kóstoló mutogattak be nekem lelkes táncos barátaim: Molnár Lajos (Pubi) és Lászlófi Ákos. Örül az ember szive ha látja, hogy az ősök mestersége ilyen szépen száll át az utódokra! Hallottam afelől is, hogy gondjai vannak az utódlással, átörökítéssel, az utódnak valók nem nagyon tülekednek. Megpróbálok magam is utána nézni arra való, becsületes, tehetséges és az effajta kétkezi munkáért szívósan küzdeni, lelkesedni tudó fiatalembernek, hátha átszállhatna a kincset érő tudás az utókorra.
Levelem célja azonban tulajdonképpen egy „üzleti ügy". Én egy olyan nagy együttesnek vagyok az igazgatója, ahol énekesek, zenészek, táncosok százai művelik a népművészetet, a zeneművészetet s ennek műveléséhez eszközökre is szükség adódik. Boldog vagyok, hogy barátaimon keresztül Önre találtam, mert szeretnék rendelni - a ránk következő ősz, tél folyamán történő leszállításra 60 darab jó minőségű kanászbotot táncosainknak...
Még egyszer szívből gratulálok munkáihoz, leginkább az utoljára gyermekkoromban látott szépségű „zürgős" juhászkampóhoz!
Válaszát várva szeretettel köszöntöm:

Vásárhelyi László
művészeti igazgató
*[táncos, koreográfus, *1925]*

XXX

Budapest, 1986. február 19.

Kedves Gyula Bácsi!

Már megbocsásson a barátságos megszólításért, de a pontos, szép munkája feletti örömöm diktálta így.

Nagyon szépen köszönjük a nagyszerű botokat, megérkezett immár mind a hatvan épségbe. A táncosaink nagyon örülnek nekik!
Kívánom, hogy mire a botok elnyűnek, s ismét keresem, ujra jó egészségben találja majd a levelem!
További sok sikert kívánok művészi munkájához!
Szívélyes üdvözlettel:

Vásárhelyi László
XXX. *művészeti igazgató*

Celldömölk (Vas m.), 1988. április 4.

Hodossy Gyula népi iparművész

Tisztelt Hodossy Úr!

A 100 oldalas Szabad Földben ismertem meg nevét, és gyönyörű munkáit. Rögtön tollat is fogok hogy máris felkeressem levelemmel Önt. Én 75 éves nyugdíjas tanár vagyok. Nyugdíjas éveim óta fafaragással foglalkozom. Csak a magam örömére készítek - bár a szegényes nyugdíjat jó lenne kiegésziteni valamiből - de soha meg nem válnék egyetlen darabomtól sem. Még ha lenne is valamire vevő. (Egy-két karikás ostort adtam el nyél nélkül, ez volt a bevételem 5-6 évvel ezelőtt.) Arra szeretném megkérni, ha nem esik nehezére, írja meg, hogy csinálna-e nekem egy fokost (nyél nélkül), s mennyiért? Ilyen szépre nem is merek gondolni mint ami a nevezett újságban fényképezve van. Azt nem bírná ki kevés nyugdíjam. Nagyon szeretném, s kérem hogy írjon nekem erről az ajánlatról. Engem nagyon érdekel minden ami népművészeti munka. Fokosom, esetleg juhászkampóm még nincs s nagyon szeretnék ilyet a gyűjteményembe.

Tisztelettel: Hajas Gyula

XXX

Mór, 1988. április 12.

Hodos Gyula Edelény nép művész

Kedves Gyula Bácsi!

Ne haragudjon a megszólitásért. Én sok boldog névnapot kivánok. A Szabad Földben olvastam a maga életéről. Nagyon hasonlit az enyémhöz. Én is

annyi idős vagyok mint maga. 1926. II. hó 25-én születtem és én is megjártam a háborut és a fogságot. 1948-ban október nyolcadikán értem haza. Utána a bányában majdnem három évtizedig csak baleset ért és előbb leszázalékoltak. De most arra kérem legyen szives nekem küldeni utánvéttel küldeni 500 forint értékben különböző nagyságban csengőket.
Maradok tisztelettel előre is köszönöm és kérem

Lepsényi Gyula
Én is megjártam a poklot

XXX

Székesfehérvár, 1988. március 29.

Hodossy Gyula Edelény Csengő és kolomp k. mester

Tisztelt Mester Úr!

A Száz oldalas Szabad Földben olvastam, hogy csengőket csinál és pergőket. Nekem szükségem lenne több darabra. 10, 12, 13 csengőkre és 10 db 1 literes kolompra, 20 db kutya zörgőre 10 darab réz kampóra és 10 darab vaskampóra geszti mintájura és dupla csattra több méretbe kolompszijra itt le rajzolom milyet képzelek el ha ezeket tudja vállalni hogy megcsinálja hamarosan válaszoljon nekem én akkor személyesen elmegyek önhöz.

Várom válaszát Boros István

XXX

Kisvárda, 1988. október 24.

Hodossy Lajos népművész

Tisztelt Hódossy Úr

Megkérem tisztelettel készitsen számomra egy remekbe szabott juhászkampót. A legszebb mintával utánvéttel rendezem. Jó egészséget kíván népművészkedő és tisztelő barátja:

Szabados István fafaragó

XXX

Földes, 1988. május 19.

Hodossy Gyula népi iparművész

Kedves Gyula bácsi!

Csak most került a kezembe a Szabad Föld cikke és örömmel olvastam, hogy milyen szép dolgok készítéséhez értő emberek vannak.
Én egy művelődési házban dolgozom, mely egyben iskola is. Rendszeresen rendezünk kiállításokat, népi iparművészek anyagából is. Nálunk nagyon örülne neki gyerek és felnőtt egyaránt ha egyszer megismerkedhetnének az ön által készített tárgyakkal, és a mesterséggel, amelynek Gyula bácsi is képviselője.
Az a tiszteletteljes kérésem, hogy tessék nekünk megírni, hogy vállalna-e Földesen kiállítást?...
Ha érdekli az ajánlatom nagyon fogok örülni és kérem szíveskedjék válaszolni. További jó munkát, erőt egészséget

Tisztelettel: Varga Matild
népművelő

XXX

Simontornya, 1988. december 4.

Hodossy Gyula

Tisztelt Hodossy Úr!

Először is megköszönöm a gyors választ, és akkor legyen szíves küldeni 1 db 8-as 1 db 10-es csengőt, valamint 1 db juhászkampót. A kutya nyakába való csengő amit én ugy ismerek hogy gulaharang ha azt is készít akkor abból is kérek 2 db-ot utánvétellel

Tisztelettel: Nagy Béla

XXX

Szokolya, 1988. november 3

Hodossy Gyula népi iparművész

Kedves Hodossy család

Engedjék meg köszöntésem mellett had fejezzem ki tiszteletemet és örömömet is afelett, hogy a családot noha nem személyesen, de Dr. Sápi Vilmos Edelény múltjából című könyvből és a szokolyai rokoni kapcsolatok útján megismerhettem. Heteken keresztül készülődtem elmenni, de nem sikerült mindig valami közbejött. Most ezt a levelet is azzal a céllal írom, hogyha hétfőn 1988 november 7-én nem tudnánk eljutni, hát eljuttassam levélben a köszöntésem mellett kérésem is, mely nagyon rövid is meg hosszú is.
Kezdem talán a hosszabbiknál. Én magam is családom is nagyon-nagy érdeklődéssel gyűjtjük a néprajzi múltunk emlékeit. Így kerültem ismeretségbe egy Kecskemét környékéről Szokolyára költözött juhásszal. Tőle tudom, hogy különbségek vannak a juhászkampók között is, és tőle tudtam meg, hogy él Edelényben egy bácsi ki az úgynevezett „edelényi kampót" csinálta. Innen vezetett az utam csupa véletlen a Hodossy családhoz, mert ebben az időben konfirmált nálam Urbán Gábor ki különben edelényi unoka. Így már könnyű volt megtudni a Hodossy család létezését. Mivel a gyűjteményemben az említett juhász bácsi jóvoltából 3-4 juhászbot már van, az a kérésem, ha nem tudnék személyesen elmenni szíveskedjék nekem egy edelényi kampót küldi postán utánvéttel.

Előre is köszönöm
Gönczö Sándor
református lelkész

Debrecen, 1989. július 14.

Hodossy Lajos a népművészet mestere

Tisztelt Mester!

Régi barátsággal és tisztelettel köszöntöm ismét, most amikor egyik tanítványom jelentkezett önnél, s híreket hozott, aminek nagyon örülök. Engedje meg, hogy jó egészséget kívánjak, s elnézést is kérjek, hogy jelenleg sem hagyom pihenni, mivel mindig újabb kívánságokkal terhelem: kérem szíves-

kedjék a Debreceni Népi Együttes, Debrecen, Pallagi u. 3/a. címre az alábbi felszerelési tárgyakat megküldeni: 4 db kondásbalta (nyél hossza: 1.m.)
6 db juhászkampó szárral (különböző kunkoréku)
10 db kampószár (kampó nélkül)....
Megértő támogatását őszintén köszönjük

Szíves Üdvözlettel
Béres András
művészeti vezető

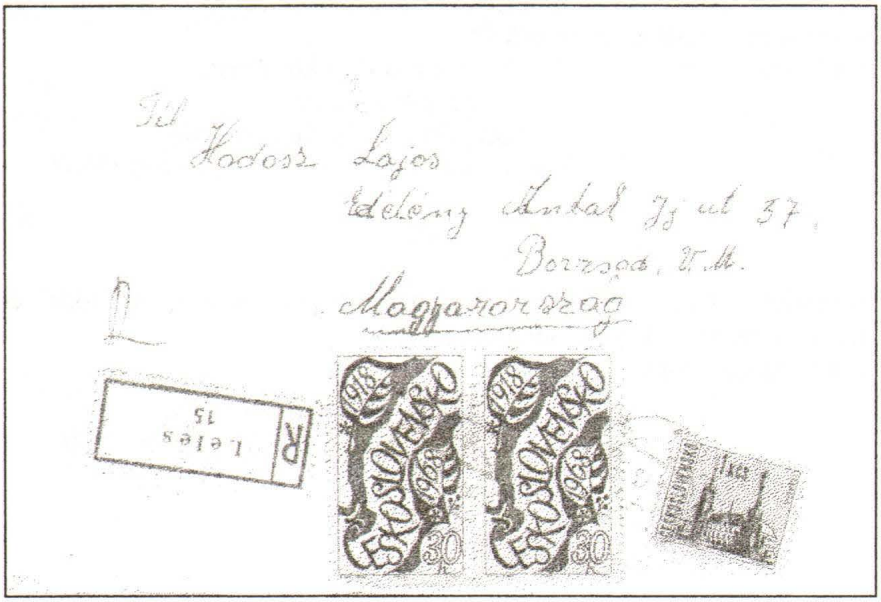
Máriapócs, 1990. január 31.

Hodasi Gyula

Kedves Gyula bácsi!

Remélem, hogy levelem nem érkezik késő, mert szeretnék még rendelni 4 db kutyapergőt 4 db nagyobb zörgőt. Jó volna ha egybe tetszene elküldeni a nagy pergőkkel együtt.
Előre is köszönöm szivességét. További munkához jó egészséget kívánok

Tamás Ferenc

A Hodossy család vendégkönyvéből

Az első vendégkönyv 1976-tól, igazándiból Hodossy Gyula kisebbik lányának Erikának autogram-gyűjteménye, mely olykor-olykor többsoros véleményt, tanácsot, benyomást is rögzít. A családnál megfordult illetve a Városi Könyvtár rendezvényein szereplő híres-neves embereknek - Béres Ferenctől Móricz Lilin át Zimonyi Zoltánig olvashatjuk a bejegyzéseit.

Az igazi máig használatos vendégkönyv 1987-től rögzíti a műhelyben, a családnál megfordult érdeklődő magánszemélyek, hazalátogató volt edelényiek, iskolai csoportok, táborozók, turisták, a város neves vendégeinek bejegyzéseit. Hű képet ad a családnak a város, a Bódva mente köz- és kulturális életében betöltött szerepéről is. (szerk.)

XXX.

Szinte szó nélkül hallgattam Gyula bácsi szavait életéről, munkájáról és azt éreztem, hogy olyan emberrel találkoztam, aki becsületből, tisztességes munkából igazi példát ad minden arra fogékony embernek. Kívánom, hogy sokan megismerjék és értékeljék Őt.

1983. február 10.

Szeretettel és köszönettel
Szendrei Lőrinc
[újságíró, Észak-Magyarország
egy évtizede a Magyar Nemzet főmunkatársa]

XXX.

Örvendek annak, hogy megláttam e ház sok érdekes és szép „titkát" és megismerhettem a kedves Hodossy házaspárt.

1984. október 26-án

Bajor Nagy Ernő
[író, újságíró Szabad Föld]

XXX.

1987 május 8-án a balajti Általános Iskola tanulói, ellátogattunk Hodossy Gyula népművészhez. Gyula bácsi bemutatta a műhelyét, elmondta, megmutatta, hogy készíti a csengőket, kolompokat stb. A gyerekek nagy érdeklődéssel hallgatták az érdekes beszámolót a munkafolyamatokról, a pásztorok életéről. Nagy élmény volt a csengők, kolompok megszólaltatása. Köszönjük az érdekes látogatást.
Munkájához erőt, egészséget kívánunk!
Edelény, 1987. május 8.

Juhász Éva
tanítónő

XXX.

Örömmel jöttünk mint az előző években is az olvasótábor részvevőivel. Köszönjük a szakszerű bemutatást, bemutatkozást és a baráti fogadtatást.
További jó munkát és jó egészséget kívánunk.
Edelény, 1987. június 13.

Slezsák Imre
[könyvtárigazgató]

XXX.

Kedves Gyula Öcsénk!
A „Népművészet Mestere" c. kitüntetésed alkalmából igen szívből gratulálunk!
Adjon az Isten a továbbiakban is erőt, egészséget, hogy még nagyon sokáig tudjad művelni jó Apánktól örökölt, s tanult mesterséget. Testvéri szeretettel:
Edelény - Mátraháza,1987. augusztus 30.

Erika és Sanyi

XXX.

Nagyon sok jó egészséget kívánunk még legalább száz esztendeig!!!

Keresztény Gabriella

A munkák gyönyörűek, a csengő hangja szép.

Geleta Pál

1987. október 14. Szabad Föld Szerkesztősége

Slezsák Imre könyvtárigazgató olvasótáborosokkal a Hodossy műhelyben (1982). BThA.

Szarvasi kertbarátok Edelényben a mesternél (1997). Fotó: Slezsák Zsolt. BThA.

A martonyi új templom részére készült harangocska dísze, ékessége lesz ez a népművészeti remekmű. Köszönettel
Szendrő, 1988. augusztus 14

Kovács Antal — *edelényi pébános*

Bartók József — *szendrői káplán*

B. Kiss János — *esperes plébános*

XXX.

Tisztelettel és szeretettel őrizzük emlékeink közt ezt az élményt, ahogy végigkövettük a fantázia és a szépségszeretet ezen ötvözetét: íme, hogyan lesz a mesterségből és az igaz megszállottságból élet; az „anyag", melynek lelket ad Valaki: Gyula bácsi, aranyos kis „segédjével", Erzsike nénivel.
Még sok alkotó napot és méltó utódot kíván
Edelény, 1993. október 14-én

Dévényi László felesége és Anna lánya
Tisztelője: Dévényi László

XXX.

Az Edelényben táborozó középiskolás néprajz tábor nevében köszönjük Gyula bácsinak, hogy megtekinthettük műhelyét, munkáit, s hogy nem csak az édesapja emlékének tiszteleg munkáival, hanem új értékeket is teremt.
Reméljük még nagyon sokáig!
A tábor nevében köszönettel:
Edelény, 1994. június 30.

Katona Judit és Vida Gabriella
[néprajzkutatók, HOM Miskolc]
Barsi Csaba népitáncos

XXX.

Nagyon kellemes volt lenni és meghallgatni az emlékeket Hodossy Gyula és kedves feleségétől. Remélem meg ujra talalkozunk.
1996. április 27.

Salamonovits Aladár
[Houston, USA (Edelény)]

XXX.

Deutsch Lajos, az egyik legnagyobb edelényi Izraelből és Hodossy Gyula (1997). Családi fotóalbum.

Nagy szeretettel és tisztelettel hallgattuk Gyula bácsit mesterségéről és régi életéről szóló élményeit, és tudással teli gazdag törekvéseit. Jó lenne, ha méltó utódra akadna, aki nem csak a szakma mesterségbeli tudását, hanem ezt a szemléletet amivel Gyula bácsi rendelkezik is magáévá tenné. Alkotni csak szívvel és szeretettel Gyula bácsi módján lehet. Nagyon köszönjük és további jó egészséget kívánunk a miskolci Eötvös József Szakmunkásképző és Szakiskola diákjai.

1995. június 20.

Balatoni Klára
[ötvösművész]

XXX.

1996. augusztus 25.

We thank-you for a most wonderful morning. You are a great artist and craftsman. We wish you best wishes and great health. We hope someone will come who loves the work os you love the

Many thanks,
Randy Sharon Bytwerk
Grand kupids, Michigan
U.S.A.

Fordítás: Köszönjük ezt a csodálatos reggelt. Ön egy nagyszerű művész és mester. Jó egészséget és a legjobbakat kívánjuk Önnek. Reméljük majd lesz valaki aki annyira szereti ezt a szakmát mint Ön.

Szabados Béla és Szabados Tímea

XXX.

Életem nagy szerencséjének tartom, hogy a néprajzi munkákból megismert edelényi rézművesség - amelyről úgy tudtam, hogy már a múlté - még létezik, s mívelőjét Gyula bácsit személyesen megismerhettem.

Örömben üröm, hogy egy újabb kihalásra ítélt mesterség talán utolsó műhelyét látom.

Remélem talán mégsem vész el ez a kultúra.

Őszinte tisztelettel

Edelény, 2000. szeptember 10.

Nagy Ildikó Nagy János
Ózd

A Hodossyak a sajtó tükrében

Hodossy Lajos

Hodossy Lajos a népművészet mestere, községünk lakója / Slezsák Imre == Könyvtári Tájékoztató : Könyvtári rendezvények október hónapban . - 7. sz.(1968), p.2-3.
H. L.-al találkozó 1968. október 18-án 18 órakor a Járási Könyvtárban ; kiállítás ugyanitt október 15 - november 1.-ig. A kiállítás anyagát a debreceni Déri Múzeum megrendelésére készítette. Innen a hortobányi Pásztor Múzeumba került az anyag.

Hódosi Lajos == Magyar Életrajzi Lexikon : 1978-1991 / főszerk Kenyeres Ágnes . - Budapest : Akad. K. , 1994. - 378. p.

Hodossy Lajos == VII. Edelényi Hét : Az Edelényi Műsor melléklete . - (1998. május), 2.p.

Hodossy Gyula

Hodossy Gyula népművész == Könyvtári Tájékoztató . - 29. évf. 5. sz. (1992. május) 2. p.
Találkozó május 26-án 17.30 órakor a Városi Könyvtárban a „Köztünk élő alkotók" c. sorozat keretében.

Hodossy Gyula == VII. Edelényi Hét : Az Edelényi Műsor melléklete . - (1998. május), 2. p.

Hodossy Gyula == Ki kicsoda 2000 : Magyar és nemzetközi életrajzi lexikon, csaknem 20 000 kortársunk életrajza / főszerk.: Hermann Péter . - Bp.: Greger-Biográf, 1999 . - 695. p.

Róluk szóló írások

1959

A rézöntés technikájához : Az edelényi juhászkampó / Bodgál Ferenc == Ethnographia . - 70. évf. 1-3 sz., p. 369-391. : ill.

1962

Kalandok a kék úton : A „fancsali eredetie - A mester - Harang a padláson - A fűzéri vár alatt / B.I. == Esti Hírlap . - 7. évf. 170. sz. (1962. július 21.), 5. p.

1965

Negyvenöt év alatt ezer juhászkampó : Pénteki Mozaik == Népszava .- 93. évf. 190. sz. (1965. augusztus 13.), 4. p.

Térkép-hímzésekbe álmodott mesevirágokból : Népi iparművészeti kiállítás Mezőkövesden == Észak-Mo. . - 21. évf. 195. sz. (1965. augusztus 19.), 2. p.
Kovácsművészeti munkák Edelényből.

Félezernél több hímzés : Díszművek fából, csontból, kerámiából == Észak-Mo. . - 21. évf. 186. sz. (1965. augusztus 8.), 8. p. : ill.
III. Kis Jankó Bori Hímző Emlékpályázat. „igen nagy gonddal, tehetséggel, ötletességgel megmunkált ostorok, juhászkampók és még ki tudja mi minden."

A kampó mester / Priska Tibor == Észak-Mo. 21. évf. 211. sz. (1965. szeptember 8.), 1, 6. p. : ill.
Fotók: Szabados György

1966

A kovács a borsodi népköltészetben / Bodgál Ferenc == Borsodi Szemle . - 10. évf. 2. sz., p. 57-61.
A kovácslegény és az ördög című mese Hodossy Lajostól gyűjtve 1960.

Hodossy Lajos, a népművészet mestere / Bodgál Ferenc == Észak-Mo. 22. évf. 203 sz. (1966. augusztus 28.), 2. p.

1967

A népművészet mestere : Borsodi Krónika / Gergely Mihály == Magyar Nemzet. 23. évf. 66. .sz. (1967. március 18.), 6. p.

A kolompok, juhászkampók művésze / Slezsák Imre == Észak-Mo. . - 23. évf. 208. sz. (1967. szeptember 3.), 6. p.
A 75 éves Hodossy Lajos kovácsmester köszöntése.

1968

A népművészet mesterei Kalocsán / Bozsó Ferenc == Kalocsa és Vidéke : A Petőfi Népe kalocsai kiadása . - 12 évf. 35 sz. (1968. augusztus 30.), 5. p.
Az első Duna menti Népművészeti és Táncfesztivál Kalocsán
„... Hodossy Lajos Edelény községi fémművész pedig pásztor dísztárgyakat ajándékozott a kalocsai múzeumnak."

„A szántói híres utca, cimbalommal van kirakva..." / Bodgál Ferenc == Észak-Mo. - 24. évf. 229. sz. (1968. szeptember 29.), 4 p.
A harmadik alkalommal Abaújszántón rendezett népi énekesek és hangszeresek találkozójának kiállításán Hodossy Lajos és fia Gyula is szerepelt „nagyhirű és szép hangú" csengőivel, kolompjaival, pergőivel.

Kiállítás nyílt... Hírek == Észak-Mo. . — 24. évf. 245. sz. (1968. október 18), 2. p.
Az edelényi Járási Könyvtárban kiállítás nyilt Hodossy Lajos munkáiból.

1969

Egy népművész műhelyében : Hogyan szól a kolomp? / Kiss Tibor == Borsodi Bányász 12. évf. 32. Sz. (1969. augusztus 13.), 4. p. : ill.

Sárgaréz juhászbot, hollandok karikása : Tudósítónk jelenti a hídi vásárról / Soltész István == Magyar Hírlap. - 2. évf. 229. sz. (1969. augusztus 20.), 7. p.
Két kolompot vesz a juhász című részben a Hodossyakról.

Hodossy Gyula az 1967. évi hidi vásáron.
Értő vásárlója Haburcsák neves hortobágyi juhász és a pásztordalok hű tolmácsolója.

1970

Még vannak akik továbbadják : Bódva-völgyi népművészeti találkozó, 1970 / Takács Lajos == Észak-Mo. . - 26. évf. 135. sz. (1970. június 11.), 5. p.

Messze földön ismerik és becsülik... : képes ajánló == Észak- Mo. - 26. évf. 154. sz. (1970. július 3.), 4. p. : ill.
Hodossy Lajos, Takács Lajos újságíró, az Edelényi Gimnázium volt tanára az ajánló.

1971

Hodossy Lajos edelényi kovács... : képes hír == Észak-Mo. - 27. évf. 249. sz. (1971. október 22.), 5. p.

1973

Hodossy Lajos == Népi Iparművészet : 1953-1973 / összeáll.: Varga Marianna . - Budapest : Népi Iparműv. Tanács . - 75. p.
A népművészet mesterei névsorában.

A község népéletéből / Bodgál Ferenc== Edelény múltjából / szerk.: Sápi Vilmos . - Edelény : Edelényi Köz. Közs. Tanács . - p. 385-425. : ill.
X. fejezet: A népművészet... A Hodossyak.

Képes hír Hodossi Lajosról / MTI fotó, Kunkovács László == Esti Hírlap . - 18. évf. 169. sz. (1973. július 20.), 4. p.

Borsodi siker a Magyar Nemzeti Galériában == Észak- Mo. . - 29. évf. 242. sz. (1973. október 16), 4. p.
Borsodi nap (október 15.) volt az MNG-ban, Kulturális bemutatók és a Tulipán, rózsa, rozmaring című, a megye népművészetét bemutató film premierje volt, melyben a Hodossyak is szerepelnek.

1975

Kovácsok : Emberek-foglalkozások / Zentei Ferenc ; Bohanek Miklós == Nők lapja . - 16. évf. 37. sz. (1975. szeptember 13.), p. 16-17. : ill.
Luterán György tiszafüredi és Hodossy Lajos és Gyula , edelényi kovácsokról szól az írás.

1976

Egy nyájat adtak cserébe : Túl a megyehatáron / Kiss Géza == Petőfi Népe . - 31. évf. 231. sz. (1976. szeptember 30.), 5. p. : ill.
Bács-Kiskun megye, Kecskemét.

1979

Az öregember és a kolompok / Buchert Miklós == Észak-Mo. . - 35. évf. 82. sz. (1979. április 8.), 7. p.

Gyászhírek == Észak-Mo. . - 35. évf. 149. sz. (1979. június 28.), 6. p.
Hodossy Lajos népművészt 1979. június 28-án csütörtökön 15.00 órakor temetik az edelényi új temető ravatalozójából.

Kolompok, pergők szóljatok! : Nekrológ / Priska Tibor == Észak-Mo. . - 35. évf. 152. sz. (1979. július 1.), 5. p. : ill.
Hodossy Lajos

Kovács Ferenc neves hortobágyi pásztor

Pápai Sándor fafaragó, Galambok

Kiss Géza, a Petőfi Népe című Bács-Kiskun megyei lap munkatársa a Hodossyakkal Edelényben (1976), BThA.

Volt egyszer egy olvasótábor / Hajdú Imre == Észak-Mo. . - 35. évf. 197. sz. (1979. augusztus 24), 4. p.

A Járási Könyvtár olvasótáborának látogatása a Hodossy műhelyben.

1980

Edelényi kastélytúra == Észak-Mo. . - 36. évf. 96. sz. (1980. április 25.), 5. p.

Borsod Megyei Természetbarát Szövetség 1980. évi III. kastélytúra programjáról, benne a kastélykertben Hodossy Gyula munkáinak kiállítása és vására.

1982

Edelényből Hodossy Gyula... == Kalendárium : Csillebérci kerek esztendő (1982. augusztus 31.), 3. p.

H. Gy. bemutató foglalkozása a csillebérci úttörőtáborban.

1983

A főkolompos / Temesi László == Borsodi Bányász . - 26. évf. 5. sz. (1983. február 3.), 3. p.

Hodossy Gyula edelényi népi iparművészről.

Kolompok, csengettyűk muzsikusa / Szendrei Lőrinc == Észak-Mo. . - 39. évf. 49. sz. (1983. február 26.), 10. p. : ill.

Numizmatika, emlékülés, műemlékek: A múzeumi hónap programjából / bm == Észak-Mo. . - 39. évf. 211. sz. (1983. szeptember 7.), 4. p.

Benedek Miklós írásában H. Gy. kovácsmester múzeumi bemutatójáról is ír.

Hódossy Gyula edelényi csengőkészítő kovácsmester bemutatóját rendezi... : Hírek == Észak-Mo. . - 39. évf. 243. sz. (1983. október 14), 5. p.

... Herman Ottó Múzeum Mesterségek és mesterek sorozatában.

Kolompkovács / Sz. == Déli Hírlap . - 15. évf. 245. sz. (1983. október 15.), 1. p.

Csengők és kolompok : Kondásnak lapos / Sz. == Déli Hírlap. . - 15. évf. 245.sz. (1983. október 15.), 2. p. : ill.

Képes riport a múzeumi bemutatóról.

A kolompmester / Sz. T. T. == Szolnok Megyei Néplap . - 34. évf. 258. sz. (1983. november 1.), 13 p. : ill.

1984

Borsodi barangolás : Edelényi találkozások / Bajor Nagy Ernő == Szabad Föld . - 40 évf. 46 sz. (1984. november 17.), 11. p.

A szerző látogatása a Hodossy családnál, és a mester műhelyében.

1986

Kiveréstől beszorulásig / részletek Balogh István Hajdúság című könyvéből == Kisdobos : A Magyar Úttörők Szövetsége lapja / főszerk.: Jani Gabriella . - 35. évf. 9.sz. (1986. november), p. 10-11. : ill.

Fotók Kunkovács László. Az 5. sz. képen Hodossy juhászkampók egy hajdúböszörményi juhász tanyáján.

Járási Népművészeti Találkozó résztvevői: Edelény, 1969. május 4.

***Ülnek, balról jobbra**: Tóth Lajosné és Gondos Jánosné énekesek (Borsodszirák), Izsó László parasztköltő (Szin).*

***Állnak, balról jobbra**: Bakai Pál tanító (Viszló), Hadházi János fafaragó (Szendrő), ?, Adorján Bálint tárogatós (Lak), ? , ?, Zilahy Sándor tárogatós (Lak), Slezsák Imre könyvtárigazgató, főszervező (Edelény), Szolnoczki Mihály fafaragó (Mucsony), ?, ?, Magyar András fafaragó (Ormosbánya), Bazsó Antal rigmusmondó (Lak), ?, Zódi Imre népművelő (Edelény), Szabó János fafaragó (Edelény-Borsod), **Hodossy Gyula, Hodossy Lajos**, kovácsmesterek (Edelény), Mazurkáné Tóth Piroska énekes, rigmusmondó (Borsodszirák), ?, Bobaly István parasztköltő, rigmusmondó (Szögliget), Kulcsár István tanár (Edelény), Kun Lajos tanító (Borsodszirák), id. Lesko István zenész (Jósvafő), Gregoczki József rigmusmondó (Tornaszentandrás), Kulcsár Istvánné tanárnő (Edelény), Varga János zenész (Szalonna),Bajnóczki László táncos (Rakaca), Kuruc Tünde zongorista (Ládbesenyő, ma Salzburgban élő nemzetközi hírű zongoraművésznő), Kalász László a Bódva-völgye neves költője (Szalonna), Kurucz András az edelényi járás Művelődési Központ igazgatója. (Ládbesenyő).*

1987

Bemutatkozott : Edelény és környéke / Nagy Károly == Népszava . - 115. évf. 121. sz. (1987. május 25.), 5. p.

Kazincbarcikáról jelentkezik a Három kívánság ; Birkapásztor ; a „két" Kabos ; Vízből mentett Szikora / kerényi == Déli Hírlap . - 19. évf. 191.sz. (1987. augusztus 17.), 1, 2 p. : ill.

Landenberger Laci azt kérte, hogy Kabos Laci bácsival juhokat terelgethessen Hodossy Gyula bácsi népi iparművész botjaival. Így hát járt a kamera Edelényben is.

Népművészek, népművelők kitüntetése == Népszava - 115. évf. 196. sz. (1987. augusztus 20.), 13. p.

A Népművészet Mestere kitüntető címet kapta Hódossy Gyula kovácsmester.

Kiemelkedő munkájáért elismerés népművészeknek, népművelőknek / MTI == Népszabadság . - 4. . évf. 196. sz. (1987. augusztus. 20.), 18 p.

1988

Három gyűrű a csengettyűn... / Keresztény Gabriella == Százoldalas Szabad Föld . -. (1988. tavasz), p. 18-19. : ill.

1990

Egy népi kismesterség : a csengőkészítő / Nagy Anikó == Szülőföldünk B-A-Z. megyei : 15. sz. / szerk.: Kováts Dániel . - (1990. október.), p. 28-30. : ill.

Írás Hodossy Gyuláról, a megyei honismereti mozgalom lapjában.

1995

Ritka mesterségek : Beszélgetés Hodossy Gyula bácsival / Szokolovszky Eszter == Hét : Független regionális kismagazin, Kazincbarcika . - 1. évf. 5. sz. (1995. december 3.), 2. p. : ill.

1996

A Borsodi tájház kincseiből : Egyedülálló csengő- és kolompegyüttes Edelényben == Itt-Hon : az Észak-Mo. borsodi melléklete . - 4. évf. 1. sz. (1996. január 2.), 2. p.

Régi szép mesterség nyomában : Hodossy Gyula a népművészet mestere, csengő- és kolompkészítő mester == Itt-Hon : az Észak-Mo. borsodi melléklete . - 4. évf. 41. sz. (1996. október 15.), 4. p.

Egy nyájat adtak cserébe / Kiss Géza == Szanatórium a völgyben és más történetek / Kiss Géza - Bp.: Littera Nova . - p. 94-97.

A riport 1976-ban készült, megjelent akkor a Petőfi Népe c. lapban.

1997

Pásztorművészet / Szabadfalvi József == Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete / szerk.: Fügedi Márta - Miskolc : HOM. . - p. 77-105.

Bot, kampó, fokos, karikás fejezet 83. p. ; Fémmunkák fejezet. p. 102-103. p. Fotó: Véséssel díszített csörgős réz juhászkampó, Edelény Hodossy Lajos munkája, 104. p.

Különdíjas kolompos / PTA == Észak-Mo. . - 53. évf. 128. sz. (1997. június 4.), 7. p.

„Az Edelényben élő Hodossy Gyula különdíjat kapott a Kecskeméti Népi Iparművészeti Múzeum országos pályázatán, amely az egyre inkább magára maradó honi iparművészeknek biztosít megmutatkozási, megmérettetési lehetőséget. A több mint 70 éves edelényi mester a mai napig az országban egyedülállóan nagy szinten gyakorolja a csengők, kolompok, kampók készítésének mesterségét."

PTA = Papp Tímea. Az Észak-Mo. Edelényben élő munkatársa.

Régi mesterségek, mai kézművesek : Színvonalas népművészeti kiállítás / B.T. == Szabad Föld . - 53. évf. 28. sz. (1997. július. 15.), 15. p.
Magyar Népi Iparművészeti Múzeum, Kecskemét.
Országos Népi Mesterségek Művészete pályázat : „A Magyar Művelődési Intézet különdíját életművéért kapta Hodossy Gyula, a Népművészet Mestere, aki míves juhászkampóival, csengőivel, kolompjaival is felhívta magára a figyelmet."

Látogatóban Hodossy Gyula népi iparművésznél, a népművészet mesterénél / Bósáné == Edelényi Valóság . - 2. évf. 8. sz. (1997. szeptember 27.), 10. p. : ill.
Bósáné Kovács Andrea

1998

Népi kovácsmesterség Borsodban (Edelényben) / Szemán Katalin == Barcikai Históriás: /Helytörténeti kiadvány: 16 / szerk.: Takács István. - 9. évf. 16. sz. . - p. 67-68. : ill.
Általános iskolai pályamunka.

Kovácsműhely a tájházban / Hadobás Pál == A Borsodi Tájház közleményei : 3. / szerk.: Hadobás Pál, Laki-Lukács László . - 2. évf. 1. sz. . - p. 38-40
A címlapon Hodossy-féle juhászkampó rajza.

Dalostalálkozóval, nosztalgiabállal Edelényi hét hetedszer / baranyi == Déli Hírlap . - 30. évf. 113. sz. (1998. május 15.), 5. p.
Edelényi Hét, 1998. május 17-23.
17-én nyitották meg a Hodossy kovácsműhelyt a tájházban. Újságíró Baranyi Ferenc, az edelényi Városi Televízió főszerkesztője, a lap külső munkatársa.

Akik még ütötték a vasat : Ezt látni kell! == Észak-Mo. . - 54. évf. 116. sz. (1998. május 19.), 6. p. : ill.
Hodossy Gyula bemutatót is tartott az első vendégeknek, fotó : Bujdos Tibor

Kovácsremekek ; Edelényi míves napok ; Különdíjas a Borsodi Tájház / baranyi == Déli Hírlap . - 30. évf. 116. sz. (1998. május. 19.), 1, 4. p. : ill.
A Hodossy gyűjtemény és a kovácsműhely megnyitásáról.

A Borsodi tájház várja a vendégeket : A Bódva völgye népi kultúrájával ismerkedhetnek / baranyi == Déli Hírlap . - 30. évf. 209. sz. (1998. szeptember 7.), 7. p. : ill.
Kistérségi barangoló : Edelény és környéke rovat.

58 éve üti a vasat : Az Edelényért Díszoklevél kitüntetettje == Déli Hírlap . - 30. évf. 251. sz. (1998. október 27.), 1, 6. p.

1999

A harangöntő / Kovács Antal == Harangszó : A kazincbarcikai rk. egyházközség kiadványa . - 4. évf. 6. sz. (1999. karácsony), p. 13-14.
Hodossy Gyula edelényi csengő, kolomp- és kampókészítő mesterről szól az írás.
K. A. edelényi esperes, plébános.

2000

Fegyelem nélkül nincs élet : Hodossy Gyula a bódvavölgyi kovácsmesterség élő legendája, tanítómestere / KBA == Észak-Mo. . - 56. évf. 45. sz. (2000. február 23.), 5. p. : ill.
Hodossy Gyula az edelényi tájházban lévő kovácsműhelyben.
Újságíró Klementné Bíró Anikó.

Pályamunkák, szakdolgozatok a Hodossyakról
az edelényi Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményében

Az edelényi kampómester : évfolyamdolgozat / Fazekas Péter . - Gépirat, tűzve, 1996. . - 38. p. : ill.
Hodossy Gyula, Edelény.
F. P. edelényi lakos, dolgozatát a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakos hallgatójaként készítette.

A kovácsmesterségről : főiskolai szakdolgozat / Szilágyi Mária . - Gépirat, tűzve, 1995 . - 96. p. : ill.
Irodalomjegyz: p. 52-53.
Fülöp Bálint, Bódvarákó p. 27-35 ; Hodossy Gyula, Edelény p. 36-42.
Sz. M. szakdolgozatát a Kőrösi Csoma Sándor Főiskolán készítette., edelény-finkei lakos.

Népi kovácsmesterség Borsodban (Edelényben) / Szemán Katalin . - Gépelt, Általános Iskolai pályamunka, tűzve, 1997. . - 5. p. : ill.
Hodossy Gyula
Sz. M. (Ládbesenyő), az edelényi II. Ált. Iskola 8. osztályos tanulója

Régi mesterségek (foglalkozások) nyomában lakóhelyemen : középiskolai pályamunka / Vécsei Zoltán . - Gépirat, fűzve, 1996. - 25. p. : ill.
Hodossy Gyula, Edelény
V.Z. a miskolci Földes Ferenc Gimn. tanulója, edelényi lakos

Régi mesterségek, öreg mesterek : középiskolai pályamunka / Fodor Katalin, Gerbár Anna . - Gépelt dolgozat, 1999. . - 7. p.
Hodossy Gyula
A készítők a kazincbarcikai Ságvári Endre Gimnázium biológia-kémia-földrajz szakos tanulói.

A vas babonás ereje : középiskolai pályamunka / Dúzs Tamás . - Kézirat gyanánt gépirat, 1996. . - 37 p. : ill.
A Hodossyak nemzetsége p. 14-24.
D.T. a miskolci Földes Ferenc Gimn. tanulója, edelényi lakos.

Filmek a Hodossyakról

Tulipán, rózsa, rozmaring : Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete / főszerk. Bérczi István. - Miskolc : Megyei Filmtár, 1973. - 30 perc.
16 mm-es kópiáról átírt videófilm

Köztünk élő alkotók : Hodossy Gyula / Slezsák Zsolt videofilm felvétele . - Edelény, Városi Könyvtár, 1992 . - 80 perc
Városi Könyvtár, 1992. május 26.
A mestert bemutatta, az estet levezette: Slezsák Imre könyvtárigazgató

A csengettyű készítő : Hodossy Gyula / szerk. Gulyás István ; vágó Papp Péter ; gyártásvezető Pacher Péter ; operatőr-rendező Koszteczky László ; főszerkesztő Belénessy Csaba . - Bp.: MTV, 1998 . - 25 perc
Színes, videofilm
Forgatás a Hodossy portán, műhelyben Edelény, Antal Gy. út 34.
1998. május vége, június eleje

Kovácsműhely a tájházban : Beszélgetés Hodossy Gyulával / riporter Baranyi Ferenc ; operatőr Pusztai Zsolt . - Edelény, Városi Televízió, 1998. . - 8 perc
Színes, videofilm, 1998. május

A filmek a edelényi Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményében megtalálhatóak, megtekinthetőek.

Bodgál Ferenc

A kovács a borsodi népköltészetben

A kovácsmesterség a legősibb foglalkozások egyike. A vasat feldolgozó kovács szinte valamennyi nép mítoszában szerepel. A kovácsok jelentőségét a rokonnépek mítoszai is mutatják, a honfoglalást megelőzően a magyar hitvilágban is jelentős szerepük volt.

Az elmúlt évszázadokban a különféle termelőeszközök készítése, javítása, karbantartása a kovács mindennapi feladata volt. Háború idején a kovácsok feladata különösen megnőtt; fegyvereket készítettek, javítottak, a nagyobb váraknál teljesítettek szolgálatot. A XVI. század óta a nagyobb városokban céheket alkottak, munkájukat, magatartásukat, életmódjukat szigorú rendeletek szabályozták. Később a mezőgazdaság fejlődésével a kisebb falvakban is megnő szerepük, közülük kerülnek ki a XIX. század elején az új eszközök (eke, borona, vetőgép) készítésével kísérletező, ügyeskezű ezermesterek is.

A kovácsmesterség és a mester jelentősségét a népköltészetben elfoglalt helye is mutatja. A vassal való foglalkozás, a sötét, kormos kovácsműhely, a szikrázó vas csengése nemcsak a nép hanem az írók képzeletét is megmozgatta. A kovács, a kovácsmesterség megtalálható a magyar népköltészet szinte minden műfajában; népdalokban, mesékben, adomákban, mondákban, gyermekversekben, közmondásokban, szólásokban, a jeles napok szokásaiban s a hiedelmekben is. A népköltészet egyes alkotásainak eredetét nem mindig tudjuk tisztázni, s nemcsak nálunk, hanem a szomszéd népeknél is megtalálhatók. A céhszabályok előírásai szerint vándorló, sok országot bekóborló mesterlegények nemcsak szakmai tudásukat bővítették, hanem átvették egymás szokásait, népmeséit, dalait is. A legényszállásokon (Herberg) amíg munkára vártak, meséléssel, kártyázással töltötték az időt. Vándoréletükről szól az alábbi, feltehetően német eredetű, országosan is ismert vándordal:[1]

Nincs szebb élet a mienknél
Kovács-bognár segédeknél,
Mert mi adót nem fizetünk,
Mikor tetszik, elmehetünk.

Hétfőn reggel virradóra
Jön a mester az ajtóra,
Kelj fel segéd, öt az óra
Ötöt ütött a toronyba.

Mester úr, én nem dolgozok
Inkább felajznit hordozok
Felajzni szíj a kezembe
Úgy sétálok a helbergbe.

Helbergfater gyújcs világot
Van-e kökényszemű lányod?
Ha nincs kökényszemű lányod,
Aludjon el a világod.

Söröm is van, borom is van,
Kökényszemű lányom is van.
Söröd sem jó, borod sem jó,
Kökényszemű lányod ringyó.

Hasonló hangulatot fejez ki az alábbi versecske:[2]

Úr vagyok mindenkor
Koplalok früstökkor
Ebédet nem eszek,
Vacsora nélkül lefekszek
Nem parancsolok senkinek,
Oda megyek, ahova küldenek!

A mesterlegények nemcsak 1872-ig, a céhrendszer megszűnéséig vándoroltak, hanem később is sokat barangoltak munkát keresni. Rendszerint ketten-hárman összeálltak és gyalog indultak toronyiránt. Útközben bebetértek egy-egy műhelybe, ahol megkínálták őket valami ennivalóval, vagy adtak néhány koronát. Nem mindenütt látták szívesen a fektoló, fremdkovács legényeket: *„Egy faluban mentünk egy műhelybe a mester az ajtóba állt, látta hogy biztosan kovácsok vagyunk, be ment, ki se jött. Sokáig vártuk, a tüze égett, a fogó a tűz mellett volt, ráfújtattunk, és összeforrasztottuk, hogy tudja meg, hogy kovácsok jártak itt"*[3]

Egy kedvelt dalban is a kovács szerepel:[4]

Kovács pengeti a vasat,
Sűrűen kocogtatja,
Odahaza feleségét
Más legény csalogatja

Ne csalogasd kedvesemet,
Azt a kutya-betyár mindenedet
Sej, jobb is volna a kisangyalom
Karjai közt pihenni.

Egyéb, régebbi népdalokban is benne van a kovács:[5]

Most jövök a margitai tanyáról
Leesett a vas a lovam lábáról
Nyisd ki kovács festett műhelyajtódat,
Vasald meg a keselylábú lovamat.
Míg a kovács vasalja a lovamat,
Véled babám kimulatom magamat.

A kovácsműhely előtt nemcsak a felnőttek álltak meg munkára várva beszélgetni, híreket cserélni, hanem a gyerekek is szívesen nézegették a szikrázó vasat, vagy lópatkolást. Az 1950-es években a gyerekek Göncön a műhely előtt „kovácsot" játszottak, s utánozták a lópatkolást, majd vígan lovacskáztak:[6]

Az inasoknak a kovácsritmus megtanulása nem volt könnyű. A stájerosba, franciásba, kompánisba való közös munka ritmusának könnyebb megjegyzésére az inasokat különféle - nyomdafestéket nem bíró - versikékre tanították. Ismerünk azonban olyan versikéket is, melyek korábban esetleg a kovácsritmussal voltak kapcsolatban:[7]

Fújtatóval, fújtatóval a tüzet hevítsük
Ezt a vasat, ezt a vasat jól megmelegítsük!

A kovácsinasok, legények élete, munkája nem volt könnyű. Kora hajnaltól késő estig dolgoztak, s reggelit már csak akkor kaptak ha legalább egy kosárra való patkószeget elkészítettek. Hogy mennyit dolgoztak, azt a mesterné ellenőrizte. Reggel bejött a műhelyben, rátette meztelenségét az üllőre, s ha az elég meleg volt, jó früstököt készített. Egyszer megtréfálták a legények. Feltették az üllőt a kohóba, és jól megmelegítették. Reggel, mikor jött a mesterasszony, szokása szerint ráült. Egy nagyot sikított és elszaladt. Később azután már nem ellenőrizte így a munkát:[8] A nehéz munkához sokszor kevés volt az ennivaló, így arról is a legényeknek kellett gondoskodniuk. Reggel a meleg vasat apró darabokra vágták, s kihajíngálták a műhely elébe. A kacsák ott voltak, felkapták, mindjárt kilyukadt a bendőjük. A mesterné gyorsan levágta, és megfőzte a legényeknek ebédre.[9]

A műhely különféle varázslatos praktikák színhelye is volt Innen vittek parazsat a szemmel vert gyerek, vagy a fájóslábú öregek gyógyításához. Mikor a lovat először hozták vasalni, „megkeresztelték" a patáját. Egy „ikset" reszelt a kovács a patájára, majd áldomást fizetett a gazda.[10]

Az idősebb mesterek elbeszélése szerint sok titokzatos dolog is megtörtént itt: *„Egy segédet agyonrúgott a ló, ott ahol az édesapám dolgozott. És ahogy agyonrúgta természetesen eltemették természetesen, nekik pedig a műhelybe volt prics csinálva, ott aludtak. No majd egy hét múlva, ahogy alszik az édesapám, hát csak megszólal a fuvó, fujtatnak, meg kalapácsolnak, de nem látott senkit.*

Kapta felkelt, meggyújtott egy gyertyát, befogta a satuba, fölment vissza az ágyra. Mikor fölment vissza feküdni, egyszer csak sss, elfújták a gyertyát, megint hozzáfogtak kalapácsolni.

No, - azt mondja - már én nem kelek fel, hogy mi lesz, reggel majd megtudom, hogy mit csinált valaki. Hát egy hevedert csinált meg, egy heveder ott volt a földön egy új heveder."[11]

A kovácsok azonban nem egyszer túljártak a titokzatos boszorkányok hatalmán is: *„Azt még az apám is beszélte, hogy ők is ütöttek egyet, mégpedig a mesternéjükre - patkót. Mulattak egy kisszerű vendéglőbe. Osztan az ablak nyitva volt, egyszercsak egy csikó bedugja a fejét, benyerített. Akkor mindjárt kihúzta egy a gatyájából a madzagot és rögtön a nyakára. Akkor megfogták, vitték egyenesen a méhelyhez; - patkót rá! Négy patkót rávertek, azzal eleresztették, ők meg elmentek vissza mulatni.*

Majd másnap reggel fölkelnek, és akkor nincsen a gazdasszony. - Hát hol van a gazdasszony? - azt kérdezik a mestertől. Azt mondja a mester: - Beteg a gazdasszony, nagyon beteg! Addig puhatolóztak, hogy valamelyik - mert többen voltak segédek - bement, oszt megnézte, hát ott volt még akkor is a patkó a kezén, meg a lábán. Hát ezért volt beteg."[12]

A kovácsok azt tartották, nem szabad az üllőn hagyni a kalapácsot, se benne a *spiccsteklit*, vagy pedig a *grundirozót*, mert akkor nem tud aludni a mester, az ördög dolgozik a műhelyben. Egy alkalommal meg is gyült a kovács baja az ördöggel: *„Egy kovácssegédért eljött az ördög. Azt mondja, elviszi. Megkérte a kovácssegéd, engedje meg neki, elmegy vele, de fél a körmitől, hagyja egy kicsit rendbehozni a körmit.*

Az ördög engedett. Befogta a satuba a körmit. Természetesen már az újjai véreztek, az ördög ordított, de a kovács csak reszelte tovább. Kezdett ugrándozni, oldalba vágta, egyik oldalába, másikba. Jól lereszelte, jól megpüfölte és azt mondta neki: - Jön-e mégegyszer érte?
Az ördögnek meg kellett esküdni, hogy többet nem jön vele nem kezd ki. Elengedte az ördögöt.

Szüreti mulatság résztvevői Edelényben, 1941. október 21-én a levente otthonban.
A fiúk kezében Hodossy-féle nagy turul fokos.

***Bíró**: Drótos István*

***Bíróné**: Bence Mariska*

***Kisbíró**: Malinkó József*

***Kisbíróné**: Baricska Erzsike*

***Csőszgazda**: Antal József*

***Csőszgazdáné**: Bok Annuska*

***Csőszlegények**:*
Mészáros József
Mezei István
Fazekas Béla
Dobos József
Tóth István
Tisza János
Cudar László
Monták István
Lengyel János

***Csőszleányok**:*
Antal Mariska
Berentés Irmuska
Zs. Tóth Piroska
Béki Mariska
Galkó Mariska
Képes Margitka
Bok Ilonka
Czifrák Mariska
Novák Annuska

***Csikósgazda**: Béres András*

***Csikósok**: Fazekas Ismre, Balogh Sándor, Slezsák István, Tóth János, Németh János, Urbán András*

Később a segéd megnősült, kimentek sétára a feleségével. Az ördög az erdő szikláiba volt elbújva, meglátta a kovácsot, előjött. Észrevette a kovács, hogy jön az ördög, egy kicsit megijedt. Asszongya az asszonynak, feküdjön le, emelje fel a térgyét. Elkezdte csavarni, hogy a satu ott van.

Az ördög meglátta, hogy ott van a satu, szaladt világgá. Azóta az ördög sohse jött érte, mert mindég azt hitte, hogy ott van a satu."[13]

Egy másik hasonló eset is megtörtént a kováccsal és az ördöggel: *„Mikor Krisztus urunk a földön járt Péterrel, egy községbe bement és lakást, vagyis szállást kért. Nem kapott sehol, csak egy öreg kovácsmesternél, akinek nem volt más, mint három rossz szeneszsákja.*

Hát azt mondja: - Van itt három rossz szeneszsák, ezt odaadom - azt mondja - egyet nektek, ezen megháltok, megkapjátok a szállást. El is aludtak ott. Másnap mikor elindultak, kérdezik, mit fizessenek.

- Semmit se.

Elmentek. Mentek, mendegéltek, egyszer osztan azt mondja Krisztus urunk Péternek: - Eridj már vissza, kérdezd meg azt a jó embert, mit kíván a szívességiért, amiért minket elszállásolt. Visszament. Azt mondja, hogy egy botot, amire ráülök, hát le ne tudjanak róla mozditani. Tudniillik, szerette nagyon a korcsmát, mint minden jó mesterember.

Hát oszt' megadta neki a botot, megint visszament, küldte, kérdezd meg még mit kíván.

- Egy olyan széket, ha itt leültetek rá valakit, addig el ne tudjon mozdulni, még én azt nem mondom neki, hogy mehet.

Azt is megadta neki.

Még azt mondta harmadszor is: - Eridj vissza hozzá, és kérdezd meg, hogy mit kíván még.

- Egy ilyen körtefát ide nekem az udvaromba, ha valakit ráküldök, még azt nem mondom, gyere le, addig ne tudjon róla lejönni.

Megadta neki azt is.

Elöregedett a kovács, mindig a kocsmába ült, a kocsmáros nem tudta kitenni, éjjel nappal oszt' ott volt.

Mikor osztán megunta az életit azt mondta: - Már nem bánnám, ha jönnének az ördögök értem, már elmennék velek.

Eljött az ördög, akkor leültette a székre. Várjatok - azt mondja - mindjárt jövök! Leültek, ő meg oszt' egy hétig odavolt a korcsmába. Az ördögök már majd meghaltak éhen.

Akkor visszamegyen. - Eressz el - azt mondja -, nem kellesz nekünk még a pokolba se, csak eressz már haza, mert agyon ver Lucifer. Elereszteti oszt' őket.

Egy idő múlva megint csak kérte, hogy elvinnék. Megint küldött másik két embert. Akkor felküldte a körtefára.

- Már csak a papot várom - azt mondja - mindjárt megyek, mihent a pap elgyön.

Megint ott tartotta őket egy jóideig.

Mikor osztán harmadszor már igazán elszánta magát, hogy elmegyen, el is ment, de egy jó vasnyársat készített. Lucifer leste a kulcsjukon, hogy milyen ember az, akiért már háromszor küldött és harmadszorra tudták csak elhozni.

A kovács bedugta a nyársat a kulcslyukon, kiszurta a szemét Lucifernek. Tehát most csak fél szeme van Lucifernek."[14]

A kovácsmesterek igen ügyesek voltak, értettek az állatok, sőt az emberek gyógyításához is. A foghúzó kovácsról szóló történet is közismert: *„Ez úgy történt, hogy bejött egy ember, hogy neki nagyon fáj a foga.*

- Huzza ki mesterúr! - azt mondja.

- Hát ember, én még nem húztam fogat!

- Hát akárhogy, csak tessék kihúzni, az isten áldja meg.

Hát keresett egy spárgát, rákötötte a fogára, a másik végét meg rákötötte a satura. No akkor megmelegített egy vasat, mikor jó meleg volt a vas, akkor hirtelen nekiszaladt az ember arcának, ez megrántotta a fejét és akkor kihúzta a fogát."[15]

A gyógyításhoz értő kovács alakja már az 1854-ben kiadott miskolci kalendáriumban is szerepel az alábbi adomában:

„Egy paraszt bement a városi borbélyműhelybe fogát kihúzatni. A borbély igen ügyes ember létére egy könnyű csavarintásra kirántotta a fogát, úgyhogy alig vette észre a paraszt. Kérdezi ezután: mivel tartozik? Egy forinttal, felelte a borbély. Szörnyűség! Felkiált a paraszt, hiszen minap a falukovácsa háromszor is végig söpörtette velem a műhelyt, még sem vett rajtam négy garasnál többet, az úr pedig alig tett egy rántást, mégis egy forintot kér."[16]

Egy másik borsodi adoma is a kovácsról szól:

„A dobszai kovács fiacskája elcsent pár krajcárt apjának a műhely asztalán feledett pénzéből és gyermeki szokás szerint cukrot vett érte a boltban. Később azonban a kovács észrevette a hiányt, és mindjárt a gyermekére gyanakodott. Éppen a harapófogóval babrált valamit, mikor a kis dezentor, kit mindjárt kérdőre is fogott, szeme elé került.

A fiú tagadni kezdte a dolgot, de a harapófogó érintései elvégre is észretérítették, s tettét bevallotta. Arról az emberről, ki ha megharagszik, azzal üt ami a kezeügyébe esik, azt szokták mondani: Harapófogóval húzza, mint a dobszai kovács a fiából a szót."[17]

A céhszabályok a középkor folyamán szigorú vallásos előírásokat is tartalmaztak. Az egyes mesterségek a templomban oltárokat tartottak, s rendszerint minden mesterségnek meg volt a maga védőszentje. A legtöbb népnél szt. Elégius, vagy szt. Elegy volt a kovácsok védőszentje, a hozzákapcsolódó történetet középkori ábrázolásokról is ismerjük. Az esemény nálunk és a szomszéd népek mesekincsében is megtalálható:

Mikor Jézus Péterrel együtt járt, mentek együtt egy faluba, látják fel van írva: „Mesterek mestere".

Széjjelnéznek, hogy ki legyen az.

Benéz Krisztus a műhelybe, látja hogy ott a kovács a rugós lóval, bosszankodik, nem bírja megvasalni.

Azt mondja a kovácsmesternek: - Engedje meg, ő majd megvasalja.

A kovácsmester megengedte. Először kételkedett, de oszt' megengedte.

Fogta Jézus, levágta a lónak a lábát befogta a satuba, megvasalta. Visszahelyezte a lónak a lábát, az odaragadt, elment a ló. Krisztus urunk elment

A kovács próbálta úgy. Jött a másik rúgós ló, levágta a lábát, megvasalta, ragasztotta, nem akart odaragadni.

Azt mondja az inasnak: - Eredj azért a segédért, még utóléred! Lenne szíves, hogy még visszajöjjön és oda próbálja ragasztani. Meg is történt. Utolérte, visszajött, odaragasztotta a ló lábát. A ló elment.

De megmondta neki: - Csak azzal a feltétellel, most az egyszer tettem meg, vedd le a cégtáblát, ne írd oda, hogy „Mesterek mestere, hanem azt írd oda, hogy kovácsmester. Amibe bele is ment a kovács, megváltoztatta a cégtábláját."[18]

A következő kis mesét már kevesebben ismerik a ma élő idősebb mesterek küzül:

„Miért dolgozik a kovács sokat?

Mikor az Úristen kiadta, hogy melyik mesternek meddig kell dolgozni, a kovácsnak azt mondta:

- No kovács, a te mesterséged nehéz, elég lesz, ha reggel hét órától délután négy óráig vered a vasat! A kovács, hogy el ne felejtse, négyes írt a kalapácsára, hetest a nyelére, hogy tudja: mikor kell felhagyni , meg a dolgot elkezdeni (a kalapács nyelét megfogni).

Mikor hazafelé haladt, hogy könnyebben vihesse a kalapácsot a vasát fogta meg. De mire hazaért, elfelejtette, hogy megfordította. Fordítva is olvasta, azért hozzáfogott négy órakor dolgozni és dolgozott egész este hétig. Ez az oka, hogy olyan sokat kell a kovácsnak dolgozni, ha meg akar élni."[19]

Mint láttuk, a kovácsmesterség és a kovács egykori jelentősségét nemcsak a falu életébe betöltött fontos gazdasági szerepe, hanem a népköltészet alkotásai is mutatják. A mesék, népdalok, szokások nemzedékeken keresztül hagyományozódtak s megváltozva éltek a munkásság körében is. Bemutatkozásukkal a borsodi népköltészet egyik sajátos területéből adtunk ízelítőt, s remélhetőleg ösztönzést a hasonló jellegű kutatáshoz, gyűjtéshez.

JEGYZETEK

1. Hódy Árpád kovácsmester (Sajóvámos) élettörténete, versei. 1966., valamint Bogdál Ferenc: Egy munkásdal változatai. Ethnographia LXIV. (1953), 277-282., Nagy Dezső: Adatok a Csongrád megyei munkásfolkrórhoz. Ethn. LXV. (1954), 120-141.
2. Géci János 57. é. kovácsmester, Mikóháza, 1957. Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattára: 114. ltsz.
3 Hódy Árpád kovácsmester (Sajóvámos) élettörténete, versei. 1966., valamint Bodgál Ferenc: A cinkotai kovácsok. Kézirat, Bp. 1954.
4 Általánosan ismert, szerepel az 1953-1955. közötti Gönc, Telkibánya környéki gyűjtésemben. A dolgozatban szereplő anyag variánsainak nagy része Pásztor Béla kovácsmester, Szinnyei Dániel kovácsmester (Gönc), Farkas Lajos kovácsmester (Telkibánya) mondotta el nekem. Lásd: Bodgál F.: Céhes hagyományok a kisipari munkásoknál. Kézirat, Miskolc, 1957. HOM Ad.: 299. ltsz.
5 Harsányi: Népköltési gyűjtemény. Sárospatak, 1913. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára: 930. ltsz.
6 Hasonló játékot említ Szabó Pál: Szakadék. Bp. 1939. 92-93.
7 Lásd: 4. sz. jegyzet.
8 Cinkotai, gönci stb. gyűjtésemben. Lásd: 4. sz. jegyzet.
9 U. o., valamint 2. sz. jegyzet.
10 Lásd: 2. sz. jegyzet, valamint Gönc, Telkibánya környékén.
11 Celviker Antal 77 éves kovács (Hejőbába), 1964. HOM Ad.: 1332. ltsz.
12 U. o. Lásd: Berze Nagy János: Magyar népmesetípusok. Pécs, 1957. II. köt. 38. sz. 131-132 p., valamint: Szűcs Sándor: Boszorkánytörténetek a Nagysárrétről. Ethn. 1936. 151. A történetet valamennyi kovácsmester ismeri, s jobban, vagy rosszabbúl elmondja.
13 Lásd: 2. sz. jegyzet.
14 Hódossy Lajos kovácsmester (Edelény), 68 éves, 1960. jún. 17. HOM Ad.: 713. ltsz. Ritka mese, variánsa: Ipolyi Arnold népmesegyűjteménye. Szerk.: Kálmány Lajos. Szeged. 1914. 436-437.
15 Ismert történet, valamennyi kovács elmondja. Lásd: 11. sz. jegyzet, valamint Nagy Dezső: i. m. 129-130.
16 Miskolczi közönséges naptár ... az 1854-dik közönséges esztendőre. Miskolcon. Nyomtatta Tóth Lajos.
17 Papp József tomori ev. ref. lelkész: „Alkalmi apróságok". Abaúji Kalendárium, 1948. 124.
18 Magyarországon általánosan ismert népmese. Borsodi előfordulásai: Ruszkay Zoltán 47 éves kovács (Gesztely) 1960. Nagy Béla 60 éves kovács (Abaújszántó) 1959. Hódy Árpád 84 éves kovács (Sajóvámos) 1965. Ambrus József 80 éves kovács (Kistokaj) 1960. Kértsi István 82 éves kovács (Felsőzsolca) 1960. stb. Ismerik a mesét a németek, franciák, angolok stb. Lásd: Berze: i. m. II. 101. sz. 287-288., 503-504., valamint: Charles Marcel-Robillard: Forges et forgerons du Pays Chertrain. Art et Traditions Populaires, Paris. Année XII. No 1. Janvier-Mars 1964. 30-71.
19 Ortutay Gyula-Katona Imre: Magyar parasztmesék II. Bp. 1956. 360., valamint Sebestyén Gy.: Dunántúli gyűjtés. MNGy VIII. 1906. 477. és Gönc környéki gyűjtésemből.

Borsodi Szemle . - 10. évf. 2. sz. (1966.), p. 57-61.

Pásztordalok

„Cserepesi csárda előtt a nyájam,
Közepében göndörszőrű bárányom.
Oda veszett vezérürüm csengőstül,
Magam járom a csárdába egyedül."

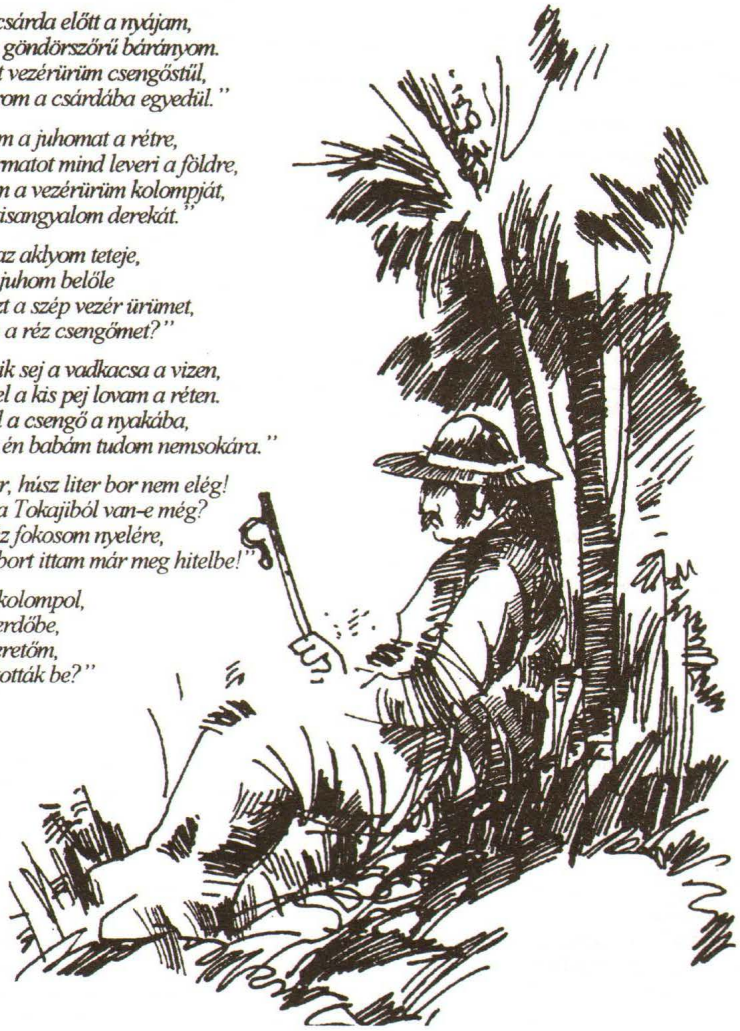
„Ha kihajtom a juhomat a rétre,
Gyöngyharmatot mind leveri a földre,
Nem hallom a vezérürüm kolompját,
Más öleli kisangyalom derekát."

„Kilyukadt az aklyom teteje,
Kilopták a juhom belőle
Kilopták azt a szép vezér ürümet,
Kire kötöm a réz csengőmet?"

„Szépen úszik sej a vadkacsa a vizen,
Szépeg legel a kis pej lovam a réten.
Szépen szól a csengő a nyakába,
Tied leszek én babám tudom nemsokára."

„Tiz liter bor, húsz liter bor nem elég!
Hát abból a Tokajiból van-e még?
Írja fel a réz fokosom nyelére,
Hány icce bort ittam már meg hitelbe!"

„Ugyan mi kolompol,
Ott a zöld erdőbe,
Talán a szeretőm,
Nyáját hajtották be?"

A dalszöveg részletek Béres János ***„Kiöntött a Bódva vize messzire..." :*** *Edelény környéki népdalok (Edelény: Városi Kvt., 1988.) című munkájából válogatva (szerk.).*

Szólások és közmondások

csengő

Csengővel nem lehet lopni = Ügyel arra a tolvaj, hogy zajt ne üssön. (táj.)

juhászbot

Csak forgatja a kanált, mint juhász a botját = kelletlenül eszik, látszik rajta, hogy nem éhes. (táj)

Hátul hordja [maga után húzza] az eszét, mint (a) juhász a botját [a gamóját (kampósbotját)] = nem gondol előre, nem számítja ki tettei következményét, csak akkor okoskodik, amikor már elkövette a hibát. (táj)

kolomp

Felköti a kolompot = vállalja a főkolompos szerepét. (táj)

Sokszor megkongatják neki a kolompot = sokat hazudik. (rég)

Ha felkötötte a kolompot, rázza is = amit elvállalt az ember, azt teljesítenie is kell. (rég)

Ha a kolompot meglelik, ott keresik az ökröt is = akit kisebb vétken rajtacsípnek azt nagyobb bűn elkövetésével is gyanúsítják. (rég.)

Kolomppal madarat (ti, nem lehet fogni.) = nem jó előre elhíresztelni terveinket, mert akkor nem tudjuk megvalósítani őket. (rég)

Kolompos után megy a nyáj [kolompos után bőg a csorda] = A vezető irányításához alkalmazkodnak a közösség tagjai. (rég)

kovács

A kovács jól kiélesítette a fütyülőjét = nagyon éles hangon tud fütyülni. (táj)

Nem akad kovácsa = nincs, aki elkészítse v. megjavítsa. [?](rég)

Kovácstól vesz (i a) szenet = másod v. harmadkézből vesz vmit; attól vásárol aki sokkal drágábban adja a szóban forgó dolgot, mint más. (táj)

(A) kovács nem sokat ér fújtató nélkül = csak akkor folytathatja az ember a mesterségét, ha a szerszámjai is megvannak hozzá. (rég)

Egy kovács nem kovács, két kovács egy kovács = a kovácsműhelyben legalább két ember kell ahhoz, hogy jól elláthassa a munkát.(táj)

Kovács is azért tart(ja a) fogót [rég: *azért tart harapófogót a kovács*], *hogy meg ne üsse a kezét* [*hogy kezét meg ne égesse*] = a, mindenki úgy védekezik a kellemetlenségek, bajok ellen, ahogy éppen tud; b, senki nem akar magának ártani. (táj)

Kovács kovácsra irigykedik = azok szoktak agyarkodni egymásra, akik riválisok. (rég)

Kovácstól a szenet nem veszi az okos [Szenet kovácstól nem veheti nyersen; Szenet ne végy kovácstól!] = ott kell vmit vásárolni, ahol annak az eladásával foglalkoznak. (rég)

Nem lesz(en) abból kovács, kinek nem kell a kalapács = gyakorlás nélkül semmit sem lehet elsajátítani. (rég)

Nem minden kovácsból telik lakatos [gúny: *Kovács akar kitenni a lakatoson*] = nincs mindenkinek tehetsége a finom, aprólékos munkához. (rég)

Szurtos kovács - fényes garas = sok piszokkal jár a kovácsmesterség, de jól jövedelmező foglalkozás. (táj)

kovácsfújtató

Fohászkodik, mint a kovácsfújtató = nagyot sóhajt. (táj, tréf)

vas

Erős [olyan] mint a vas = nagyon erős, ellenálló (a szervezete)

Hideg vas neki! = kíméletlenül el kell távolítani, ki kell irtani v. el kell pusztítani! (rég)

Vas a feje = a, önfejű, makacs; b, nagyon erős akaratú. (táj)

Vasból vannak az idegei = semmi sem hozza ki a sodrából.

Vasáért vesz kocsit = drága pénzen megvesz vmit, aminek csak egy részére van szüksége. (rég)

A vasat is megemésztené = olyan jó gyomra van, hogy a legnehezebb étel sem árt meg neki.

Hidegen veri a vasat = a, nincs látatja a munkájának, mert csak nagy hűhóval, de a szükséges ismeretek nélkül v. nem odaadással végzi. (rég); b, összevissza beszél, nem lehet neki hinni; eltúlozza a dolgot. (táj)

Két vasat tart melegen [a tűzbe] = azon mesterkedik, hogy egy időben két különböző irányban is lehetővé tegye a boldogulását; úgy próbálja biztosítani a jövőjét, hogy egymással ellentétes érdekek képviselői előtt is jó pontokat szerez magának.

Veri [üti] a vasat = minden igyekezetével azon van, hogy elérje a célját, minden követ megmozgat vminek az érdekében.

*Addig üsd [verd] a vasat, amíg meleg [*tüzes; *Hevenyében kell a vasat verni (táj)]* = addig kell vminek a megvalósításán fáradozni, amíg kedvező a helyzet; a kínálkozó alkalmat ki kell használni.

*A vas is megvásik [elvásik] idővel [*rég: *A vasat is elemészti a rozsda]* = a, idővel a legtartósabb, a legkeményebb anyag is tönkremegy; b, idővel a jó is rosszra fordulhat. (táj)

Mennél jobban hevítik a vasat, annál jobb acél = a szenvedések megedzik az embert. (rég)

Magyar szólások és közmondások / O. Nagy Gábor. . - 2. kiad. . - Bp. : Gondolat, 1976.

Az Edelényi Füzetek sorozat megjelent kötetei (1987-2000)

Kiadja: az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum

1. Edelény és környéke / összeáll., szerk.: Slezsák Imre. - 1987. - 110 p.
2. „Kiöntött a Bódva vize messzire...": Edelény környéki népdalok / Béres János; ill.: Mezey István. - 1988. - 190 p.
3. Edelény monográfia / Kis Benedek János. - 1990. - 16 p. / *Reprint 1930.*
4. Kemény úton: versek / Demjén István; Feledy Gyula rajzaival; előszó: Slezsák Imre. - 1992. - 72 p.
5. Kalász László: pályatársak Kalász Lászlóról: bibliográfia / szerk., összeáll.: Kéthely Anna, Lukács László. - 1993. - 52 p.: ill.
6. Holdfényben: versek / Fecske Csaba; ill.: Sóvári Oszkár; előszó: Slezsák Imre. - 1992. 80 p.
7. Edelény, a holtig hű szerető: Igaz história három énekben / írta: Reviczky Gyula; ill.: Feszty Árpád; utószó: Laki-Lukács László. - 1993. - 24 p.: ill. / *Reprint, /1893/*
8. Új Jeruzsálem felé / Gyülvészi István; szerk.: Laki-Lukács László. - 1993. - 24 p.: ill.
9. Dr. Gyárfás Ágnes: bibliográfia / összeáll.: Eszenyi Miklós. - 1995. - 40 p.
10. A császztai Lónyayak: szemelvénygyűjtemény / összeáll.: Laki-Lukács László. - 1995. - 32 p.: ill.
11. Emlékképek: edelényiek a második világháborúról / összeáll., szerk.: Hadobás Pál. - 1995. - 120 p.
12. Dr. Varga Gábor: bibliográfia / összeáll., előszó: Laki-Lukács László; ill.: Cs. Uhrin Tibor. - 1995. - 32 p.: ill.
13. Ragályi Tamás: Borsodnak hírneves követe / összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. - 1995. - 68 p.
14. Fejezetek az edelényi iskolák történetéből / összeáll., szerk.: Hadobás Pál. - 1996. - 118 p.
15. Talentumom megőriztem, gyarapítottam... Három neves szuhogyi / összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. - 1996. - 92 p.: ill.
16. Csenkeszfai Poóts András élete és költészete / szerk.: Hadobás Pál. - 1997. - 135 p.
17. Költő a Bódva-völgyben / Cs. Varga István; szerk.: Laki-Lukács László; rajz: Mezey István. - 1998. - 140 p.
18. 1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / szerk.: Hadobás Pál; gyűjtötte: Laki-Lukács László. - 1998. - 97 p.
19. Törődésben: sorsok, művek, históriák / M. Takács Lajos. - 1999. - 134 p.
20. Borsod-Abaúj-Zemplén megye kis múzeumai / szerk.: Hadobás Pál. - 2000. - 56 p.: ill.
21. Ormosbánya: epizódok egy bányatelep múltjából / Írta és szerk.: Hadobás Pál. - 2000. - 79 p.: ill.
22. Megszállni valahol: válogatott versek / Ormos Gyula; szerk.: Fecske Csaba; ill.: Mezey István. - 2000. - 65 p.
23. Edelény Városkörnyék válogatott honismereti bibliográfiája / összeáll., szerk.: Hadobás Pál; ill.: Fazekas Péter. - 2000. - 80 p.

Tartalom

Előszó 5

A falu kovácsa /Bodgál Ferenc 7
Az edelényi juhászkampó /Bodgál Ferenc 17
A Hodossy kolompok /Bodgál Ferenc 36
Vasművesség, kovácsmesterség bibliográfiája 40

Hodossy Lajos Önéletrajz 46
A kampómester /Priska Tibor. 48
A népművészet mestere /Bodgál Ferenc 50
A kolompok, juhászkampók művésze /Slezsák Imre 54
Kolompok, pergők szóljatok / 56

Hodossy Gyula Életrajz 58
Címzések, megszólítások 60
Kolompok, csengettyűk muzsikusa /Szendrei Lőrinc 61
A Hodossy család leveles ládájából 63
A Hodossy család vendégkönyvéből 76
A Hodossyak a sajtó tükrében, bibliográfia 82
Pályamunkák, szakdolgozatok a Hodossyakról 91
Filmek a Hodossyakról 92

A kovács a borsodi népköltészetben /Bodgál Ferenc 93
Pásztordal, részletek 102
Szólások és közmondások 103

BORSODI TÁJHÁZ

Edelény város és a Bódva mente Tájmúzeuma

3780 Edelény, Borsodi út. 155. Pf.: 22., Tel.: 48/346-224
nyitva: V. 1. - IX. 30-ig hétfő kivételével naponta 9-17 óráig;
X. 1. - IV. 30-ig bejelentésre
Tel.: 48/525-080, fax: 525 079. (Városi Könyvtár)

Állandó kiállítások

- **A Borsodi Földvár. Egy államalapítás-kori megyeszékhely**
  A MNM (Bp.) és a HOM (Miskolc) régészeti kiállítás
- **Népi lakáskultúra a Bódva mentén.** (1900-1945)
- **Egy kisnemes család tisztaszobája.**
- **Kovácsműhely - cipészműhely - kádárműhely - kerékgyártó-műhely**
- **Hodossy gyűjtemény** (csengők, kolompok, kampók)
- **Olvasókör** a Bódva-völgyi Könyv- és
  Könyvtártörténeti Gyűjtemény anyagából.
- **Csipkeszoba, népi szőttesek és vászonhímzések**
  a Kachelmann Textilgyűjtemény anyagából.

Itt kérhető a közeli **Borsodi Földvár** (XI-XIII. sz.) és a **borsodi református templom** (1789-1792) vezetővel való megtekintése is.

A múzeumban kiadványok vásárolhatók, túraajánlatok kérhetők.

Edelényi Hét. Kulturális rendezvénysorozat: **május harmadik hete**
Borsodi Vásár. Népi kirakodóvásár, kulturális programok:
augusztus második vasárnapja
Pihenőhely, kempingezési lehetőség az udvarban.

Belépőjegy:	- felnőtteknek	**100,- Ft**
	- nyugdíjasoknak, katonáknak, diákoknak	**50,- Ft**
	- idegenvezetés:	**400,- Ft**

***

Hátsó borítón: A Hodossy család csengő-, kolomp- és kampó gyűjteménye a Borsod Tájházban

Hátsó borító belső oldalán: A kovácsműhely ünnepélyes megnyitása a Borsodi Tájházban, 1998. május 19. Fotó: Slezsák Zs. BThA.

HODOSY LAJOS
CEPESZKOVACS

